

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, ÁPRILIS 4.

66—14. SZAM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőség iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

Fröbel a népiskolákban.

Alkalmam volt, tapasztalni azon ellenszenvet, melyet Fröbel foglalkoztató rendszerének a népiskolai oktatás körébe fölvétele iránt néptanítóink tanusitnak.

Fröbel nevelési elveinek barátait (kiknek száma hazánkban is naponkint növekszik) elszomoríthatná ez az ellenszenv, ha nem tudnók, hogy annak oka, nem a rendszer helytelenségéről való meggyőződés, hanem a rendszer nem ismerése, vagy nem jól ismerése. Néptanítóink attól félnek, hogy Fröbel foglalkoztató rendszerének meghonosítása által új terkeket vesznek vállalkra; hogy az oktatásra szánt drága időt kézi foglalkozások gyakorlására kell fordítani; s hogy végre, költségessé válik a népiskolai oktatás, mi által a szegény sorsu szülők kényszerülve lesznek, gyermekeiket az iskoláktól távol tartani.

Mindezen ellenvetések arról tanuskodnak, hogy néptanítóink nem ismerik Fröbel alapeszméjét, s ennek folytán, nem tudják, hogy a Fröbel-féle foglalkozások meghonosítása által épp az oktatást teszik könnyebbé, sikeresebbé; tehát, éppen ellenkezője történik annak, mitől félnek.

Hirlapi cikk szűk keretébe nem lehet befoglalni mindazt, mit Fröbel rendszerének alapeszméje, s ezen rendszer alkalmazásáról tudni kell. Jelen cikk tehát nem meritheti ki a tárgyat, csupán ujjmutatásul szolgáland arra nézve: miért szükséges, és mikint lehetséges Fröbel foglalkoztató rendszerét a népiskolai oktatás körébe meghonosítani. Hiszszük, hogy e rövid vázlat által is gondolkodásra ébresztjük Fröbel rendszere tárgyában a gondolkodni szerető néptanítókat, s nevelésügybarátokat, melynek eredménye leend, hogy a fölébresztett figyelem nem állapodand meg ez igénytelen cikknél, hanem Fröbel rendszerének tüzetes tanulmányozására készíti az olvasót.

Fröbel alapeszméjét, melyen nevelési rendszere nyugszik, röviden a következőkben lehet kifejezni az ember cselekvésre van teremtve; ezen

rendeltetés szembetünőleg nyilatkozik a gyermeknél, ki percig sem lehet cselekvés nélkül; következésképp, a nevelés csak akkor felel meg az ember rendeltetésének, s a gyermek természeti állapotának, ha a cselekvés-vágyat teszi a fejlesztés eszközévé.

Ezen alapelvet Fröbel előtt is hirdették; Pestalozzi az öntevékenységet, Diesterweg a testi ügyesség kifejtését követelték; de a föllállított elméletnek megfelelő gyakorlati utmutatást csupán Fröbel nyújtott. Pestalozzi az oktatást szemléltetésre alapítá, s ezzel kiragadta az oktatási rendszert a schlandrian magoltatás köréből. De ez csak egy lépés volt a tökély magaslatá felé; a szemléltetés még nem vezet öntevékenységre; a szemléltetés által le lehet ugyan kötni a gyermek figyelmét addig, míg a szemlélés tárgya újdonság; de az oktatásnak a gyermek vágyaival egyező, azaz, folytonos tevékenységre vezető módon gyakorlására csupán a szemléltetés által a tanító nem képes.

Bizonyítja ezt a naponkinti tapasztalás. A gyermeknek valamely ábrát mutat a tanító, s ezzel leköti a gyermek figyelmét: meddig? néhány percig. A látás nem elégti ki a gyermeket; ő többet kíván, cselekedni óhajt. Vannak fogalmai, ezeket értékesíteni akarja; bir tudvágygyal, ez folytonos kutatásra ösztönzi őt; az utánzási hajlam a látottak, és hallottak ismét előállítására készíti; végre, az alkotás-vágy — az embernek ezen, az értelem mellett méltó helyet foglaló fenséges tulajdona — ingert ad az alakítva munkálkodásra. Kielégítheti-e mindezt a szemléltetve tanítás? Nem, mert hiszen ha kielégíthetné, akkor nem volnának figyelmetlen, könyv szaggató, pad faragó, a magyarázat alatt játszó tanítványok.

Fröbel — alapeszméjéhez hiven — ez oktatást a gyermek cselekvés-vágyához köti, azaz: nem csupán az elmének, hanem a kezeknek is foglalkozást nyújt, s ez által a gyermek osztatlan figyelmét biztosítja az oktatás számára.

Például, a tanító megismertetni óhajt valamely állatot. Ezen ismertetés eddig úgy kezeltetett, hogy a tanító természetben, vagy ábrában megmutatta az ismertetés tárgyát, s aztán beszélt, magyarázott róla. Fröbel szerint az ismertetés menete ez: a tanító szemlélteti a tárgyat, aztán nyomban rá, a gyermekek agyagból, vagy lerajzolás által elkészítik az ismertetés tárgyának mintáját, mi közben a tanító beszél a tárgy tulajdonságairól; végre, a gyermekekkel ismételteti a hallottakat. Nem szükség, magyarázni, hogy a gyermek figyelme sokkal nagyobb mérvben lekötetik azon tárgy által, melynek utánzatát készíti, mintha pusztán csak szemléli; valamint azt sem lehet elvitatni, hogy az egyes részek tulajdonságaival is csak akkor ismerkedhetik meg teljesen, ha ezen tulajdonságokat a lemintázásnál figyelembe venni, kényszerítve van.

Fröbel foglalkoztató rendszerének a népiskolákban meghonosításával tehát nem az a főcél, hogy a népiskolákban kéz-ipar ágakra taníttassanak a gyermekek; hanem az, hogy ez oktatás a gyermek cselekvés-vágyához köttessék, s ekkint a siker biztosíttassék. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a főcél mellett, kétségkívül azt is elérni óhajtjuk, hogy a testi erő és ügyesség minél inkább kifejtessék; valamint, hogy a rendszeres munkára vezető hajlamot ébreszszünk a növendékekben, nagy jelentőséget tulajdonítván a szép érzelem kifejtésére törekvőnek is. Ez okból, igen is kívánjuk, hogy népiskoláinkban némely, a vidék körülményeihez alkalmas kéz-iparágak meghonosíttassanak; kívánjuk, hogy Fröbelnek a gyermekkertek számára rendszerezett foglalkoztató eszközei, társas- és torna-jétékai magasabb fokban alkalmaztassanak; de mindez nem főcél, s nem elengedhetlen követelmény.

Tárgyunkhoz visszatérve, röviden ismertetjük az egyes tantárgyaknak Fröbel rendszere szerinti tanítása módját.

A z írá s-olvasás tanítását megelőzi, s illetőleg ennek kiindulási pontját képezi a betűknek vesszőcskékből, puha borsó-szemekből, vagy agyagból; továbbá, kütűzés által előállíttatása. Nagyon megkönnyíti ez az írás tanítását, mely — ezen előzmény nélkül — a szegény kis ügyetlenekre nézve sokszor valódi ember-kinzás. Akár mint okoskodunk, sem az ütemirással, sem a betűk másoltatásával nem teszszük oly könnyűvé az írás tanítást, mintha a gyermek előbb hajlékony, vagy puha agyagból önmaga megalkotja a betűt, s ez által az egyes részek alakját,

terjedelmét, a részek egymáshoz viszonyát folytonosan szemlélve, tiszta képzeteket szerez tárgyairól. Nagyon természetes, hogy itt is az írva-olvasás szabályai szerint kell eljárni, azaz: ha a gyermek két betűt bármiből elkészített, azonnal olvasson; következőképp, olyan betűket kell készíttetni, melyekből szavak alkothatók.

A számolás-hoz Fröbel mindenik foglalkoztató eszköze alkalmas szerelvény, mivel mindenik menynyiségbeli szemléletekre nyújt alkalmat. De legbecsesebb, az úgy nevezett, vessző kirakás (Stäbchen legen). Különböző hosszúságú vesszőcskékből — a táblára rajzolt minta után — apró tárgyakat készítenek a gyermekek, előbb egy, aztán két, majd három vesszőből sat. Ezen foglalkozást a tanító fejből számlálás gyakorlására használja föl, s alkalmazza a négy alapműveletet, de mindenkor tárgyhöz, s a gyermek cselekvéséhez kötve. Szintén ezen foglalkozás által — egészen gyakorlati módon — tanítatik a törtékkel számolás; nem különben a hossz-és köbmértékek ismertetését is nagy sikerrel gyakorolhatni ezen foglalkozás által. Goldammer azt mondja ezen foglalkozást illetőleg, hogy a gyermek kezébe adott egy csomag vessző többet ér a világ minden számoló gépénél, s azok, kik Fröbel rendszere szerint tanítják a számolást, készséggel írják alá Goldammer állítását. A számolás később táblán, számjegyek írásával gyakoroltatik; erre nézve, ezuttal csupán annyit jegyzünk meg, hogy a feladvány kidolgozásával egyszerre valamenynyi gyermek foglalkozzék; tehát nem úgy, hogy egyik kiáll a táblához és dolgozik, a többi pedig tétlenül nézi.

A földrajz és történet tanítása legcélszerűbb eszközeit Fröbel hálórajza (Netz zeichnen), és építő kockái (Bauwürfel, 5-te und 6-te Gabe) képezik. A hálórajz segélyével képesíttetik már az 5—6 éves gyermek is épületek egyszerű alaprajzának elkészítésére; később, a hely-és földrajzi ismertetés folyamához alkalmazottan elkészítik a község, megye, ország térképét. Földolog az, hogy a földrajz tanítása folytonosan térkép készíttéssel hozassék kapcsolatba. A történet tanításánál az építő kockákat használjuk cselekvési eszközökül, melyekből a gyermekek városokat, városokat sat. építenek; a rajzolás is alkalmas eszköz e célra, a menynyiben a nevezetesebb események helyeinek lerajzolása által a figyelmet sokkal inkább a tárgyhöz kötjük, mintha pusztán — sokszor a gyermek-fogalom körén túlterjedő, avagy emlékezetét nevek, és számok tömegével terhelő — magya-

rázattal élünk. Tán felesleges is volna mondani — ha a kákán is csomót kereső akadémikusok gúny mosolyától nem tartanánk — hogy a gyermektől nem követelünk pontos és hű rajzokat; célunk csupán az, hogy öntevékenységre vezessük a gyermeket.

A természetrajz tanításához az agyag-mintázás, kitűzés (leányoknál kivarrás), rajzolás és festés szolgál a cselekményes oktatás eszközeül. Ezen foglalkozások körében előállítják a gyermekek az ismertetésre kitűzött természeti tárgy mintáját, ezen foglalkozáshoz köttetik az ismertetés, mely egyszerűsind a mintázat, és eredeti összehasonlítása által a gondolkodó tehetség fejlesztésére is kiterjedő eljárással hozatik kapcsolatba. Ezen eljárás nem zárja ki a természeti tárgyakból alkotandó gyűjtemények beszerzését (rovar, növény, ásvány gyűjtemény); ez szintén igen becses, s Fröbel elveivel öszhangzó módja a természetrajz öntevékenységre alapított tanításának.

A természettan tanítására nézve a cselekvés tárgyaúl Fröbel bármelyik foglalkoztató eszközét választhatjuk, mivel mindenik körében alkalom nyílik a tárgyak általános tulajdonságainak, s az ezeken alapuló, vagy okul szolgáló természeti törvények ismertetésére. Erre nézve tehát a tanító a körülményekhez alkalmazkodik, s azon foglalkozást nyújtja tanítványainak, mely a litűzött ismertetésnek leginkább megfelel.

Nagyon rövid vázlatunk, kótségkivűl, megoldatlanul hagy némely kételyt. Ezek földerítését más alkalomra hagyva, ezuttal csupán arra kívánjuk figyelemzetni a Fröbel-féle foglalkozások költségessége miatt aggodalmaskodókat, hogy aggodalmuk nem alapos. Az elmondottakból látható, hogy néhány csomag vessző, hálózattal bevont (carriert) papír, vagy tábla, néhány iv színes papír, könnyen előállítható fakockák, borsószemek, puha agyag mindaz, mire okvetlenül szükség van.

Óhajtanók, hogy nálunk is akkint alakuljanak a viszonyok, mint Németországban, hol a néptanítók kezdetben szintén heves ellenségei valának Fröbel rendszerének, s most ezek közt találjuk a rendszer legbuzgóbb, Fröbel elveit méltányolni képes barátait.

Szabó Endre.

A katholizálás, mint a kepe és felszedése körüli eljárások következménye.

Protestáns anyaszentegyházunk, léte első pillanatától a máj napig, egy nagy pénztárból — a hivek áldozat-

készségéből — fedezte anyagi szükségéit. A hivek — ez élőtökék — kamatozták, s legnagyobb részint kamatoznak ma is, különösen a végre, hogy a vallásos élet és közérkölciség mezején működő, s a nép miveltiségét eszközölő szolgálai: a papok és tanítók — valamenynyire bár — jutalmazva legyenek.

De — mondjuk ki — ez áldozat-készség nem hogy növekednék, hanem naponta csökken. Ennek oka pedig nem a vallásosság hanyatlásában, hanem a mind inkább-inkább súlyosodó terhek elviselhetetlenségében keresendő.

Különösen, nagy mérvben mutatkozik az áldozat-készség e hanyatlása falusi egyházainkban, hol túlnyomólag földmivelők az egyháztagok.

A nép tapasztalhatólag — szaporodik, a földbirtok pedig — a sok osztály következtében — apad, ugy annyira, hogy a legtöbb községben már is ujjainkon felszámálhatni, az ugy nevezett, nagy gazdákat. Egy-egy telken 5—6 házat láthatni, s egy 20—25 holdnyi örökség 8, sőt 10 felé van osztva; szóval, ugy meg van apadva a nép földbirtoka, hogy — a hires Nagy Pálkint — ha a reá rótt terheket, a különböző nemű adókat, ezeknek — kése delmezés esetében — kamatjait, s igen sokszor a végrehajtási költségeket; papi, és tanítói képét; a község örei, pásztorai számára az illető gabona részt, természetnyéből fedezi: mi sem, vagy nagyon kevés marad maga és családja fentartására, s hogy — az újabb áldásig — családját táplálhassa, eladja — ha van — marháját, vagy a mi még ennél is rosszabb, veszi hitelbe az élest, ez pedig szűli az adósságba merülést; az adósságba merülés: az elszegényedést, és nyomort. Innen van, hogy népünk nagy része vagy teljesen nem, vagy csak erőfeszítéssel képes hordozni a közterheket. Az adótárnok, a szolgabíró azonban az ilyenekkel szemben még csak eljár, ha máskint nem, exequatálja utolsó párnáját feje alól; de a szegény pap és tanító mit tehet? Ha nem adják képéjét: felkopik az álla, vagy legjobb esetben tengődik; ha követeli, vagy éppen — az egyházi közegek által — felvétetni akarja: katholizálással fenyegetik. És e fegyvert, csaknem mindenütt, de különösen mezősegi egyházainkban, s ezek közt leginkább azokban, hova Fogarasi ur ő csalhatatlansága, apanagyfalusi, kétheli és borzasi — a csalhatatlanság hitétől felhevűlt — missionariusai elhatottak, a kepe alóli mentesség, földbirtok kiosztás sat. cím alatt felbujtogatták az elszegényedett népet, fenyegető mérvben használják, sőt négy család tényleg áttért, és egy községből sokan — mintegy husz család — részint Kéthelbe, részint Nagyfaluba zarándokoltak, magokat jelenteni.

Világos tények, a kepe rendszer ellen. De — e világos tények mellett is — ellenvethetik a kepezés fentartása mellett buzgolkodók: hogy nem a kepe, hanem egyéb, más valami az oka a gyakorta előjövő katholizálásnak, vagy katholizálni akarásnak. Én is azt mondom: nem mindig a kepe, hanem sokszor a kepe felszedése körüli eljárás az ok. Mert:

Igaz, egyfelől, hogy a kepe pontos fizetésétől függ igen sok helyt, a pap és tanító fennállása, és azt a szegődvény értelmében eszközlöni, jogában is áll, mert méltó

a munkás a maga bérére; de másfelől, igaz az is, hogy a papnak és tanítónak — ha saját kárával és nélkülözésével is — nem kell, nem szabad az executiva protestást hallgatóival szemben, szolgabírói modorban alkalmazni, sőt a fizetni nem akaró tehetősssel szemben: szelidséggel; a fizetés képtelennel szemben pedig: engedékenységgel, s könyörülettel kell viseltetni, ha Jézus szellemének csak legkisebb vonásával bír. Azonban, ez nem mindenütt így van, mert szelidség helyett: durvaság; engedékenység, és könyörület helyett: erőszak és könyörtelenség, a néppel szemben az eljárás. S az actionak következtése: reactio! Vagy:

ha a kepenket be nem fizető gazda marháját az utcáról befogatjuk s elzárjuk, s csak napok múlva jó hallgatónk tudomására marhája holléte;

ha a kepe fizető nem hoz jól megrostált gabonát, elkergetjük, s midőn másodsor hozza meg, elveszszük zsákosztól, s ötet magát kilökdösünk;

ha kalongyás képét nekünk bemutatja, s tisztességesen megkérdi: meg vagyunk-e vele elégedve? s mi megelégedésünket nyilvánítva, felhánytatjuk az asztagra, s midőn az utolsó kéve is fel van hányva: indulatosan másszunk fel a lajtorján, s az egyszer elfogadott, s felhányt gabonát — paphoz nem illő — mocskolódások, káromkodások közt szorjuk le, nem a szekérre, hanem a földre, s ezt a kepező gazda — a lármára oda csoportosult tömeg hahotája közt — szivig sértve szemléli. Csudálkozhatunk, ha az a tudatlan ember, legdrágább kincse, vallása feláldozásával bosszuszolja meg magát a vett sértésért?!

Szóval, a kepe-fizetés mind inkább-inkább elviselhetlenné válik az elszegényedett köznépre nézve, és ezt a csalhatatlan püspök uszályhordói, hova csak elhatolhatnak, nem késnek felhasználni, s fájdalom! — mint fentebb is jelzém — nem siker nélkül, különösen ott, hol a kepe felszedés körüli eljárások is segítkeznek szép munkájuk könnyebbítésére.

És mi ezekből a tanuság?

Röviden ez: kétszerezett igyekezettel alapítsunk mag- és hortáirakat; teremtsünk pénzalapot kepe-törlesztési célból, hogy — ha mi nem is — legalább utódaink kevesebb küzdés, nélkülözés és kellemtelenséggel munkálhassanak a vallásosság, közérkölciség, és a népnevelés szép mezején.

S miután — ez idő szerint — mint az állam mostoha gyermekei, nem várhatunk magunkra nézve jobb napokat: hordozzuk hiven kötelességeinket, jutalmat az öntudatban keresvén. Mindenek felett, ne téveszszük szemünk elől, hogy Jézus tanítványai vagyunk, és hogy Jézus azt hagyta tanítványainak: legyetek okosak, mint a kigyók, és szelidek, mint a galambok.

Csiszár László.

Család-könyv.

Kivált tőlünk, falusi papoktól, igen gyakran szokta megkérdezni egyik-másik hallgatónk, hány éves ő, neje, fia, vagy leánya? Megkérdezi ezt természetes kíváncsiságból; meg, igen sokszor, szükségből, a menyinyiben perelnek, sorozás alá kerülnek, vagy más törvényes okból. Maga a

törvény gyakran kíván tőlünk egész családi kimutatásokat.

Azt hiszem, a valót találok el, ha kimondom, hogy mindannyiszor elővenni egyik-másik, sokszor több anyakönyvet egyszerre, előkeresni a születési, halálozási, s más eseteket sokszor órákig: nem a legkellemesebb foglalkozás.

Egyetlen mentő eszköz itt — a család-könyv.

Görgényi egyházmegyénkben mindnyájunknak van, s azt hiszem, másutt is vannak ily családkönyvek, s kiknek van, tudják, milyen az, s ismerik kimondhatlan célszerűségét; de soraim nem is azoknak szárvák, kik igen; de azoknak, kik még nem ismernék.

Lehet, a mint van is többféle család-könyv; a cél azonban mindeniknél egynek kell hogy legyen, s ez az: legyen abban bevezetve az egyházközség minden külön családja hozzátartozóival, az illetők születési, esketési, s eshető halálozási, vagy eltávozási idejével.

Tudom én azt, hogy mikint Názáretre reá fogták, hogy onnan semmi jó nem származhatik, úgy beszélnek egyházmegyénkről is, hogy innen kerül az anyaszentegyház minden rubrikája; mindamellott, minthogy én ezt ismerem leginkább, elmondom, milyen a mi családkönyvünk, egykettő kivételével. Rubrikából áll ez is, és pedig:

1. Család szám.

2. Ház szám.

3. Családfők:

a) férfi: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

b) nő: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

4. Gyermekek:

a) fiak: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

b) leányok: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

5. Családhoz tartozók:

a) férfiak: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

b) nők: α) neve; β) születési éve; γ) halál, vagy eltávozás éve.

6. Családtagok száma:

a) férfi nemen; b) nő nemen.

7. Jegyzés.

Első tekintetre látszik, hogy ebben nincs rovatja az összszekelesi évnek, mit azonban oda lehet tenni a 3-ik pont a) alpontjához, s akkor lesz:

α) neve; β) születési éve; γ) összszekelesi éve; δ) halál, vagy eltávozás éve.

E rovatok kitöltése nem kíván magyarázatot. Miután beirtuk az apát, anyát, gyermekeket, s más a családhoz tartozókat, s ezeknek születési, s összeesketési éveiket, meg tudjuk mondani egy másod perc alatt bárkinék: hány éves; családi kimutatást tudunk készíteni, kiirhatjuk nagy pontossággal az iskola-köteleseket sat; mert csak reá kell nyitnunk az illető családfő nevére, és megtudjuk, hány család, hány családtag van egyházközségünkben, és pedig külön hány férfi, hány nő, s láthatjuk éveken át a lélekszám nevekedeési, vagy apadási arányát.

Ha már most valaki meghalt, vagy eltávozott, nevét vékonyan átvonva bejegyezzük: meghalt, vagy eltemtetett ekkor, s ekkor. Ha kiházasodván, vagy férjhezmenvén, a helységben más családot alkotott, hasonlóan átvonjuk nevét, s oda írjuk: lásd ez, s ez család szám alatt, t. i. azon folyó család-számot, mely alá, mint új családot, bevezettük.

Nagy könnyebség az, ha a családok betűrendben irattak be; valamint, ha az előforduló változásokat az anyakönyvvvel egyszerre vezetjük; lehet ugyan kipótolni az év végén is az anyakönyv alapján.

Tagadhatatlan, hogy egy ily család-könyv készítése sok időt, s még több fáradságot igényel. De hol a lelkész már ismeri hallgatóit, ott könnyű; előre leírván ugyanis

a családfelek neveit betűrendben, vagy mikor egy-más bajért hallgatója felkeresi, vagy éppen rendre magához hivatva őket, megkérdezheti gyermekei számát, azok neveit, s aztán üres óráiban kikeresve az anyakönyvből az éveket, rendre megkészül a család-könyv.

Különben, a megkészítésnek több módja lehet. Válassza kiki a legkönnyebbet, én részemről, nem bírom eléggé ajánlani lelkész-társaimnak a család-könyv készitést, mely — ismétlem — egyszer fáradsággal jár, de melynek, ha már elkészült, célszerűségét, megbecsülhetlen hasznát mindenki át fogja látni.

Elekes Kálmán,
gönyveszei ref. lelkész.

TÁRCA.

A kolozsvári egyetem.

Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ idei 64—12-ik számában dr. Kolozsvári Sándor ur egy figyelmet érdemlő cikket közölt, mely Mária-Therézia királynénak 1774-ben január 26-án kelt rendelete folytán Kolozsvárt felállítandó felekezeti nélküli egyetem ügyére vonatkozik. A tisztelt író azt „nemzeti művelődésünk története“ egyik kiváló jelenségének nevezi, s azon főtanintézet létre nem jövését „országos tanügyünk, s közneveltségünk“ érdekében sajnálja.

Bécsi levéltárakban tölem lemásolt hivatalos okmányok alapján, a dolog történelmi multja azt egészen más, sőt éppen ellenkező színben mutatja. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez egyetem kérdése hosszabb ideig tartó hivatalos tárgyalásokra adott alkalmat; az arra tartozó irományok száma és terjedelme azért lehetetlenné teszi, e valóban fontos és nagy jelentőségű ügyről, valamint annak állásáról, hírlapi cikkben, kimerítő tudósítást tenni; alólirt annál fogva kénytelen az illető főokmány, t. i. a legfelsőbb intézvény közlésére, s azt kísérő pár észrevételre szorítkozni. Ha isten élte nek kedvez, ezen kolozsvári egyetemnek egy külön, s reméli, nem sok idő múlva kiadható monographiát fog szentelni.

Ez egyetem felállítása tervének kezdő és kiindulási pontját egy még 1767-ben szeptember közepén kelt, s az erdélyi udvari kancelláriához intézett legfelsőbb határozat képezi, mi a külföldi akademiákon tanuló protestáns ifjakra vonatkozik, kiknek oda kijárása, mivel az akkori fogalmak szerint, azt az államra nézve veszélyesnek tartották, nagy jelentőséggel bírt. Az erdélyi 1752-beli 1-ső, és a Compilata III. R. 9-ik titulusát módosító novellaris articulusra ez aggodalom adott alkalmat. Azon compilatalis törvény t. i. arra nézve, ki az idegen országokra kijárást illető constitutiót változtatni, vagy eltörölni akarná, kimondotta azt: hogy „a jövendő világon istentől átkozott legyen.“

A királyné fennebb említett 1761-iki intézvénye szerint: „mindenképp üdvös volna, Erdélyben mind a

theológiára, mind más tudományokra nézve, egy protestáns egyetem felállítását komolyan munkába venni; mert ez által elejét lehetne venni új és fonák hitágazatoknak praeverteretur novis et inversis dogmatibus — mint szintén a leggonoszabb, s a katolikus vallás, sőt a kormány iránti gyűlölséget tápláló elveknek, kiket azon tanuló ifjak beszíznak, s a hazába visszatérve, oda magukkal beviszik. S mivel a tanárok fizetésüket az udvartól fogják kapni, s attól függnének, az ilyen veszélyes új hitágazatok terjedését így meg lehetne gátolni.“

E hű fordításban közölt udvari határozat nem kíván magyarázatot; az elég világosan és érthetőleg szól, midőn a protestánsok ellen a fennebbieken előadott, s állítólag éppen vallásuk hitágazataiban rejlő igen súlyos vádak emeli, kik tanuló ifjaikat is, úgy szólva, azért küldenek idegen akademiákra, hogy ott az állam békéjére nézve kártékony vallásos, mint politikai gyűlölséget tanuljanak, s hazájokba azzal térjenek vissza.

Azon tudósítás, mit gróf Bethlen Gábor, az akkori erdélyi udvari kancellár, ki reformatusból lett katolikus, a kérdéses egyetem felállításának ügyében, kilenc éven, 1761-ben november 3-án a királynéhoz fölterjesztett, a protestánsokat több helyeken eretnekeknek címezi, s különben is irányukban gonosz és ellenséges indulatot tanúsít. E jelentés alapján kezdett tárgyalások három évig folytak. Nagy részt vett azokban b. Bajtai József Antal, erdélyi katolikus püspök, 1760—1772-ben, ki, mint egyszersmind kormányzéki tanácsos, birtokomban levő számos hivatalos okmányok szerint, az ország ügyeibe és sorsába éppen oly gyászos, mint végzeteljes befolyást gyakorolt; a nem katolikusok, főképp pedig az unitariusok irányában, nagy mértékben tanúsított türelmetlenségével, s üldöző és térítő eljárásával sok keserűséget, visszavonást, és háborúságot szerzett. S mégis, midőn a királyné 1764-ben november 16-án kelt rendeletében parancsolta, a protestáns egyházak főkurátorait nyilatkozatra felszólítani, hogy mi módon, s micsoda pénzalapokkal

akarnának a tervezett egyetem felállításához hozzá járulni? e tárgyban az említett főkurátorokkal tanácskozára éppen püspök b. Bajtai küldetett ki.

A protestáns főkurátorok nyilatkozata szerint, egyházuk, a szükséges és megkívántató pénzalapok hiánya miatt, nincs azon helyzetben, hogy a célba vett egyetem alapításában részt vegyen, s azt előmozdítsa. Nem lehet azon csodálkozni, ha a protestáns főkurátoroknak nem volt kedvük oly kényes, és kölcsönös bizalmat feltételező ügyben azon emberrel érintkezni, kiről sok keserves tapasztalás után jól tudták, hogy egyházuknak esküdt ellensége.

A mult századi erdélyi protestáns egyetem terve így hiúsult meg.

A jézsuitáknak 1773-ban eltörlése után, mivel az erdélyi közoktatás is nagy részben e szerzetesek kezében volt, Mária-Therézia királyné; a következő 1774-ben jan. 26-án kelt, dr. Kolosvári Sándor urtól is említett rendeletében, a történt hiánynak kipótlása felől intézkedett. Ha abban egy protestáns egyetemnek Kolozsvárt leendő felállítása újra megpendítve volt, azt természetesen kell találni; valamint a fennebbiek után, senki sem fog kételkedni, hogy az mi célból történt, sem csodálkozni, ha a terv másod versen is siker nélkül maradt. *)

A jézsuiták alatt 1700-tól fogva fennállott kolozsvári egyetem, az ő bukásuk után, a piaristák kezébe ment át. II-ik József császár 1786-ban azon tanintézet egyetemi címét és rangját megszüntette, s az következőleg rom. kath. kir. lyceum címevel, az 1848-ik évben történt forradalomig fennállott. Nevezett császár, hihetőleg germanizáló tervei folytán, azon lyceumot Nagy-Szebenbe akarta áthelyezni; az akkori rom. katolikus kormányférfiaknak azonban, bár kissé nehezen, sikerült a császártól megnyerni, hogy azon tanintézet Kolozsvárt maradjon.

Budavár, március 27-én, 1872.

Szilágyi Ferenc.

Könyv ismertetés.

„Magyar ábécé“

(Leány iskolák számára. Némely szükséges fohászokozásoknak hozzáadásával meg bővítve. Kolozsvárt. Stein János költségén. Év nélkül. Ára: — — kr. o. é.)

B. e. Eötvös évek hosszu során sohajtozott: „elvéssz az én népem, mivel hogy tudomány nélkül van“; s midőn négy évvel ezelőtt országszerte érteni kezdették a minisztert: a népnevelés szent ügye minden tekintetben lendületet vett. Ugy, hogy a miniszter már életében betekintethetett az igéret földére, melyen egy értelmes nép fog lakozni. S midőn sokan keveselték az eredményt, biztatólag felelt: „kezdetnek elég; legalább gondolkoznak a népnevelésről, majd többet is fognak tenni.“

*) A mint t. Kolosvári Sándor ur emliti, a mult századi erdélyi egyetem kérdésében a nem katolikus hitfelekezetek főpásztorai is vélemény adásra felszólítottak. Egy akkori udvari, s ide tartozó rendelet szavai szerint: „Gubernium de inducendis in academiam Claudiopolitanam augustanae et helveticae confessioni addictis professoribus opinionem suam—depromat.“ A fennemlített püspökök hihetőleg ez okból voltak vélemény-nyilvánításra felhiva.

Sz. F.

Képzett tanítók, célszerű iskola épületek, és jó könyvek kellenek a cél elérésére; mindezek előállításáról folyvást gondolkoznak, és gondoskodnak is a tanügy barátai, közösen, felekezetenként; „majd többet is fognak tenni.“

Pár év alatt a kultusz-miniszterium, Corvina-társaság és egyesek több jó könyv kiadásával nagy szolgálatot tettek a népnevelés terjedhetésének. A jó könyv mindenki, de főleg a gyermek és nép kezében épp nagy áldás; a tanítónak nagy könnyebbség.

A falusi gyermek kis körben mozog, egyik úgy nő fel, mint a másik; ugyanazon emberek, viszonyok, szokások közt; s figyelme csak ezekre terjed ki. Ha valami rendkívüli, szokatlan esemény adja elő magát a faluban, azt szereti, arra évek multával is visszaemlékeznek. Az iskolában is az első benyomások szerint bizonyos szokást, egyoldalúságot sajátít el, a mint jót, avagy roszt lát, hall a többi pajtásoktól; és ez irány-adás mindörökké él emlékében. Ezért kell a tanítónak — főleg a kezdő gyermekekkel szemben — minden percet úgy használni fel, hogy a gyermek határozott, jó irányt vegyen, a mi pár hét alatt bizonyosan szokássá nővi ki magát. És a nép — természetesen — még nagyobb rabja a szokásoknak, legyenek azok jók, vagy rosztak. A család-apa, egyik mint a másik, ha pénzt ad könyvért, azt szerfelett megbecsüli; ha gyermeke már nem használja, elteszi a mestergerendára; évek mulva előveszi unokája számára, kit iskolába azon meghagyással küld: „mond meg kánt' uramnak, ha e könyvet kitanultad, aztán veszek mást.“ Így történik aztán, hogy némely falusi iskolában 20—30 éves könyvek vannak használatban még ma is. Ehez járul még azon körülmény hogy az ily könyvek napjainkban is kaphatók — olcsón.

Ilyen régi, olcsó könyv a fenn címzett hirhadt „Magyar ábécé.“ Szerzője ismeretlen; maecenasza Stein J., mint a címlapon látszik, az ő költségén jelent meg; meg bővítve; tehát első kiadás is létezett!

A magyar ábécé 22 lapból áll, a következő tartalommal: az első lapon nagy és kis betűk, ismét nagy és kis betűk; rövid és hosszu magánhangzók; a második lap a b, e b, i b-nek van szentelve; a harmadik lapot egy szótagból álló szók: b a b-d o n g, és az uri imádság foglalják el; aztán következik az apostoli hit formája, az istennek tiz parancsolatja; szentírásbeli némely jeles helyek, p. o. „Koloss. III-ik rész. Vers. 21. Atyák! ne boszantsátok a ti magzataitokat, hogy szivökben el ne lankadjanak“ (hogy kétségbe ne essenek, Károli szerint). És végül, fohások, könyörgések feles számmal. A 14-ik lapon „Reggeli ének“ben így kéri a gyermek Jézus Krisztust: „Az örödg nek családtságától, lelki, s testi nyavalyáktól, örizz hamis tudománytól“; a 18-ik lapon: „Világosítsd meg goromba elménket“ sat. sat.

Ime, a mult idők terméke, hagyománya! Szerkezetére nincs mondani valónk.

E magyar ábécé Kolozsvár környékén minden falusi iskolába útát tört magának, bizonyosan nem jósága, de olcsóságánál fogva. Leányok számára készült, de a fiuk közt is el van terjedve. Ez ábécét némely iskolában két

évig is kinozza a gyermek, vagy is a gyermeket az ábécé; 22 lap, 24 hónap alatt!!

De tudja is ám akármelyik gyermek, anynyiszor és oly sok idő alatt hallotta, hogy akármelyik szótagon kezdve, könyv nélkül mondja az egész magyar ábécét. Pedig a betű megöl.

Az ily könyvet, mely a mester-gerendán a házi butorzatnak kiegészítő része, kiküszöbölni felette nehéz a tanítónak; a szülők azzal állnak elé: pénzök ára; aztán ők is ilyenből tanultak (azaz, akartak tanulni). Az a b, eb, ib még anynyira emlékében van a falusi népnek, gyermeknek, ha egyszer hallja, haj rá! mind a szerint silibizál; ilyenkor van aztán bábeli zavar. A tanító hiában űzi Indali bácsi őzet, csak egy-egy gyermek akad, ki utána indul, és nagy nehezen megfogja. Sok helyt meg a tanító is silabizálva kergeti az őzet: ő, zé = őz sat. Szomorú helyzet!

Nincs oly rossz könyv — mondják — melyből tanulni ne lehetne; a magyar ábécé kivételt képez; hacsak azt nem tanuljuk belőle: milyen egy rossz ábécé, melynek méltó helye a római index.

Ha Stein János ur saját költségén kiadta az említett ábécét — két kiadásban, azért, hogy másoknak is hasznot tegyen, kérjük, hogy hozzon egy új áldozatot a népnevelés érdekében: ne terjeszse ez ábécét. Ezzel anyagilag kárt tesz ugyan magának, de sok ezer gyermeknek szellemileg hoz áldozatot. S ki az irodalomban több jeles könyv kiadásával, terjesztésével szerzett magának maradandó érdemet, emléket: e pár ív ábécével ne takarja be azt!

A magyar ábécén kívül még hány silány könyvvel vezetik félre a nép értelmét, teszik babonássá gondolkozás módját!? Ily könyvek az ígért földének későre teremnek értelmes népet! A magyar mindig a maga kárán tanul; már ideje lenne, e részben is okulni!

T.

VIDÉKI ÉLET.

Uzon, március 28-án, 1872.

Folyó 1872. márc. 24-én temettük el Uzonban községünk — sőt mondhatnám, egész szép Háromszék méjj részvéte, megihatottsága között t. Pünkösti Lajosné, született Vajna Berta uraszszonyt, a finom műveltségű, nemes érzésű, szeretetre méltó, kedves nőt. Ez alkalommal a ropant veszteségtől lesújtott férj érezvén, hogy a szokásos torozás s az akkor előfordulható botránkozató esetek fájó szívére, kegyeletére sértőleg hatnának, az egész, valóban kegyeletet sértő tarozást mellőzte: s a helyett egyház községünk előjáróságához, e méjj érzést, finom kegyeletet eláruló — kevés mellékes kürolmények kihagyásával — következő értelmű alapító levelet tett át:

Alapítólevél:

Melynél fogva alólírott forrón szeretett, áldott emlékü nóm Vajna Berta aszszony neve alatt alapítványozok, illetőleg ajándékozok az uzoni év. ref. egyház község felügyelete alatt kezelendő 200, írva kétszáz o. é. frtot kizárólag iskolai célra, és pedig, hogy annak évenkénti ka-

matja általában tanszerekre, különösen a szegényebb, de mindig erkölcsös, jó igyekezetű gyermekeknek tanszerekkel való ellátására fordíttassék.

Ekképpen, s ez által kívánván kegyeletemnek áldozni, s forrón szeretett nóm áldott emlékét megörökíteni: akarom, hogy ez alapítvány „Vajna Berta“ cím alatt kezeltessek. Kelt Uzonban, 1872. március 22-én.

Pünkösti Lajos, alapító.

Vajha, e valóban követésre méltó szép példa, jóra, szépre, nemesre fogékony nemzetünk minden rétegében utánzásra talál! akkor, tudom, hogy a hozott népnevelési törvény évtizedekkel előbb megtermené nemzetünk számára áldásos gyümölcseit.

Az alapítványozó urtól pedig engedelmet kérek, ha netalán ismert szerénységét megsértettem szép tette nyilvánoságra hozatalával, hiszen tette anynyira szép, anynyira nemes, miszerint méltó, hogy szélesebb körben ismertessék.

Pünkösti Ferenc,
év. ref. pap.

Vérző sebek, melyeket gyógyítani aligha, — talán csak enyhíteni lehet.

Bürkös, januárban, 1872.

(Folytatás.)

A protestantizmus életrealitásának tiszteletreméltó példáját mutatja fel, midőn saját erején organicus egészszé domborodott ki. Önérettel vallhatjuk be, hogy a protestantizmus éltető eleme, az egyéni szabadság, egybefüggve a legszigorubb felelősséggel; törekvése, hogy az erény, erkölcs, igazság, minden szép, magasztos, felemelő saját belső becsükért, nem pedig látszó előnyökért érdemeljék ki a tiszteletet, szeretetet, ragaszkodást. Mindezek a demokraciának csira-képes magvai; mert mentől jobban ki van fejlődve az egyéni öntudat, mentől helyesebb az ember magasztos elhivatásáról szerzett tudalma: annál tisztább a helyzet, s a helyzethez kötött jogok és kötelességek ismerete, annál öntudatosabb, függetlenebb a munkálkodás; annál erősebb az akarat: szabadon rendelkezni sorsa felett. A protestantizmus, nemes irányu törekvése tiszta tudatában, nyílt sakkal lépett a világ elé, s mert ámitani nem akart, számos ellenséggel kellett s kell küzdenie; munkásságát oly tényezők bénítják — még nálunk is — melyek első tekintetre még figyelemre méltóknak sem tűnnek fel. Alig hinné az ember, hogy a gyűlölt „hierarchia“ szónak a ref. papságra alkalmazása; azon testületre, mely elhagyva, elfeledve, nélkülözésekkel küzdve, századokon keresztül volt a magyar elem őre, fentartója, fejlesztője; azon testületre, melynek a társadalom nem adott más örömet, mint a küzdelmet; más jutalmat, mint a nélkülözést; mondom, alig hinné az ember, hogy a „hierarchia“ ily módon szerepeltetése mily finom mesterfogás a ref. egyház ellen. A számítás nem csalt, a hatás nem maradt el, s eredményezett annyit, hogy a nép tekintélyes részét nem lehet meggyőzni a felől, hogy presbiterium, egyházmegyei, egyházkerületi közgyűlés: nem papi koholmány, nem hierarchia. Vérző seb ez, mely az ép, egészséges fejlődést nagy mérték-

ben gátolja. Valószínű, hogy a minden esetre eszes korifeusok megelégedve mosolyognak céljuk sikerülte felett. Még az is nyílt kérdés, vajjon Pauler kultusz-miniszter ő nagyméltósága a rom. kath. vallás iránti kitünő buzgalomból, vagy más célból hirdet ösztöndíjakat oly tanulóknak számára, kiknek szülői protestánsokból lettek katolikusok; miért teszen megszorításokat az erdélyi ref. statusnak útalványozott öszszeg hova fordítását illetőleg (talán az csak nincs kikötve, hogy csak egyházi, nem egyszersmind iskolai célokra is fordítható); miért nevezik a ref. status autonómiájához való ragaszkodását az állami kormányzás megnehezítésére irányult törekvéseknek; miért nincs az egyes papi hivataloknak a közigazgatás körébe eshető segédkezés, és az ezzel öszszekötött felelősség a papi hivatal tekintélyének csorbitása nélkül lehetővé; a sok követelés teljesítése legyőzhetetlen akadályok felállítása által — lehetlenné téve: oly kérdések, melyek feleletre várnak, s aligha nem a protestantismus ellen irányult törekvéseknek bizonyosulnak be.

A mai kor tiszteletre legméltóbb törekvése — tagadhatatlanul — a nevelésügy emelésére irányult törekvés. Az eredmény azonban koránt sem felel meg az ahoz kötött reményeknek. Oka ennek — véleményem szerint — az, hogy a papirra tett szép elveket a kivitel gyanusokká teszi, úgy tünteti fel ezeket, mintha a magas kormány törekvése nem az „ember“, hanem az „állampolgár“ nevelése lenne; holott ez különböző két dolog; mert a derék ember mindig lehet jó állampolgár, de nem megfordítva. Lám, maga a becsület csak magára is elég criterium, hogy valaki jó állampolgár, de nem elég arra, hogy derék ember legyen. Nem! s bár a legnagyobb elismeréssel viseltetünk egy Crillon iránt, ki III-ik Henrik kívánságára sem akarta orozva meggyilkolni Guise herceget, s csak azt ígérte, hogy vele duellal; vagy egy bajonnei igazgató, d' Orse vicomte iránt, ki a párisi vérengző éj után IX-ik Károlynak azon rendeletére, hogy a hugenottákat gyilkoltassa meg, így felelt: „Felséges ur! mind a lakosok, mind a katonák közt csak jó polgárokat, és vitéz katonákat találtam, de hóhért egyet sem“; mondom, ha a polgári testületnek ily és hasonló nyilatkozatai a tiszteletre legméltóbb bámulásra ragadnak is; de ne feledjük, hogy a becsület — mint Montesquieu igen helyesen jegyzi meg — kötelességeinket akár a vallás-erkölcsi életben, akár az országos törvényekben, s tegyük ehhez, akár családi, s társadalmi öszszekötéseinkben gyökerezzenek, most tágitja, majd szélesíti, a mint jónak látja; ne feledjük, hogy a becsülettel legkevésbé sem ellenkezik, ha a tetteket nem a belső érték, hanem a nagyság, rendkívüliség után ítéli; nem botránkozik meg, sőt természetesnek tartja a kormányzás finom, csalfa fogásait, megelégszik a törvény betűinek betöltésével, sőt van eset, midőn igen eszélyes, sőt szükséges dolognak tartja azok kijátszását; a sziv vallás-erkölcsi követeléseinek mellőzését. Nem az teszi az emberi természet valódi nagyságát, mit polgári becsületnek, eszélyességnek sat, neveznek. Derék ember az — Channing szavaival

élek — a ki meggyőzhetetlen elhatározással mindig az igazat választja, a ki ellene áll a legerősebb külső és belső kísértéseknek, a ki vidám elmével hordozza a legnehezebb terheket, a ki legnyugodtabb a viharok és legrettenthetlenebb a fenyegetések és balesetek közt, és a ki legszilárdabban ragaszkodik az igazsághoz, az erényhez, és az istenhez. Az ilyen ember lehet jó állampolgár is.

Horvát István,
ref. pap.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Mai számunkkal veszik t. olvasóink ez évi „Prédikátori tárunk“ három első ivét, mint az elmúlt negyedévre eső illeket. Fogadják azt anynyi elnézéssel, mint a minő önzetlen jóakarattal mi nyújtjuk. Egyszersmind, ismételten szívesen felkérjük hivataltársainkat, hogy becses dolgozataikkal e téren is megtisztelni sziveskedjenek; csak akkor tehetjük azt oly változatossá és tartalmassá, a minőnek óhajtuk. Ne rejtsek véka alá a meggyújtott lángot; s ne higyjék, hogy csak cifra phrasisoktól dagadó beszédek lehetnek szépek; — ellenkezőleg, mi azt szeretnők, ha minél egyszerűbb, és minél népiesebbek közül lehetne válogatnunk, s ilyennek soknak kell lenni, ha főlszámítjuk, hogy ötszázán vagyunk. Ne adjunk rá alkalmat, hogy elleneink azt mondassák: e nagy szám csak — numerat.

— Zsibónak egy második Cserei Helenája akadt báró Wesselényi Miklósné, szül. br. Bánffy Ágnesben, ki minden kínálkozó alkalmat felhasznál, hogy nemes szívének tanujelét adja. Az árvák, özvegyek, nyomorultak a hála szent érzelmével említik nevét, mert pénz-, öltözékek-, és gabona-segélylyel gyámolítja őket. Legközelebből pedig a templomi szószékre ajándékozott egy művészien himzett és gazdag arany-szegélylyel ellátott takarót. A nagy nevű családhoz oly fényes emlékek vannak fűződve a multban, hogy csak örülnünk lehet, ha az új nemzedék nemes tetteivel igyekszik nyomukba hágni. Istennek szent lelke vezérelje a még ifju családot, hogy egykor hasonló dicsőséget hagyjanak hátra az — emlékezetnek!

— (Gyász-hír.) Törpeni Zsófia, a maga, valamint gyermekei: Albert, neje Kis Etelka, gyermekeik Béla, Etelka, Ákos és Ödön; Károly, neje Jánosi Zsuzsa; Samu, Sándor és Zsuzsa, férje Bárdi Zsigmond, kis leánykájuk Ilona; és minden rokonok nevében szomorodott szível jelentik, hogy a gyöngéd férj, kipótolhatlan édes apa, és nagyapa, igaz felebarát, és M. Laposnak 37 éven át buzgó ref. lelkipásztora Albisi Sámuel f. hó 28-án, dél után 1/2 2 óraker, 14 napi rohamos sorvasztó láz után, 72 éves korában, megszűnt élni. Szeretteinek 45 évi egyházi hivataloskodása után földi kincseket nem hagyhatott; az evangyeliomkint, „a mije volt“ életében, azt hagyta rájuk halála után: a mindenkitől szeretett, tisztelt, és áldott emlékezetét! Pihenjenek csendesesen az agg bajnok hamvai! Magyar-Lapos, március 18-án, 1872.

Nyiltposta.

13. Domokosra. Az illető előfizetés március végén lejárt.
14. Galambfalvára. Valahára.
15. Bölön. Mindig szívesen fogadjuk.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. tótanoda betűivel, Kolozsvártt.

Mai számunkhoz van mellékelve a „Prédikátori tár“ 1—3 ive.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. EVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, ÁPRILIS II.

67—15. SZAM.

Megjelenik minden esütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A baj és gyógyszere.

Ha azon üdvös intézkedésekre gondolunk, melyek az újabb időben egyházunk kebelében a hamvadozó hitélet felelevenítése; az egyházas buzgóság és közügy iránti érdekeltség felébresztése; s ezek alapján egyházunk felvirágzása érdekében történtek: a mint nem tehetjük, hogy méltányló elismerés nélkül gondoljunk azokra; éppen oly kevésbé tehetjük másfelől azt is, hogy ki ne fejezzük bámulatunkat a felett, miszerint ez üdvös intézkedéseknek oly kevés szembetűnő eredménye mutatkozik — általában.

Pedig — hogy egyebeket ne említsünk — a presbiteri rendszer életbe léptetése, s annak alapján a presbiteriumok évenkénti felújítása; az egyházmegyék képviseleti alapon való rendezése nagy részben e célból, vagy is inkább e célért történtek; mint történni fog nem sokára egyházkerületünk két főkormányzó testületének: az egyház főtanács és közszinatnak tényleges egybeolvadása, s képviseleti alapon, egy közös törvényhozó testületté leendő alakulása is.

Ezek — kétség kívül — oly intézkedések valának, melyek méltán keltheték föl keblünkben azon reményt, hogy az egyházas buzgóságnak, s közügy iránti érdekeltségnek nemsokára szembetűnő életjelei fognak mutatkozni egyházunkban, és szépen virulásnak indul.

De, dacára mindezeknek, ki előtt volna titok, hogy mindez ideig csaknem minden még a régi kérvágásban van, s hogy alig észlelhető egy kis nyoma itt és ott az ébredő buzgóságnak, a haladásnak, és emelkedésnek a gyakorlati életben; kivéve az anynyira fontos iskolaügyet.

E tekintetben is azonban, nincs miért valami különös illusioban ringatni magunkat; mert ha meggondoljuk, hogy ebben az országos törvényhozásnak is nagy érdeme van, s hogy a 38-ik t. c. nélkül aligha látnánk ily mozgalmat iskolai téren is: ez bi-

zonyára nagy mértékben deválvalni fogja buzgóságunk értékét.

De hogyan is remélhetnénk, várhatnánk emelkedést, felvirágozást egyházunkban akkor, midőn azt vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy a presbiteriumok évenkénti felújítása rendesen csak új nevetet, de nem egyszersmind új buzgóságot, s közügyszeretetet is hoz be az egyházközségek legelső felügyelő, és kormányzó testületeibe? Hogy az ujonnan megválasztott presbiterek is, bár rendesen szemén szedetnek az egyházközség tagjai közül, kevés kivétellel, édes testvérei szoktak lenni megelőzőiknek — a buzgóságot illetőleg; kik szintén, mint amazok, nem sokat törődnek az egyházközség ügyeivel; s ha az újdonság ingerénél fogva megjelennek is egy-két gyűlésen, de csak hamar — főleg ha bajt éreznek — kimaradoznak a gyűlésekből, ott hagyván a pap nyakában az egyházközség ügyeinek intézését, eligazítását? Midőn azt vagyunk kénytelenek tapasztalni, hogy igen sokszor kénytelen a pap, ha csak nem akarja, hogy az egyházközség ügyeinek különben is lassan dőcögő szekere megálljon, a legtöbb esetben erővel fogott megyebíróval — miután e hivatalra az egyházközségekben divatozó fegyelmetlenség és rendtelenség miatt senki sem örömet vállalkozik — néha pedig, ha az ily úton fogott megyebírónak kedve cseppen a pap szavára nem sokat hederíteni egy magára intézni az egyházközség ügyeit, bajait; lévén egy személyben pap, megyebíró, presbiterium és egyházközség? Nő, hiszen, szépen is mennek aztán a dolgok, s meg is szokta ezért kapni a jutalmat a pap mind alulról, mind felülről!

De talán, mindez csak az egyházközségekben van így, s az egyházmegyei közgyűléseken nagyobb buzgóság, s közügyszeretet észlelhető? Vajha, úgy volna! De, avagy nem ezt látjuk-e itt is; s a mindenfelől hangos feljajdulások nem arról győznek-e meg bennünket, hogy az egyházmegyék rendezése után is, éppen mint azelőtt, inkábbára csak a papok iz-

zadnak az egyházmegye kenetlen szekere mellett; míg világi képviselőink nagyobb része az alatt — otthon — a boldogok álmát aluszsza, vagy — isten tudja — mit mivel az egyház ügyei iránti nagy buzgóságnak miatta!

Távol van tőlünk, mintha ezek felemlégetése által egyházunkat meggyaláznai, avagy buzgóbbjaink gyöngéd érzelmeit megbántani akarnók! Erre nincsen jogunk, s ily szerepre bizonyára nem is vállalkoznánk. Hisz, mi is szeretjük egyházunkat, s nekünk magunknak is fáj ezek felemlégetése. De ha a tények előtt szemet hunyni, s önmagunkat ámitani nem akarjuk, lehetlen, ezeket el nem ismernünk.

És mire mutatnak ezek, ha nem arra, hogy dacára minden eddigi üdvös intézkedéseknek népünk buzgósága, közügyszeretete még mindig alszik, s hogy a közöny, s lágymelegség nyavalyája még mindig pusztít egyházunkban?

Ezt látva, avagy nem méltán kérdehetjük-e Jeremiás profétával „Nincsen-e balzsam olaj Gileádban“, a mely népünk nyavalyáját meggyógyítsa?

Részünkről azt hisszük, hogy van, s a nélkül, hogy azt akarnók elhíttetni magunkról, miszerint mi vagyunk azon csoda orvos, ki a gyógyszerert felfedezte, bátrak vagyunk, nézetünket elmondani mi által remélnők mi népünket a közöny, és lágymelegség nyavalyájából — ha egyszerre nem is, de lassankint — kigyógyítani, s benne a szűnyadó buzgóságot, s közügyszeretetet felébreszteni.

A tárgy mindenestre fontos, s megérdemli, hogy arról — mint már is tették — mentől többen gondolkozzanak, mert az út, melyen most járunk, bizonyára a veszedelem és felbomlás útja.

Mielőtt azonban nézetünket elmondanók, szükségesnek tartjuk, megemlíteni azon okokat, melyek — véleményünk szerint — a vallás-erkölcsi élet, s egyházas buzgóság hanyatlására, s a közöny és lágymelegség nyavalyájának elharapozására befolytak; anynyival is inkább, mert ha az okokat felismertük, könnyebb leend a gyógyítás; csak az okot kell megszüntetni, s azonnal megszűnend az okozat is.

Lássuk tehát.

Vannak, kik úgy vélekednek, hogy a népünk részéről napjainkban oly nagy mérvben mutatkozó közöny és lágymelegség oka, melylyel az vallása, temploma, iskolája, s általában a szent dolgok iránt viseltetik: annak hitetlenségében, vallástalanságában

keresendő. Mi azonban, ezek véleményét nem osztjuk. Mert, ha szintén beismerjük is, hogy az ujjabb idő szellemi termékeinek egy némely — a néphez is elszivárgott, s általa rosszul felfogott — eszméi; a valóság megvetésével maguknak felvilágosultságot szenvedők seregének rossz példája, s főleg a közelmúlt pár évtized politikai hullámzása: valamint a rendületlennek hitt honfihűséget — melynek oly sok elszomorító példáit tapasztaltuk — megingatá; ugy a hajdan valóságos keresztyén sziveket és erkölcsöt is megmérgező; mindazáltal népünket, igen sok okoknál fogva, hitetlennek és vallástalannak éppen nem tarthatjuk; hanem befolyt — véleményünk szerint — népünk buzgósága meglankadására, s a közöny és lágymelegség dudvájának felsarjadzására

I. népünknek elhanyagolt neveléséből eredett elmaradottsága. Általánosan ismert tény, hogy a tűz, bármily nagy lánggal lobogjon is, idővel, ha kevés, vagy éppen semmi táplálékot nem nyer, ellobog; melegségét elveszti, s utoljára végképp kialszik és elhamvad.

Igy van a dolog a buzgósággal is; mert hiszen, a buzgóság is tűz a lélek tüze, melynek szintén ujjabb, meg ujjabb táplálékra van szüksége, hogy el ne hamvadjon. És honnan merithetné a buzgóság a táplálékot, hanem ha az ismeretek és tudományok országából? Hisz tapasztalat igazolja, hogy minél tisztább, világosabb ismerettel bir valaki valamely ügyről, tárgyról, intézményről; minél tisztább világításban áll előtte annak üdvös célja, haszna, jótékonytsága annál nagyobb érdekl, melegséggel, s buzgósággal viseltetik iránta; míg ellenben az iránt, mit nem ismer, minek célját nem látja, nem tudja: rendesen melegséget nem érez, buzgóságra hevülni, nem tud. Ugy de ismeretét, tudományt csak jó iskolában, és jó könyvek olvasása által szerezhetni! Önkint következik tehát, hogy ki jó iskolázás, jó könyvek olvasása nélkül, és így szellem-szegénységben nő fel, annak vagy semmi, vagy nagyon is szűk körű ismeretének kell lenni, mint mindenről, ugy vallásáról és egyházáról; s következésképp lelkesülni, buzgóságra hevülni sem tudhat érettök.

S kérdelem vajjon olyan volt-e népünk eddigi nevelése, mely feltételezhetne róla anynyi ismeretet és tudományt, menynyit az előhaladott kor vallásos és egyházi életünk fejlettsége igényel, s melytől méltán megvárhatnók, hogy lelkesedéssel, buzgósággal viseltessék vallása és egyháza iránt? Részesült-e oly nevelésben, mely mulhatlanul megkivántatik minden-

kiben, hogy vallásának, egyházának öntudatos, s így buzgó tagja lehessen? Megismerhette — habár csak nagyjában is — vallása főbb hitcikkeit, egyháza történelmét, annak keletkezését, fejlődését, célját, küzdelmeit, szenvedéseit, az ősöknek vallásukhoz való ingatlan ragaszkodását, az áldozatok hosszu — s hasonló dicső tettekre lelkesítő példáinak — sorát? Hisz ezeknek ismerete, tudása nélkül, még csak kegyes óhajtnak is sok, azt kívánni népüktől, hogy lelkesedéssel, buzgósággal viseltessék vallása és egyháza iránt. Mutathatjuk a vaknak a legszebb rózsát, de az annak szépsége által elragadtatni, bizonyára nem fog.

Ugyanis, miből állott népünk eddigi nevelése? Megtanultak a gyermekek egy-két, legfeljebb három téli idény alatti rendetlen iskolába járás mellett, úgy a hogy, olvasni, neveteket leírni; bemagoltak egy se-reg kátét, el is peregtették a nélkül, hogy értettek volna valamit belőle; megismerkedtek a római és arábiai számokkal, s akkor az apák, azon ürügye alatt, hogy gyermekeik már nagyok, s szégyenlik iskolába járni — voltaképpen pedig maguk könnyítése végett — kifogták gyermeküket az iskolából, hazavitték gazdaságuk mellé, s ezzel a még fejlődésnek alig indult 9—10 éves gyermek nevelése be volt végezve.

A szülői háznál és gazdaság mellett — nem lévén sem idejük, sem, a mi földolog, kedvök ismereteik öregbítéséhez, s erre szülők által sem ösztönöztetvén — nagyobb rész elfelejtette még az olvasást is; s kik el nem felejtették is, beérték többnyire azzal, ha a kalendariumból az időjárást, holdváltóságait, vasárnapokat kiolvashatták; vagy a ponyva-irodalom egy-egy szerencsétlen, s gyakran erkölcsrontó termékének nyeggetett olvasásával magukat mások előtt bámultathatták.

Egyetlen iskolájuk, hol még valamit tanulhattak, egy-egy vallásos és erkölcsi eszmével gazdagodhattak volna: a templom lesz vala, de azt csak úgy hébe-korba látogatták — főleg nyárban — barompásztorlással lévén elfoglalva.

Kelemen János,
galambfalvi pap.

(Folytatása következik.)

Nevelésügyi levelek, egy tanító barátomhoz.

III.

Sz.-Udvarhely, március 28-án, 1872.

Második levelem végén azt mondtam: „Én nem mostani nyavalyás iskolai állapotunkat aka-

rom fentartani, hanem a protestáns egyházi társadalom meilő illeszkedő, kellőleg rendezett iskolai társadalmat óhajtok.”

Egy kissé különös beszéd, de igyekezni fogok magamat legalább egy-két tárgyra nézve kimagyarázni, tekintvén egyfelől iskolai ügyünk némely bajait, s azután előterjesztvén ezekre vonatkozólag egyéni kívánataimat, óhajtásaimat; mint eme bajok gyógyszerzeit.

Legelső bajunk: az anyagi szegénység. Ez oly szembetűnő, hogy keresni sem kell; mert iskola-épületeink, azok butorzata, a hiányzó taneszközök, tanítóink nyomorult fizetése: mindezek elég hangosan beszélnek; természetesen, csak általában szólva.

Nagy baj: tanítóink képezetlensége; a mi ismét nem azt teszi, hogy iskolai társadalmunkban teljességgel nincs képezett tanító; hanem ezt kell állitanom tanítói személyzetünk legnagyobb részéről; holott azt sem mondhatjuk, hogy ez az ők hibája.

Igen nagy baj: iskolai közigazgatásunk gyarlósága, élnetlensége; kivételekkel természetesen itt is találkozunk.

S vajjon, legalább ezen bajoktól, hogy szabadulhatnánk? Nézzük egyéni kívánataimat, óhajtásaimat.

1. A szegénységből kiszabadulnánk, vagy legalább a kiszabadulás útját egyengetnők, ha mostani egyházközségeinket, mint iskola-községeket szerveznők; mert:

a) A szervezett iskola-község rá fogna szoktatni bennünket, hogy valamint mások a templom-kötelesek, s ismét mások az iskola-kötelesek; más tanít a templomban, s más az iskolában: éppen úgy más szellemi tápszerrel él a templom, ismét mással az iskola népe; s mind kétféle tápszer külön gondoskodást igényel.

Az iskola-község pedig szervezkehdhetnék egészen az egyház-község mintájára, s hogy a két község testvérisége annál inkább ki legyen fejezve, megtarthatná papi elnökét, beillesztvén természetesen iskolai presbiteriumába a tanítót, meg az iskola pénztárnokát.

b) Az így nevezett iskola-község népünk életében irányadó, lelkesítő lenne a nevelésügyet szívőken hordozó egyéneknél még arra is, hogy haláluk utánra is támogassák azon ügyet, melyet életükben anynyira szívőken hordoztak.

c) Az iskola gondjainak ily nemű elkülönítése, összpontosítása után tisztán látnató lévén miye van az iskola-községnek, mit áldoz évenként; nem csak a politikai község, hanem a vármegye, sőt az ország segélyét is sokkal alaposabban igényelhetné, s hiszem, s meg is kaphatná; mert abban nincs, nem hogy igazság, de még egy csepp méltányosság is, hogy midőn a protestáns iskola-községek nem öt, de huszonöt, sőt ennél is több országos adó percentet is áldoznak iskolájokért, s még sem érik utól még csak saját óhajtásaikat is; ha küzdelmeikben az állami pénztárhoz fordulnak segedelemért, ez nekik rendesen elútasítólág felel; egy némely gazdag község pedig — csak azért, mert iskolája községi — ezerével rakja zsebre a sok-

kal szegényebb községek adó filléreit. Ebben a rendszerben, mondom, nincs igazság; s ennek azért sirja meg van ásva. Sőt ezen iskolasegélyezési igazságtalan rendszer bukását a magyar protestantizmus annál jogosultabban követelheti, mert neki egyházi és iskolai céljaira az állam még a régi századokban sem adott, úgy szólva, semmit; ellenkezőleg, a mikor csak tehette, szép szerével kifosztott bennünket.

2. A jeleztem második bajon, t. i. tanítóink képezetlenségén segíthetnénk, ha

a) protestáns tanító-képezdéket állítanánk, még pedig minden egyház-kerület számára legalább egyet. Az ilyen képezdékre anynyival nagyobb szükségünk van, mert — ámbár a protestáns tanítói hivatal a legtöbb községben össze van kapcsolva templomi ének-vezérséggel — még e két külön hivatal is alig jövedelmez anynyit, hogy abból egy szellemi téren munkálkodó családapa magát és övéit tisztességesen fentarthassa; szegénységünk miatt pedig e két hivatal külön választása, ez idő szerint, a legtöbb helyen meg sem kísérhető; hogy azonban az állami képezdek számunkra nem hogy templomi ének-vezéreket, de még csak valódi tanítókat sem képeznek, nem képezhetnek: ezt második levelemben már érintettem.

Hallottam, kedves barátom, éles megjegyzésedet, hogy: „hiszen van nekünk, erdélyiekül, Enyeden már régtől fogva képezdék.”

Igazad van, csak hogy én nem olyan képezdékre alapítom reményemet, a melyeknek növendégeit az u. u. negyedik közép osztályból gyűjtik be. Mert ha az ilyen képezde-végzett egyéneket összemérem a 48 előtti korban tanítóságra lépni szokott egyénekekkel, a régiek sok tekintetben előnyben állnak az újak fölött; mindkét nemzedéket kortársaiknak miveltségéhez, s követelményeihez mérve.

Én ugyanis, a magam körében azt tapasztaltam, hogy 48 előtt a reformátusok között meg sem álmodta az ifju, hogy mielőtt diák nem lett — tehát a gymnasiumot nem végezte — tanító lehessen; nem csak, hanem igen sokan éppen mint jog-, sőt hittudományt is végzetek, lettek tanítókká, s mint ilyenek, pályatársaik közt ma sem legutolsók.

Ezért, én olyan tanító-képezdéket óhajtok, melyeknek hallgatói a tudományos miveltség alapvető-intézetén, a gymnasiumon, becsülettel átmentek, s mint ilyenek, a belső hivatottságból — vocatio interna — léptek a nevelés, mint tisztán szellemi munka terére. Az ilyen tanító-képezde aztán méltó a nevére.

De hát a jelenleg működő tanító személyzet? Ennek erősítésére igen célszerűen használhatnók

b.) a tanító-egyletek intézményét; csak hogy e téren is szerencsésen összezavarodtunk; s aztán a különféle iskola-rendszerek szerkezeteinek tengelyei egymásba akadván, a közmívelődés nagy előnyére — mindnyájan helyt állunk.

c) Sokat, rendkívül sokat lehetne segíteni a protestáns iskola-ügyben, egy protestáns iskolai közlönyvel; hanem ez különféle okok miatt még mind késik az éji homályban, holott hazánk más rendszerű iskolái — igen

helyesen — fusiot csinálunk az egy célra törekvő gyenge közlönyök között, s alapítunk egy-egy erőteljést; mi pedig protestánsokul, vagy legalább reformátusokul nem elégelevén meg azt, hogy vagyunk öt független birodalom, s e miatt, ha keres bennünket valaki, például a miniszter, vagy egy külföldi: Pest küldi Debrecenbe, ez Patakra, innen Pápára, hogy aztán Pápáról Kolozsvárra küldjék; mondom, e független öt birodalmiságot nem elégelevén meg, még mardossuk egymást, nagy bölcsen tétovázunk az iskola-ügyben, s ha valami neszt veszünk az efféle iskolai közlönynek, nagy hirtelen megdorgáljuk a vakmerőséget; s aztán beszélünk evangyeliomi nevelés nélkül létre jött krisztusi szellemtől áthatott életről; protestáns iskola nélkül, protestáns egyházzal. Oh, ez igen szép; elszomorítóan szép!

3. Most jön, kedves barátom, a hadd-el-hadd kívánnat, a vakmerő óhajtatás, iskolai közigazgatásunkat illetőleg.

Feltéve, hogy egyház-községeink, mint iskola-községek szervezkednének, természetes, hogy az ugyanazon egyházmegye területén levő iskola-községek egy iskola megyét alkotnának.

S ki lenne ezeknek feje? Az esperes és főgondnok-társa.

Az egyházkerület keblében levő iskola-megyék pedig tevének egy iskola-kerületet, melyeknek élén a püspök és főgondnok állana.

Eddig is úgy volt, mondhatnád, barátom; de én éppen azt óhajtom, hogy az eddigi egy parányi bővítést nyerjen.

Ugy levén t. i. meggyőződve, hogy iskoláink gondja mind az egyházmegyei, mind az egyházkerületi tanácsban ez idő szerint igen megsokasodott, éppen az esperesek, s főgondnok-társaik iránti kiméletből, meg az iskolaügy érdekébe óhajtanám:

a) Vajha, mindenik egyházmegyénk egy szakértő iskola felügyelőt, és e mellé egy iskolai gondnokot állítana, hogy ezek az esperes, és főgondnok urak hatósága alatt indítanak új életre népiskoláinkat.

De, ha sok egy esperesnek, s főgondnok-társának az egész egyházmegye, minden bajaival egyetemben, mit szólnunk akkor a püspökről, és főgondnok-társáról.

Természetes, hogy a kerületi tanácsban még nagyobb szükség van egy szakértő iskola-kerületi felügyelőre, és kerületi iskola gondnokra, mert itt még a közép, és főtanodák is tekintetbe veendőek. Ezért

b) A kerületi tanácsba szintén szakértő iskola felügyelőt, és iskola gondnokot óhajtanék.

Sőt, még tovább megyek. Bár miféle társadalomnak, például, a polgárinak, egyházinak, vagy iskolainak, sőt csak egy szűk körű egyesületnek is megállapodásai, határozatai végrehajtására egyes emberek kellenek, és nem testületek; a mi igen helyes. De a társadalomnak előbb meg kell a szükségességeket állapítani, s e megállapodások előkészítése

már nem egy ember, hanem bizottságok dolga; levén az régi igazság, hogy több szem többet lát.

Ilyen bizottságokat követel az iskolaügy is, még pedig:

c) mind az egyházmegyén,

d) mind az egyházkerületen. S e bizottságok vezetői, irányadói lehetnének éppen a fennemlített megyei és kerületi iskola-felügyelők.

A megyei bizottsági tagok kikerülhetnének az iskola-körök, vagy iskolajárások felügyelőiből, a hol ilyenek is lennének; legfennebb egy aljegyző kellene segítségökre; a kerületiek pedig az egyházmegyei iskola-felügyelőkből, és gondnokokból. A mit ezek készítenének, hiszem, hogy sem a megyei, sem a kerületi tanácsosra nem fogna gyalázatot hozni.

Óhajtanék tehát mind az egyházmegyére, mind a kerületre szakértő iskola-felügyelőket, iskola-gondnokokat, s ezek körébe iskolaügyi bizottságokat; még pedig olyan em-

berekből, kik nem akkor kezdenek a nevelésügyről gondolkodni, mikor őket a bizottsági asztalhoz ültetik, hanem a kik a tárgyat már tanulmányozták; mert hivatali állásuknál fogva tanulmányozniok kellett.

Ime, kedves barátom, csak a felhoztam három baj ellen is mennyi gyógyszert kellene igénybe vennünk! Pedig, e három baj, t. i. anyagi szegénységünk, tanítóink képezetlensége, és iskolai közigazgatásunk gyarlósága, éppen csak is három a sokszor háromból. De nekem úgy tetszik, hogy szervezett iskola község, jó tanító, s egészséges közigazgatási közegek nélkül reményteljes útra még csak meg sem indulhatunk, indulnunk pedig talán csak kellene.

Adja isten, hogy minél hamarább meg is indulhasunk! Kívánja

igaz barátod
Szakács Mózes.

TÁRCA.

A főconsistorium üléseiből.

Kolozsvár, ápril 7-kén, 1872.

A mai ülés br. Kemény Ferenc ő nmltga elnöklete alatt tartatott meg.

A pénztárnok jelentésére a kis-dobai egyház benlevő kárpótlási papírjainak kamataiból, az egyház szükségére 500 frt. kiutaltatik, valamint a Kendeffy-féle nyugdíj alapnak már 1858 febr. 21-étől fogva folyosított, s évi 25 pforintot tevő kamatai özv. Régeni Istvánúnak ismétlen kiutalványoztatnak, miután a javadalmazott özvegy ez őt illető nyugdíjt eddig nem vette ki; a kiutalási napig benmaradó kamatok pedig a tőkéhez csatoltatnak.

A királyi biztos a zsinat és főtanácsnak három a képviselőházhoz intézett kérelme sorsáról tudósít. Az egyik kérelem oda irányult, hogy a közös hadseregnél alkalmazott lelkészek között reformátusok is legyenek illő irányban. E kérelem a m. kir. honvédelmi ügyérség útján a közös hadügyérséghez jutott, mely munkálatba vette annak kiderítését, hogy a ref. katonák mily arányban vannak a közös hadsereg számához. A második kérelem azt célozta, hogy a hadseregnél alkalmazott ref. lelkészek az illető kerületi egyházi hatóságok alá helyeztessenek, mit azonban a közös hadügyérség nyilatkozata folytán a m. kir. honvédelmi ügyérség csak annyiban helyez kilátásba, a mennyiben ez a hadseregi egység elvével megegyeztethető. A harmadik kérelem az állami tanító-képezdéknél alkalmazott hitoktatók ügyét illeté; az értesítés pedig az, hogy a kérelem áttétetett a kultusz-miniszteriumhoz. E három águ értesítés tudomásul vétetik.

A dévai áll. alreáltanodánál fölmerült hitoktatói kérdés tárgyában a kultusz-miniszter is leir, hogy tárcájában e célra semmi pénz nem foglaltatván: a hitoktatót nem honorálhatja; hanem a főtanácsot hívja föl, hogy gondoskodják amaz intézet ref. növendékeinek nyujtandó vallás-

tanítás felől. A főt. püspök ur ugyan útasította már a dévai ref. lelkészt, hogy ez idén folytassa díj nélkül is a vallás-tanítást, nehogy a növendékek, vagy a rendes tanulók sorából kitoröltessenek, vagy más felekezet vallás-tanításának haligatására kényszerüljenek; miután azonban a ref. lelkészek nem kényszeríthetők, hogy bérlevelük értelmén felül, s nem is az elemi oktatásban (Déván p. o. hetenkint 8 órára terjedő), díjazatlan munkát végezzenek: a főtanács fölratilag megkéri a kultusz-minisztert, hogy a jövő évi költségvetésben gondoskodják az állami közép-tanodáknál nyujtandó vallás-tanítás díjazási öszszegéről; a dolog elvi oldalára egyébiránt az egyház-kerületi közgyűlés figyelmét is felhívja.

Az adás-vevési szerződések után fizetendő állami illetékek kiszabása végett az ily szerződések, keltüktől számított 8 nap alatt, bemutatandók az illető adóhivataloknál. Miután azonban az ily szerződések, megerősítés végett, az egyházmegye útján előbb megjárják a főtanácsot, s e felés leküldés 8 napnál több időt vesz igénybe: többször megtörtént, hogy az adóhivatalok, ez időhaladék következtében, kétszeres illetéket róttak az egyes egyházakra; így legközelebb a felfalusira. A főtanács, ennek következtében, átír a pénzügyigazgatósághoz, annak kieszközlésére, hogy jövőre az ily szerződések kelte csak azon naptól számittassék, melyen a főtanács megerősítési záradékával ellátva, az illető egyházakhoz visszaérkeznek. (Az egyházak különben az által vehetnék elejét e bajnak, ha a szerződések felterjesztésekor nem tölténék be a kelet helyét, s csak a visszaérkezett szerződésekkel látnák el a datummal.)

A maros-vásárhelyi és kolozsvári főtanodáknál eddig létezett négy, s ez idén kettőre szállított állami ösztöndíjak ügyében való felterjesztésre a kultusz-miniszter most azt válaszolja, hogy az egyik ösztöndíjat áttette a nagy-szebeni államgymnasiumhoz (eredetileg csakugyan csupán három ily ösztöndíj volt reudszerezítve); egy pedig csak

azért nem lön az idén utalványozva, mivel az egyik jogosult (Lakatos Sándor) egy korábbi évben önhibáján kívül föl nem vette az öt illető díjt, s így az idéni öszszegből kellett azt neki visszatéríteni. (Hát a benmaradt öszszeggel mi lett?) Tudomásul vétetvén, az illető főtanodák értesítettnek e válaszról.

A sz. ludvégi levitának, az egyház ajánlata folytán, ez évre is utalványoztatik a szokott 10 frtnyi segélypéuz.

A hidvégi egyház önhatalmulag kiközösíté iskoláját; az egyházmegye előtt is megfordult, s ide fölterjesztett irományokból azonban csak az tűnik ki, hogy az egyház hajlandó a községi iskolának átengedni két tanítóját, lakásait, fizetéseiket, magtárát, ha mindig az egyház választja a tanítókat, s ezek tovább is folytathatják kántori és harangozói tisztüket; ellenben, nem tudhatni, ha az állam hajlandó-e elfogadni (?) e föltételeket, s egyáltalán mily előnyöket kész nyújtani az egyháznak ez ajánlataiért? Az egyház tehát útasittatik, hogy az állammal metalán már kötött, vagy ezután kötendő szerződését terjessze föl a főtanácshoz.

Az eresztevényi kicsiny egyház szintén ki akarja iskoláját közösíteni, de ő már a rendes útat követi, s az illetékes hatóságtól kéri erre az engedély megadását. A főtanács belátván, hogy ama kis egyház nem képes a törvény követelményeinek megfelelő iskola fentartására, megadja az engedélyt; valamint arra is, hogy az egyház 500 frtnyi tökéjét, mely eredetileg isk. tanítói fizetés alapjául volt szánya, papilak építésre fordithassa.

A m.-madarasi egyház, főhivás folytán, s a marosi esperes útján fölterjeszti a Mihály Zsigmond 60 frtos u. n. alapító levelét, melyből azonban kitűnik, hogy az nem alapító levél, hanem kötelezvény, melyet M. Zs. kepe-megváltás fejében adott az egyháznak, s így az egyház elidegenithetlen tulajdonát képezi. A főtanács ez értelemben mondja ki végzését.

A többi, ez ülésben elintézett, tárgy kisebb jelentőségű volt.

Egyházi élet Németalföldön.

Utrecht, március 14-én, 1872.

Azon reményben, hogy a „Protestáns Közlöny“ olvasói a németalföldi ref. egyházat mindig figyelemre méltónak találják, még egy rövid tudósítást állítok öszsze az egyház életéből.

Először is a synodalis bizottmány szokásos évi jelentésére vetek egy pillantást, melyet az az egyház mult évi állásáról a napokban közzé tett. E jelentés szerint, az ország 10 provinciájában, a 45 klassis és 137 kör (Ring), 1334 egyházközséget foglal magában, 1597 papiállomással. A lelkek száma 2.033,040. (Az ország öszszes népessége 3.688,337. E számokba a koloniák nincsenek felvéve.)

Az egyház örvendetes emelkedésének feltüntetése végett, ide jegyzek még egy néhány adatot a közelmult évi jelentésekből. Ezek szerint :

1859-ben volt	1,297	egyházközségben:	1,549	papiállomás,	és	1,840,827	lélek;
1864	1,321			1,576		1,870,741	
1869	1,329			1,591		2,007,108	
1870	1,333			1,595		2,010,846	

Az öszszehasonlításból kitűnik, hogy a mult 1871-ik évben egy egyházközséggel, és két papiállomással több van, mint 1870-ben, s hogy a lelkek száma 3.194-gyel szaporodott.

De a népesség emelkedésével szemben mind inkább kevesbül a theologusok száma. A jelentés szerint 1871, május elsőjéig, az illető intézeteknél 255 németalföldi volt beírva a theologiai tanfolyamra; hárommal kevesebb, mint 1870-ban. A régi jelentésekből látom, hogy néhány évvel ezelőtt az apadás sokkal sebesebben történt; mert 1858 előtt a szám meghaladta az 500-at, s már 1860-ban 400-nál, s 1865 óta 300-nál kevesebb. Ez annál feltűnőbb, mert a papi fizetés, ha az itteni viszonyokhoz képest némely egyházakban mint állítják — csekély is, de sokkal kedvezőbb, mint általában nálunk. Kérdezősködés után, többektől hallottam, hogy 800 frtnál kevesebb papi jövedelem nincs; de már az ily állomások rendszeren üresen állanak, mert nem akad pap ily kevés fizetésre. Hogy ez állítás nincs túlhajtva, következtetni merem abból, hogy a synodus felhívása után, fizetés-emelés sok helyt történvén, némelyik egyház közli az új fizetés öszszegét is, s ez 1000—1200 sat. frtot tesz. E javítást pedig a gyengébb egyházközségek teszik.

A vallásos oktatásra vonatkozólag a jelentés felemliti, hogy falu helyeken, a nyári hoszszu szünetelés miatt, sok hiányt szenved; az iskolai ifjúságnál pedig némi nehézséggel jár. Azonban, az igyekezet nem hiányzik; a biblia-olvasás, vallás- és ének-tanítás az egyházközségek, vasárnapi iskolák (inkább felnöttek számára), vallástanítási társulatok, jutalmazások sat. által gondosan ápoltatnak, s igen sokszor áldásos gyümölcsöket teremnek. A mult évben vallásos oktatást nyert körülbelöl 246,551; konfirmáltatott 25,886. Hogy az egyház menynyire akarja a vallásos oktatást előmozdítani, mutatja az 1861-iki synodus által megállított, s 1862-ben életbe léptetett vallás-tanítási szabályzat is, mely az egyháztanácsok legfőbb teendői egyikének ismeri a vallás-tanítás gondozását, s a papnak oly kötelességévé teszi a hetenkinti kátékhizálást, mint az isten igéjének hirdetését. A hol szükséges azonban, az egyháztanács vallástanítókat, és tanítónőket is alkalmazhat; de csak oly egyének közül, kik az illető klassikalis kormányok előtt vizsgát tettek a bibliai- és egyháztörténelemből, a szentkönyvek általános tartalmából és történelméből, a keresztyén hit- és erkölcstanból, a holland nyelvből, oktatás-tanból. A vizsgázók egyszersmind gyakorlati oktatást is tartanak. Két év szükséges az előkészületre, egy, vagy több már alkalmazásban levő tanító vezetése alatt. Az illető egyháztanács gondoskodik, hogy a nyilvános alsóbb, közép és felsőbb iskolák növendékei is lehetőleg vallásos oktatásban részesüljenek, mi végre, a menynyire lehetséges, az illető tanítókat és tanárokat kéri fel.

A vallásos oktatás körül az utóbbi években a prot. szövetség is (protestanten-verbond) áldásosan működik. A

modern irány, keletkezése első éveiben más dolgokkal levén elfoglalva, némileg feledte azt; s majd némelyek túlhajtván a dolgot, a szülők és az illetők magán ügyének kívánták tekinteni. Azonban, az utóbbi években, főleg a protestáns szövetség keletkezése után, e téren is örvendesebb fordulat állott be. Az egyesület különösen a vasárnapi iskolák létesítése körül fejt ki nagy buzgóságot. Sajnálni lehet, hogy az egyesület lassan növekedik; de ennek némileg önmaga az oka. Már kezdetben igen éles pártállást foglalt el; s úgy az egyházkormányzat, mint az egyháztaut illetőleg, a modern iránynak, mint pártnak, uralmát törekedett győzelemre juttatni. Ezért, még a modernnek közül is többen, s még igen nagy tekintélyek (pl. dr. Kuenen ley-dai theol. tanár) visszavonultak az egyesülettől, mert azt minden párton kívül szeretnék volna szervezni. Pár hónappal ezelőtt az egyesület kebeléből egy felszólítást olvastam, mely felhívta az illetőket, hogy visszavonulásuk okait tegyék közzé. A közzétett nyilatkozatokban az említett nehézségek hozattak fel. Közlelebről az egyesület kebeléből is erre vonatkozólag nyilatkozatot várhatni. Még csak azt említem meg, hogy különösen az utrechti fiók-egyesület működik buzgón a vallásos oktatás körül. A vasárnapi iskolákban a tanítást nők is vállalták magokra; vallásos felolvasásokat rendez; közlelebről a tagok ajándékozása folytán egy könyvtárt állított fel, melyből mindenki bizonyos napokon vallásos olvasmányokat vehet ki olvasás végett. A keresztyén nemzeti iskola-szövetség (christelyk national school-verbond) az általa alapított iskolákban a konfessionális oktatásra igen nagy gondot fordít, s mint gondolhatni is, a főszűlyt éppen arra helyezi.

Nagy Béla.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

Vérző sebek, melyeket gyógyítani aligha, — talán csak enyhíteni lehet.

Bürkös, januárban, 1872.

(Folytatása és vége.)

Erős meggyőződés, hogy ezek valóítására a protestantismus, a jelen körülmények között, a legalkalmasabb; csak az nagy baj, hogy — talán a külvilágok iránti tekintetből — bocsánat, ha csalódom: kezd rajta is feltűnedezni az, mit Alexander Schweizer, zürichi theol. tanár az ideale Kirche-vel szemben „Staatsartig“-nak nevez; igaz, hogy mint organicus egész fejlődik, de — talán, mert szabad fejlődését sok ellenhatás gátolja — nem belső lényegének egészen megfelelő irányban; s ha szabad hasonlattal élni: olyan forma itt az eset, mint ha a kertész az almafát gula, a körtefát pedig katlan alakú növéssre erőltetné. De mind az még nem akadály arra, hogy az emberi természet fenn leirt követeléseit ki ne elégíthetné.

Valamely törvény, így az 1868-ik évi XXXVIII-ik törvénycikk is lehet a legszebb, a legmagasztosabb az elméletben; de ha kivitele, alkalmazása legkevésbé is elárulja azt, hogy neki nem emberrel, hanem állampolgárral van dolga: azonnal felkölti azt a gyanút, hogy az embert vak eszköznek tekint, s mint a citromot, ha kifacsarta

levét, mint értéktelent dobja el. Ez nagyon sértő az emberre nézve, s igen természetes, ha minden oly segélytől irtozik, a mi ezt elősegíti.

Azt nem mondhatom, hogy ezen sziget-csoporton idegenkednének az állampolgárytól; sőt maga a nemes-osztály — mint fennebb is említve volt — az iskolák felállítását (papi fizetést, szóval mindent) az államtól várja. Ezt saját romlására teszi, mert az állam csak községi, vagy állami iskolát segélyez; már pedig e vidéken, a magyarok igen csekély száma miatt, a községi iskolában a tanítási nyelv csak oláh lehet. Így a beolvadás, pár év alatt, menthetetlenül bekövetkezik. Az igaz, hogy így is lehetnek jó állampolgárok; de ev. reformátusok, annyival inkább magyarok nem. A nagy-szebeni egyházmegyében elszort ref. hiveink tekintélyes része — ha korai segély nem érkezik — elhagyatva, siet a szomorú enyészett felé.

E bajon enyhíteni, csak központi ev. ref. iskolák felállításával lehet. Bátor vagyok itt egyszer, s mindenkorra megjegyezni, hogy itt az ev. ref. egyház, és magyar elem oly szoros kapcsolatban van egymással, hogy ezek közül akármelyik elbukása magával rántja a másikat is; éppen azért, e tárgy épp oly méltó a tanulmányozásra, mint a csángó-ügy, vagy moldva-oláhországi missio.

Az e téren megindított mozgalom az 1870-ik év május 22-én nyert nagyobb dimenziót, mikor a bürkösi ev. ref. egyház iskoláját községinek nyilvánította. Ez alkalommal, az átadás alaki hiányainak felemlítése mellett, azon tiszta meggyőződésemnek adtam kifejezést, hogy e vidéken — s általában véve a nagy-szebeni egyházmegyében — a községi iskola a magyar elem beolvasztását fogja eredményezni. Itt a felekezeti ügy nemzetiségi ügy is egyszer-smind. Azt én nagyon jól tudom, hogy a magas kormány sem felekezeti, sem nemzetiségi politikát nem követhet; éppen azért, volt szerencsém, a méltóságos tanfelügyelő urnak is úgy nyilatkozni, hogy én Bürkösön — mint igen alkalmas közép-ponton — óhajtának egy felső népiskolát látni, s ez okvetetlen szükséges is; de a magyar elem érdeke úgy, mint a társ-nemzetek haszna azt követelik, hogy az egy tisztán magyar ajku és érzelmű testület kormánya alatt álljon, s célszerűnek tartanám a mélt. egyház főtanácsossal egyetértve, kezdeni meg a mozgalmat; mert véleményem szerint, itt felekezeti, vagy ha úgy vesszük, nemzetiségi érdek forog kérdésben, s így a magas kormány a más nemzetiségek praediciuma nélkül ez irányban nem működhetik. A más irányu működés ellenünk irányzott csapás lenne. Eljárásomról 39—1870. sz. a. méjj tiszteletem mellett, volt szerencsém értesíteni a mélt. püspök urat is. Mint hallottam, egy Bürkösön építendő felső népiskola ügye a megyei iskola-tanácsban is szőnyegre került, s mint értesültem, a magas kormány e célra átengedte a Martonfalván levő megyeházat, hogy szállítsák Bürkösre.

E szerint — bár ha az ügy még függőben van — az előkészületek meg vannak téve egy Bürkösön állítandó felső népiskola számára; de mily irányban lesz kivive, mit remélhet tőle a magyar elem, saját megtartása érdekében: a szereplő férfiak ügybuzgalmától, bölcsességétől, méjj belátásától, áldozat-készségétől függ. Ha valahol, itt igazán azt

követeli a magyar nemzet érdeke, hogy a mozgalomban tényleges részt vegyen az erdélyi ref. status kormányzó testülete is. És pedig anynyival inkább, mert a Salkón, Bólyában, Mihályfalván, O. Ujfaluban, s több más helységben elszórt magyarok mentőszert után epednek. Az igaz, hogy hat-hét, sőt 30 ev. ref. (magyar) család, idegen elemek között, ugy elenyészik, mint egy csepp a tengerben; az is igaz, hogy ekkor közreműködhetik a megterhelt hajók emelésére: de lám, a hajó biztosan halad, a gyenge fűszál pedig kiszárad e csepp nélkül.

Horvát István,
ref. pap.

KÜLÖNFÉLÉK.

= Széki egyházunkban megtörtént a papválasztás, s a bizalom — szamos-ujvári lelkész-társunk — Somkereki Miklósban összpontosult. Szívesen kívánjuk, és melegen óhajtjuk: vajha, e szép ekklézsia, a majdnem végpusztulásnak indult Mezőségnek e még élet-erős előbástyája oly lendületet venne, hogy példány-képpül szolgálhatna meszesi vidéken! Az ifju erő, ha egész teljességében rá veti magát — és ezt megkövetelheti a pálya, melyre lépett — igen sokat, mindent tehet, hogy az elmúltak nem egy mulasztása helyre hozassék; mindent tehet, hogy e virágzó egyház ne csupán szó legyen, hanem valóság. Adjon isten erőt, kitartást, meleg buzgóságot!

= Vizaknai egyházunkban is megtörtént a papválasztás folyó hó 7-én, a midőn egyhangulag jelenleg szudvarhelyi lelkész Sylvester Domokos lett a szerencsés halandó, kiben összpontosult a megtisztelő bizalom, nyomaiba hágni a néhai Herepei Károlynak. Örvendünk a szerencsés választásnak; mert e végvárba éppen oly buzgó, jóakarattal teljes, tappintatos emberre volt szükség, mint az elválasztott. Erőt, istentől kegyelmet kívánunk a szép pályán!

= (Halálozás.) Mérai nyugalmazott lelkész, és a kolozs-kalotai egyházmegyének sok ideig érdemes jegyzője Fekete István — folyó hó 9-én — meghalt. Reméljük, hogy szorgalmas és munka szerető successora közelebről kimerítő életrajzot fog adni e szolgatársunkról, ki 60 évig munkálkodott az urnak szőlőjében és életének 87-ik évében hajtotta le fejét a megérdemelt nyugalomra. Béke poraira!

= A francia büntető törvénykönyv 259 fejezete így szól: „a ki nyilvánosan oly egyenruhát, vagy becsületbeli kitüntetést visel, mely meg nem illeti: hat hónaptól két évig terjedhető fogsággal bünhődik.“ Erre támaszkodva, a bordeauxi püspök folyamodott a törvényszékhez, hogy Donnet Junca és Moulis lelkészeknek tiltsa meg a papi egyenruha hordását; és a törvényszék valóban ki is adta a tilalmat. Minő vétekkért? Egyszerűen azért, mert e lelkészek elég bátrak voltak, az infallibilitás ellen nyilatkozni. — Nő már, ha a respublica sem ad elég garantiát, hogy a lelkiismeret szabadságát nem persequálják:

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

akkor inkább akarunk élni absolutismus alatt; ott legalább tudjuk, hogy oltalmazunk kell magunkat a farkasok ellen. De ezt soha sem hittük volna el arról a Franciaországról, mely anynyiszor és anynyi vérét ontotta ki a — szabadságért! — Aztán beszéljete nekünk Amerikáról! Nem a kormányforma — mint pusztá név — hanem a cél, a közérzet, és a humanismus, ezek azok, melyek ott kelendőben vannak; Európában pedig teljesen hiányoznak; vagy, csak igen-igen kevesen érzik és értik. Infandum, jubes, renovare dolorem. . .!

= Hogy minő lábon áll Rómában a közerkölciség, arról elég elszomorító példát nyújtanak a következő statisztikai adatok Rómában 100 törvényes házasságból született gyermekre esik 243 törvénytelen, és így ezek a rendszeresek, míg a törvényesek csak kivételek. Továbbá 750 lakásra egy gyilkos, tehát 133-szor több, mint Poroszországban, és 237-szer több, mint Angliában. — Vajjon, a csalhatatlansági disputációk helyett, nem volt volna-e jobb ezek felett elmélkedni; és a Péter-fillérek nem volna-e hasznosabb nevelő-intézetekre fordítani a helyett a gárda helyett, mely ugy illeti meg a „szolgák szolgáját“, mint... De, hagyjuk a hasonlatot. Ám, Jézus alázatosságot tanított.

363—1872.

KÖRÖZTETNEK.

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a ketesdi kántortanítói állomás; fizetése 150 frt. o. é.

Pályázati határnap május 10-ike.

A folyamodványok kolozs kalotai esperes t. t. Szakács István aa.-hoz Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvárt, ápril 2-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

391—1872.

Szebeni egyházmegyénkben a m.-bényei harmadosztályu lelkészi állomás; a megválasztandó köteles leendő, az iskola-tanítói állomás szervezéséig, rendesen tanítani a tanköteleseket. Jelenlegi javadalmi a nyugalmazott t. lelkész aa. halálával évi 100 o. é. frttal fognak szaporodni.

Pályázati határnap május 20-ika.

A folyamodványok szebeni esperes t. t. Ágoston Mózes aa.-hoz Balázsfalvára küldendők.

Kolozsvárt, ápril 8-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

394—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a hadadi kántortanítói állomás. A megválasztandó egyszersmind orgonista is leendő.

Javadalma, tisztességes lakáson kívül, 500 frtra o. é. tehető.

Pályázati határnap május 20-ika.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, ápril 8-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 18, 1872.

68—16. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A baj és gyógyszere.

(Folytatás.)

Igy nevedtek fel a gyermekek; így lettek családapákká és anyákká: csaknem minden vallásos ismeret és érzelem nélkül. A mivel maguk nem bírtak, azt a családba sem vihették be; a mit a családba be nem vihettek, azt gyermekeik sem örökölhették. És így évről évre, nemzedékről nemzedékre mindinkább fogyott a vallásos és egyházas buzgóság; elhagyottabbá lett a templom; feltűnőbbé az egyház ügyeivel való nem gondolás; míg végre oda jutottunk, hol vagyunk: a közöny és lágymelegség sorvasztó karjai közt.

E bajon segíteni; e betegségből népünket kigyógyítani, egyetlen eszköz: a népnevelés. Már pedig népet, értelmes és vallásosan buzgó s minden szépet, jóért, nemesért hevülni tudó népet nevelni: csak helyes alapra fektetett nevelési rendszer s jól berendezett iskola mellett lehetséges. Népiskoláinkat kell tehát a lehető legjobb karba állítani s abba a fősúlyt: a vallás-erkölcs-oktatásra fektetni; mert hiszen egy értelmes, vallásos gondolkozású és érzésű keresztyén soha sem lehet más, mint jó apa és anya, nemes szívű emberbarát, hazáját szerető, törvény-tisztelő és kötelesség-teljesítő honpolgár és honleány. Itt kell a gyermekek, mint leendő nép, szívét — ezt a szűz földet — megmivelní; a szép, nemes és igazi magvak befogadására és megtermésére elkészíteni, alkalmassá tenni; a szülői feláldozó szeretet és soha ki nem fáradó gondoskodás éreztetése által: előbb a szülők iránti tisztelet és hála; az emberi segédelem nélkülözhetlenségének szemléltetése által: a munkás felebaráti szeretet; az egyház és haza által nyújtott javak élvezése által: az egyház és haza iránti kötelesség-érzetet a gyermeki szivekben s ekkép a gyermeki lelket fokozatosan a földiekről a mennyieikre; a láthatókról a láthatatlanokra felemelvén, a fejlődés processusán — mire a 15 évi iskola kötelezettség alkalmat nyújt: Istennel, a valás alap-

igazságaival, főbb hitcikkeivel s az egyház történelmével is megismertetni. Itt kell a jó és hasznos, az ész és szívképző s erkölcs-nemesítő könyvek olvastatása által, az olvasást velök megkedveltetni; az ismeret és tudomány szomjat bennök felköltetni, s ekkép az utat a vallás-erkölcsi élet előmozdítását maguknak célul tűzött egyletekbe való belépésre — mint a minő: a magyar protestáns egyesület is, elkészíteni; egy szóval itt kell megvetni alapját annak, hogy gyermekeink idővel buzgó keresztyén néppé, valódi emberbarátokká, lelkes honfiakká és honleányokká legyenek. Az ily uton képzett, elindított ifju nemzedék, kétségkívül, vallásosabb, erkölcsösebb, áldozatkészebb leend, mint voltak szülők s lesznek gyermekeik, mint ők maguk, — s így idő folytán, ismét azzá lesz, a mi volt s a mivé lennie kell: valódi keresztyén néppé.

Népnevelésünk ügyének lelkes felkarolása leend tehát az első gileádi balzsam-csepp, mely népünket: a közöny és lágymelegség nyavalyájából kigyógyítja s benne a szunyadó buzgóságot felébreszti.

II. Befolyt népünk buzgósága, vallás-erkölcsi élete hanyatlására s így közöny s lágymelegség elharpódzására:

az egyházi szolgáknak — csaknem általánosan — nyomorult, sokaknak pedig éppen szánakozásra méltó helyzete, anyagi állása.

Azt hisszük, senki sem fogja kétségbe vonni azon állításunkat, miszerint: a népnevelésre, annak szellemi, vallásos és erkölcsi kiképzésére — első sorban az egyházi szolgák vannak hivatva: iskolai és templomi tanításaik által, — hogy e szerint töltik, az ő képességük, buzgóságuk és ernyedetlen kitartásuktól függ legnagyobb részben az, hogy a nép értelmes, vallásos, munkakedvelő; hazáját és embertársait szerető; egy szóval: hivatását felfogni tudó s azt betölteni is kész, buzgó keresztyén néppé formálódják.

De másfelől, azt sem tagadhatja senki, hogy e fontos hivatásuknak megfelelni, csak akkor lehetnek képesek az egyházi szolgálók, ha az anyagi gondoktól lehetőleg menten, egyedül hivataluknak, kötelességüknek szentelhetik minden idejüket, erejüket, tehetségüket; s ha ezen felül bírniak legalább anynyival, menynyi multhatlanul megkivántatik arra, hogy azon mellözhetlen szellemi eszközöket, melyek képesekké teszik őket arra, hogy mások előtt világolhassanak s a társadalmi műveltség színvonalán megállhassanak, beszerezhessék. Mert tény az, hogy két úrnak egyszerre szolgálni nem lehet; nem lehet istennek is szolgálni s világi javakat is gyűjteni. Tény az, hogy a ki tanítani akar, annak magának is tudni kell.

És kinek áll kötelességében, sőt érdekében, hogy e követelményeknek elég tétessék, hanem ha az egyháznak, mely az egyházi szolgálókat szolgálatára hívta? Ezt kívánja a szolgálat érdeme; mert „kicsoda vitézkedik valaha a maga zsoldján? Kicsoda plántál szőlőt, hogy annak borából ne innék? Vagy kicsoda legeltet nyáját, hogy a nyájnak tejéből ne élne! Avvagy nem tudjátok-e, hogy a kik a szent dolgokban munkálkodnak, a szent helyekből élnek és a kik az oltár körül forgolódnak, az oltárral együtt veszik el részöket? Ekképen rendelte az úr is, hogy a kik az evangyeliomot prédikálják, az evangyeliomból éljenek.“ (1 Kor. 9.)

De ezt kívánja az egyház érdeke is; mert különben az ő ügye fog rövidséget szenvedni.

És vajjon tette- és teszi-e ezt az egyház úgy, mint azt a szolgálat érdeme és saját jól felfogott érdeke követeli? Gondoskodott és gondoskodik-e úgy szolgálóiról, hogy azok magukat is képezhessék, másokat is képezhessenek — s az élet-fentartás gondjaitól szabadon — hivataluknak élhessenek? Gondolt-e az egyház arra, hogy azok, kik neki szolgálatukat felajánlják: rendesen a hitnek szegényei, kik az anyagi ellátást illetőleg, egyedül és egyenesen az egyháza vanak utalva, s hogy ennek kellő gondoskodása nélkül — legjobb akarat mellett is — csak félkötelességet teljesíthetnek?

Oda állította őket a népnevelés élére; oda állította az egyház ajtajába, hogy hiven örködjének, — kivülről az egyház elleneit: a hitetlenséget, a vakhitet és babonát be ne bocsássák; belülről buzgó-

ságot keltsenek, világosságot terjeszsenek, hogy annak fényénél ismerhesse fel mindenki nemes rendeltetését; isten, önmaga, embertársai, egyháza, házája iránti kötelmeit; járhasson az igazság és erény szent ösvényén s botránkozás köveibe ne ütközzenek meg lábai.

Ez a maga helyén volt; csak azt nem vette elég figyelembe az egyház, hogy kiket oda állított — bár az urnak szolgálói, de mégis — csak emberek, kik a természet szükségeinek éppen úgy alatta állanak, mint bárki más s hogy csupa igével nem táplálkozhatnak; egy szóval: elfelejtkezett róluk kellően gondoskodni, elégséges kenyérrel és olajra valóval ellátni, hogy világolhassanak; sőt állásaikat elhagyni, ne kényteleníttessenek.

És mi lett az eredmény? Az, hogy az egyházi szolgálók szükség miatt kötelesség-mulasztásra kényszerülnek; el-elhagyogatták őrállásaikat, hogy kenyérről gondoskodjanak, mi alatt az ellen a védtelen ajtón belopódzott s tett iszonyu pusztítást a védtelen maradott táborban. Az, hogy az egyházi szolgálók nem bírván a világításra szükséges olajat megszerezni, sötétség támadott az egyházban. A világossággal a buzgóság tüze is enyészni kezdett; a közöny s lágyelműség hidege pedig mindinkább érezhetővé vált.

És kérjük: vajjon lehet-e csodálkozni azon, ha azon nagyszámu, többnyire számos gyermekkel megáldott egyházi szolgálók, kiknek évi javadalmuk a 100 — 200 forintot is alig futja ki, s melyből a mostani nehéz időben még a mindennapi kenyér is — értjük a csupa száraz-kenyeret — szükön jut ki; kérjük: lehet-e csodálkozni, ha kötelesség-mulasztásra kényszerülnek? Lehet-e csodálkozni, ha a világtól elmaradnak, vak vezéreké lesznek; ha szolgálatuk által nem épül, nem emelkedik az egyház; ha kezük alatt — mert kellő gondot nem fordíthatnk rá — kialszik a bugóság tüze a nép szívében?

Nem védbeszédet irunk a nyomorral küzdő egyházi szolgálók mellett, hogy azok ebből jogot meritse-nek kötelesség-mulasztásra, vagy mulasztott kötelességeik védelmére! Sőt még csak nem is panasznak szava ez az egyház ellen; ez csak az igazság-nak hangja az egyházhoz.

Meglehet, hogy az egyházi szolgálók részére, az egyház által biztosított javadalom a maga idejében, midőn még a hivek buzgósága, áldozatkészsége nagyobb, a szükség pedig kevesebb volt: elegendő volt! De hogy az már ma, midőn az idők anynyira meg-

nehezedtek, midőn a mily mértékben szaporodnak az egyházi szolgák szükségai, ép azon arányban apad javadalmuk: nem elégséges, azt minden elfogulatlan ember átláthatja.

Elég az hozzá, hogy az egyházi szolgák szegénysége, nyomorult anyagi helyzete s ebből eredett elmaradottsága, azt eredményezte: hogy az egyház-szolgai tekintély s azzal együtt a vallás-erkölcsi élet, az egyházas buzgóság és közügyszeretet is alászállt; a közöny, lágymelegség s erkölcsi romlottság pedig láb-
ra kapott az egyházban.

Ehez járult még azon körülmény is, hogy a hallgatók igen tekintélyes része, tulszárnyalván tudomány és miveltségben az egyházi szolgák nagyobb részét — kiknek pedig hivatásuknál fogva elől kell vala világolniok — többen közülök, kiknek a vallásosság nem vala erős oldaluk: szánakozással, lenézéssel kezdenek tekinteni a kopott kabátu, társadalmi miveltség színvonalán alul maradt egyházi szolgákra. Majd gunyos megjegyzéseiknek, szuró élceiknek szikráit szorták reájuk — később magára a vallásra is; mert a vallás szolgáinak — megvetése, gunyolása: első lépés szokott lenni a vallás megvetésére és gunyolására. Odahagyták a templomot, hol — szerintök — az egyházi szolgák még mindig csak az ifjúságukban öszszegyűjtögetett s így avas szellemi táplálékkal traktálóznak s mely éppen azért a finomabb izlésnek sehogysem izlik; elhanyagolták az egyház ügyeit: méltóságuk alattinak tartván, vakvezér alatt, az egyház felvirágzását munkálni.

És a nép, mely mindezt látta, hallotta s mely rendszeren hű utánzója szokott lenni a látott példának, követte a dicséretes példát: istennek dicséretére, az egyházi szolgák tekintélyének emelésére s az egyház épületére! A kicsiny kovász az egész tésztát megposhasztotta; minek következése lön, hogy az egyházi szolgák: kiáltó szók lettek a pusztában; a közöny és lágymelegség uralkodóvá az egyházban.

E bajon segíteni kell. Az egyház méltósága igényli, hogy szolgálai guny és nevetség tárgyai ne legyenek. Az egyház érdeke, virágzása, élete, fennmaradása s azon szolgálat, melyet a haza, nemzet, sőt az egyetemes emberiség érdekében teljesíteni, gondviselészerűleg hivatva van, követeli, hogy a közöny és lágymelegség, mint ezen magasztos elhivatására zsbibasztóló ható kórananyag, az egyház testéből eltávolíttassék; mit az által fog leghamarább és legkönnyebben elérhetni, ha szolgáinak, kik e nagy cél ér-

dekében működni, első sorban hivatvák, tisztességes anyagi ellátás által alkalmat nyujt, hogy tanulhasanak, tanithassanak; hogy hivataluknak élhessenek. És az eredmény?.. A kimaradhatlan eredmény lesz — hitünk szerint — hogy az egyházi szolgák sülyedt tekintélyöket s azzal a vallás tiszteletét ismét viszsza-szerzendik, s az egyház életére, virágzására oly szükséges buzgóság tüztét ismét felélesztendik a hivek keblében.

Az egyházi szolgák nyomorúságos anyagi helyzetének megjavítása leend tehát a második gileádi balzsam-csepp, mely népünket a közöny és lágymelegség nyavalyájából kigyógyítja s benne a szunyadó buzgóságot ismét felébresztheti.

Kelemen János,

n. galambfalvi pap.

(Vége következik.)

A vallástanításról.

Utrecht, március 19. 1872.

Régi panasz, hogy nálunk a vallástanítás hiányos. Munkánk nem sok gyümölcse. A vallásos közöny egyre terjed. Mozdítani kellene a dolgon. Biztatgatjuk egymást, míg a kérdés égetővé válik. S ha ekkor aztán az idő intő szavára a lelkesebbek munkához látnak, akad elég ember, ki törekvéseiket a nagy közönség előtt gyanusítani, nem átallja. A magyarországi prot. egyet tagjai, úgy látszik, megértették az idő intését. Ápolni az erkölcsi-vallásos életet az evangéliom szellemében. Magasztos föladat! Ki ne óhajtana e zászló alá sorakozni? Bűn volna, föl nem ajánlani szívünket s eszünket.

E meggyőződésben vettem kezembe tollat most, midőn látom, hogy a vallásoktatás reformja van szönyegen. Minő uton kell vezetnünk a serdülő nemzedéket az erkölcsi vallásos igazság megismerésére? Fontos kérdés; komoly meggondolást igényel. Tiszt. Demeter Sámuel ur szakavatottsággal és meleg érdekléssel fogja föl e kérdést. Azonban, megvallom, hogy megoldását nem tartom kielégítőnek. Ugy tetszik, mintha elvének életrevalóságában nem volna elég bizalma. A modern vallástudomány álláspontjának hive; azonban nem marad hű hozzá. Nem akarok meddő vitába bocsátkozni. Elmondom nézeteimet s aztán a tisztelt olvasóra bízom, hogy az összehasonlítást megtegye. Még azon rendet sem fogom követni, melyet a tiszt. ur. Elbeszélem, mit kellene tanítaniok s mikép, a mihez önként fog csatlakozni a miért?

Mielőtt a tárgyra térnék, meg kívánom jegyeztetni, hogy én a vallástanítást a keresztyén hittel nem azonosítom. A hit, az ember természeti szüksége; a hit, az állandó tényező, míg a vallásos igazság ismerete változik az ember és emberiség ismeretkörének szélesbedésével.

Ugy szintén, azt is megjegyzem, hogy nekem nem céltom, arról vitázni: ha kell-e népiskolában vallást tanítani

vagy sem s épen ezért nem is a „népiskolai vallástanításról“ akarok szólni, hanem általán a vallástanításról. Azt sem fogom meghatározni, hogy mikor kezdeném s hogy osztánám be osztályonkint az általam felölelt anyagot; csak annyit merek hangsúlyozni, hogy az, csak az olyan növendékeknek való, kiknek a térről és időről már némi fogalmuk van; a mi alatt korántsem azt értem, hogy „teljes időrendet“ tanítsunk. Inkább az én gymnasialis multam volt szem előtt. A Demeter ur cikkét anyuyiban érintenem kellett, a menyinyiben a „népiskolai vallástanítás“ kalapja alá az egész vallástanítást beszorította s a közlendő tananyag földolgozásánál oly eljárást ajánl, melyet nem osztáhatok. —

Mit tanítottunk eddig s mi volt eredménye?

Egy sereg „szent“ történetet, meg egy halom kátét. Más szókkal: egy válogatott krónikát, melyet szentnek kereszteltünk azért, hogy a bibliából van kifordítva; melyben minden tiszta történet s melynek az lett gyümölcse, hogy nagyobb korunkban a történelmi tényeket is regéknek tartottuk. Aztán meg egy fogalomtömböt, a csömörig cserélt alakban föltálalva; minden történelmi közvetítés nélkül bemagoltatva; igazságnak hirdetve egy külső tekintély szakállára; minek az lett rendes eredménye, hogy a kétely nehéz napjaiban a héjjal együtt a magvat is félrevetettük s csináltunk magunknak vallást: „chacun a sa façon.“ Legjobb esetben is, mi volt a végeredmény? Azon magas nézpont, mely szerint: istennek tetszett a föld egyik zugában egy maroknyi népet a többi közül kiválasztani, hogy ismeretét megőrizze s tovább ültesse; mignem újra tetszett tisztelőinek körét nevelni s fölvenni abba azon népeket is, melyek az Izraelben történt végső és legmagasb kijelentést elfogadni készek. A többi népeket „engedte élni akaratjuk szerint“ isteni világosság nélkül.

Kérdem: igazolja-e ezt a tapasztalás? a népek s országok jelen ismerete? Sőt, a mi több, isten világterve, működése, úgy a mint azt most tekintjük Jézus elvei nyomán?

Találón felel meg erre dr. A. Kuenen az „Israel vallása“ című könyvében, midőn így ír: „valamint fogalmaink isten viszonyáról az emberiséghez merőben megváltoztak, azon fölfedezés által, hogy földünk nem központja a mindenségnek, hanem egyike azon golyóknak, melyek a mérhetlen űrben lebegnek: ép úgy kellett megváltoznia fogalmunknak isten világtervét illetőleg a szerint, a mint látkörünk szélesbedett. Mindaddig, míg a „pogányokról“ keveset tudtunk, míg számuk, sajátosságuk s fejlődésükről csak homályos képzetünk volt, könnyen bihettük azt, hogy isten „minden pogányokat engedett élni az ő akaratjuk szerint“ (Csel. 14, 16.) s hogy egyelőre csak egy népnek jelentette ki magát tekintettel a többinek jövőjére; most azonban, e fogalom gyermeki képzeletnek tűnik föl. Israel ép oly kevéssé a tengely, mely körül a világfejlés mozog, mint földünk a központ, mely körül a mindenség forog. Szóval: elődeink hitéből kinőttünk. Képzetünk istenről, munkássága köréről, a világterv és annak folyamáról lassankint oly óriásivá vált, hogy Israel prófétáinak fölfogása merőben elenyészik benne. A meggyőződés, hogy Israel, vagy Kristus

vallása arra van hivatva, hogy az emberiség vallása legyen, általunk is osztható; csak hogy ma már nem azon alapon nyugszik, melyre elődeink építették. Úgy, a mint mi azt ápoljuk, mit sem von le a többi vallás viszonyos becséből. S ha vallásunk azok fölött győzni fog, az onnan ered, hogy tisztább, egyszerűbb s a mellett fogékony arra, hogy hiveinek szükségéi szerint újabb meg újabb alakokat vegyen föl. Mindazáltal, az alsóbban is, mely a magasabbnak tért nyit, ha az idő eljő, tiszteljük és bámuljuk az emberi szellemnek sohasem nyugvó s mindent beölelő munkásságát az emberiségben.“

Egyszerű, meggyőző igazság. Az isteni világterv a maga nagyszerűségében; a bölcs gondviselés, az egész emberiségre kiterjesztve; az isten sehol tanubizonyosság nélkül. A vallás az emberiségnek elidegeníthetlen sajátja s különböző alakjai az emberben levő isteni szellemnek különböző nyilatkozatai. Az emberiség fejlődésében fokozatos emelkedés; az erkölcsi világrend harmoniája sehol megzavarva önkényes bekapások által; isten képe nincs elvesztve, sőt hovatovább mind tisztábban tűnik föl a haladó emberiségben. Non datur saltus.

Eleget tettünk-e ezen elodázhatlan igazságnak akkor, midőn egy sereg szent történettel tömtük meg a növendék emlékezetét? Adtunk-e kellő fogalmat az isteni működésről akkor, ha azt egy néhány század folyamában egy maroknyi népre s azután még egy néhány századon keresztül, az emberiségnek egy még mindig csekély részére szorítottuk? S ha a növendék olvasni fogja, hogy az isten földjén nemcsak izraeliták, meg keresztények vannak, mit fog mondani azon vallástanítónit, ki isten működését csak ezekre szorítá, akkor, midőn a növendék, kérdeni fogja: mért vonta el isten világosságát az emberek legnagyobb részétől; mért nem juttatott egy parányit végetlen szeretetéből? Hogyan fogja taníthatni Jézussal: hogy isten az emberiség szerető atyja?

Keresztes József.

(Folytatása következik.)

Szerény észrevétel „a 15-dik paragraphus” című cikkre.

Kedves szerkesztő barátom! Megnevezett című cikked intencióit, s a benne felhozott hatalmas, de óhajtom hinni téves értesülésből *) merített vádakát, cáfolni sem időm, sem kedvem nincs; ¹⁾ de engedd meg, hogy a többi közt egy tévedésedet helyreigazítsam; midőn azt állítod, hogy „a tanfelügyelő a m.-vásárhelyi jó felekezeti iskolát elharácsolta

Ezen állítás, nagy tévedés részedről; mint a kinek tudnod kell, állásodnál fogva is, minő indokok vezették a k.-vásárhelyi közönséget arra, hogy egy községi fiu- s egy köz-

*) Semmiképpen sem fogadjuk el e vádat. Az egész ország mellettünk bizonyít, hogy vádjaink alaposak, s azokat fentartjuk az utolsó betűig mindaddig, míg határozott tényeket fogunk látni, melyeket eddig tán csak K.-Vásárhely ismerhet el. Szerk.

¹⁾ Nagy kár pedig; mert ha intenciókat kivette volna az említett cikkből t. barátunk: úgy e levele bátran elmaradhatott volna. Szerk.

ségi leányiskolát állítson; miután ezen indokok kétféleképpen voltak fejtvén a méltóságos fő-egyház tanács előtt.

K.-Vásárhely közönsége nem „harácsolatva“ de önként és örömmel alkotá községi iskoláit; mert átlátta, hogy a jónak felette áll a jobb, s jó iskolája helyett így sokkal jobbat alkothat; mert átlátta, hogy az önkéntes adományok naponta apadnak, a miről saját körödben te is bizonyosságot tehetsz, s így a nevelés céljára igénybe akarta venni a törvényben kimutatott jövedelmet. ²⁾

De ezen indokokon kívül látta, hogy a más nemzeti ségek birodalmunkban igénybe veszik az állam segédkezését; miért ne vehetné azt igénybe az oly sok nélkülözéssel küzdő székely nép is, ³⁾ s így éppen K.-Vásárhely is, miután tetemes adó-összeggel járult, s járul az államháztartáshoz; annyival inkább, minthogy sem nemzetisége, sem vallása nincs kitéve semminemű harácsolásnak. Imé, ezen indokok hosszas tanácskozás után vezeték K.-Vásárhely közönségét arra, hogy községi iskolákat állítson, s nem is vallotta kárát, a minnek szép tanujele volt a négy hónapos iskolai félév téli közvizsgája.

Igy tehát meggyőződésből s önkaratból, nem pedig „harácsolásból“ jött létre a két iskola; s hidd el nekem, K.-Vásárhely közönsége oly szilárd az akaratban, meggyőződésben, hogy a tanfelügyelőknél nagyobb ékesenszólók se lennének képesek elvével s meggyőződéssel ellenkező irányban „elharácsolni“ akár vallási, akár nevelési tekintetben.

Végül kijelentem azt is, hogy k.-vásárhelyi egyházunk egyházi vagyonából semmit sem adott át, s így tévedésen

²⁾ Az indokokat ismerjük; mindenfelől csak ezeket halljuk; mind egy húron pendülnek. Mi az állam dolganak ismerjük el a népnevelést; de az állam ez idő szerint impotens végre hajtani: a törvénynek nem csak betűjét, hanem szellemét is; éppen ezért, K.-Vásárhely majdnem 3000 ref. lakosságának kötelessége lett volna, nem csak önmaga, hanem hazája iránt is, nem venni igénybe a segílyt, hanem önmagát fentartván, a segílyt szegényebbeknek hagyni. Szerk.

³⁾ Phrasis ez, t. barátunk; nélkülözéssel küzdünk mindnyájan, ha összedugott kézzel, az államtól várjuk a sült galambot. Szerk.

alapul K.-Vásárhelyre nézve azon állításod, hogy 10, 15, 20 ezer forint tökélet adott volna át községi iskolai alapul. ⁴⁾

Legvégül, úgy látom tévedésen alapul azon értesülésed is, hogy csak a meglevő iskolák és pedig a legjobbak „közösítették ki“ mert csak a kicsiny kézdi székben is több iskola állított fel oly községekben, hol ezelőtt a felekezetek erős buzgosága sem volt képes létesíteni például Bélafalva, Csomorkán, stb. stb. ⁵⁾

Legyünk igazságosak s ha vádakat állítunk fel, lássuk meg az elismerésre méltó tüneményeket is. ⁶⁾

Igazság szerető barátságodban bizva, hiszem, nem késel, egy kevés tért nyitni becses lapod hasábjain e szerény helyre-igazitásnak. ⁷⁾

K.-Vásárhelyt, április 6-án, 1872

szolga társad,
Székely János.

⁴⁾ Ez részéről vastag tévedés; mert mi egész cikkünkben egy szóval sem mondtuk, hogy ily tökéletet átadtak valahol; a mi nem is volna szabad. Hanem, mondtuk azt, hogy éppen oly helyeken érte el a kiközösítési mánia az embereket, hol anynyi tőke van, lehet s mindenek felett van élő-tőke; míg a szegény községek még figyelemben sem részesülnek. Álljon elő a kormány ma kétszáz millióval a népnevelés céljára, községi iskolák felállítására: és mi leszünk a legelső, kik érdekében szóval és tettel működni készek leszünk.

Szerk.

⁵⁾ T. barátunk elfeledte, hogy mi prot. Közlöny vagyunk, s csak a mi dolgainkkal foglalkozunk. E falvakat a „úévkönyvben“ kerestük a kézdii tractusban, de még a filiák közt sem találtuk; tehát, fel kell tennünk, hogy bennök egyetlen prot. ember sem lakik. Pedig, ez a cardo rei, hogy a virágzó, vagy virágzásba könnyen hozható iskoláinkat kiközösítjük, a hol pedig semmi iskola sincs, ott nem látjuk a nagyságos tanfelügyelőket nemes buzgalmat; pedig itt kellene megmutatni, hogy értik feladatukat. Szerk.

⁶⁾ Bizony, fájdalom, hogy csak tünemény az, mit elismerésre méltót hoznak létre; holott, majdnem csupán expeditorai annak a néhány földgömbnek, mit Gönci ur gráciájából nyert egy néhány iskolánk, s ez csakugyan igen drágán van megfizetve 237,000 forinttal az adózó szegény székely nép zsebéből is. Szerk.

⁷⁾ Sajnáljuk, hogy ily kicsi próbára van téve igazság-szeretünk. Az igazságért sokkal többre is készek vagyunk. Excelsior Ha kell, a Galgothera is felmegyünk; de ezuttal az igazságot magunknak követeljük. Szerk.

TÁRCA.

Strauss.*)

Strauss neve kétségkívül ösmeretesebb, mint iratai. Egész világ tudja, hogy szerzője: egy „Jézus élete“ című könyvnek; mely eseményt képezett, korszakot alkotott a német theologia történetében. Ezen kívül, számos theologiai, történeti és irodalmi muuka jelent meg tőle, melyek, már a nagy közönség számára irva, legalább Németországban, elérték céljokat. Mégis, mindezek dacára Strauss nem tartozik Németország népszerű írói közé. Mi lehet ennek oka? Talán irálya? Nem; Strauss tiszta és erő-

teljes nyelven ír, s bár nélküli az elevenséget és tüzet, de másfelől kellemes és vonzó. Talán megveti és lenézi a népszerűséget? Ennek ellenkezőjét bizonyítja az augsburgi lapban kiadott két levele a francia porosz háboru kezdetén, melylyel mintegy elvégezni kívánta a maga szerepét e nagy hangversenyben; a hattyu éneke — mondja a görög költő — többet ér, mint ama rekedt károgás, mely elhal a sűrű tövis között.

Népszerűtlensége éppen abban keresendő, mi legfőbb mesterségét és dicsőségét alkotja. Ez a critica. E kényes tudománynak, nemcsak önmagát nehéz megértetni; hanem e mellett célpontja a legveszélyesebb ellenségeskedéseknek; mert szüntelen harcban él ama hatalommal, melynek neve: hagyomány, s mely éppen nem fukarkodik a censorok tollalival s az anthemakkal.

*) Bár, mult évi folyamunkban is jelent meg Straussról egy rövid cikk; de e fiúkat elég nagyra tartjuk arra, hogy igazoltnak tekintsük e szép tanulmányt, ha babar vázlatos közlését, melyet a „Revue des deux mondes“ februári füzete hozott Cherbuliez tollából. Szerk.

Ugy látszik azonban, hogy a critica ezekkel szemben mintegy elégtételül, barátai közé számíthat minden kételkedőt vagy hitetlent. Igen! De minő barátok ezek: hidegek, lenézők; kik semmi szükségét sem érzik a tanulmányoknak, hogy kételyeiknek tekintélyt adjanak; s ha mégis nem hisznek abban, a mit hinni lehetetlen, ez csak onnan van, mert történetesen az 1872-ik évben, a telegraphok és vasútak századában élnek, s mert minden nap olvasnak újságot, mely alkalmasszerűleg mindazt megtanítja a physicalból, mit szükséges tudni a végre, hogy ne higgyenek a kenyér többszörözésében, vagy a kánai csodában.

Egy második körülmény, mi gátol szolgált, hogy Strauss népszerű lehessen, az, hogy ő mind vallási, mind political tekintetben, kívül maradt a pártokon. A nagy közönség pedig csak a durva színeket fogja fel; emberi és isteni dolgokban, miként az irodalomban, csak a határozott emberekre hajt. Strauss, mint politicus, szabad conservativ; a vallásban radikalismusa habozással és félnkséggel teljes, s őrizkedik a dolgokat egész a végletekig hajtani; szóval, Strauss nem egy könnyen meghatározható ember. Az ő első erénye a tökéletes igazság és teljes őszinteség; és a diplomatiai óvatosság előtte merőben ismeretlen; de jelleme egy csudálatos vegyülete a szenvedélynek és hidegvérűségnek; a küzdő hévnek, és nyugodt okoskodásnak.

Azok, kik sokat olvasták Strausst, tudják, hogy ő a mérsékelt szellemek közé tartozik. Ő fel tudta ismerni, hogy a vallás több, mint üres képzelgés; hogy ennek gyökerei az emberi ész méjjségében rejlenek, s a ki azokat onnan kitépni akarná, anynyi volna, mint merőben elveszteni. Ő tudja, hogy a hagyomány, mintegy főúri hatalmat gyakorol, melylyel számot kell vetni s e főúri hatalomnak őnmaga is aláveti magát. S nem az eszélyesség, vagy ügyesség; hanem szívének és gondolkodásának természetes hajlama okozza azt, hogy e büszke Sicambrus mindig tisztelettel hajlik meg a nazarethi nagy alakja előtt. Hiában kiált az egyház anathemat rá, ő hívőnek és keresztyénnek mondja magát. Azonban, bárha a philosophusok és közönyösök elismerik is szelleme hatalmát, jelleme tisztaságát; s bárha legnagyobb ellenségei sem tudják tőle megvonni a tiszteletet: mindazonáltal az egyház, melyre oly nagy csapást mért, vonakodik hinni szándékai tisztaságában; a közönyösök kénytelenek bevallani, hogy az általa nyújtott remények és vigasztalások távolról sem érik fel azokat, melyeket elvett; — a bölcsészek következetlenséggel vádolják, s azt mondják: esztelenség, ha valaki újból fel akar építeni egy oly házat, melynél az alap végképeni lerombolása megkezdett.

Ifjuságáról, maga Strauss, nyújt nekünk némi adatokat egyik érdekes munkájában, melyet barátja s régi tanulótársa Maerklin Cristian emlékének szentel. Kegyes családból származott; már korán az egyházi életre szánva; tizennégy éves korában elhagyta szülővárosát, Ludwigsburgot, hogy belépjen egyikébe azon nagy seminariumoknak, melyekből szokta nyerni évenként felváltva a tübingai nagyobb seminarium a maga növendékeit.

Egy méjj alpesi völgyben fekszik Blaubeuren városa s a benedectinusok egy régi kolostora, mely a 16-dik szá-

zadban alakítottát át a protestans theologia előkészítő iskolájává. Itt, e szent falak árnyékában, e magányban — hol a földi örömök ismeretlenek valának — növekedett és tanult leendő szerzője a Jézus életének. Azonban, a század szelleme ez elzárkózott helyre is behatolt. A növendékek nevelésével megbízott professorok egyike épen Baur Cristian volt; ki később a tübingai nagy critical iskolát alapította; de, ki már ekkor előadásában kifejezést adott nézeteinek és kételyeinek, a melyek őt izgatták. Nehány évvel később Strauss ismét találkozott Baurral, a tübingai egyetemen s ezen embertől — ki nemcsak tudós, de maga a lelkiismeret volt — vett ösztönt a tudomány komoly és lelkiismeretes művelésére.

E korra vonatkozólag írja később, hogy mikor 1825-ben elhagyta a kis seminariumot a nagyért, az iskolát az egyetemért: hite egész erejében állott „a vallásos nevelésnél fogva, melyet nyertem, így szól; még gyermeki értelemben hittem a biblia szavát, mint Isten szavát!” Mikor Strauss Tübingába ment, ez még nem volt a szabad tudomány színhelye; Németország elsőrendű csillagai, csak halvány fényt vetettek a sváb egyetemre s Baur még nem lépett fel. Az egymást váltakozó philosophia-rendszerek épen nem tudták megnyerni Strausst, ki különben is csak anynyiban volt philosophus, a mennyiben a philosophia a theológiával összevágott.

Mig Strauss Tübingában tanult, az alvajárók, jósnők csaknem az egész sváb-földet fellármázták jóslataikkal és jóvendöléseikkel; s Strauss, ki különben is egész hévvel ragaszkodott Boehme mysticus tanaihoz, az általános áramlat alól maga sem tudta kivonni magát. Azonban, egy szerencsés körülmény, midőn maga személyesen érintkezett egy ily jósnővel, csakhamar felrázta tévedéséből.

Tévedései levetkezésére nagy befolyással volt Hegel phenomenológiája és Schleiermacher dogmaticája. A mysticus gőz elszállott, Boehme tápláléka megszünt, elég lenni. Megismerkedett két hatalmas gondolkozóval, kik őt saját eszének birtokába helyezték; még meg sem kapta a tudori címet, midőn egy munkájában éles criticával mutatja ki, hogy minden tünemény kimagyarázható a természetből, és hogy az ész megengedi, hinni a magnetismusban; de tiltja hinni a szellemekben.

Ezután, csakhamar elhagyta Strauss az egyetemet, többé nem kételkedve tehetségéről és hivatásáról. Tudta, hogy mire van születve, s mit kell tennie.

Deesi Gyula.

Egyházi élet Németalföldön.

Utrecht, március 14-én, 1872.

(Folytatás és vége.)

Az egyház kebelén a pártok most néma csendben állanak egymás mellett. Nem csoda, mert egy nagy ünnep van közel, mely a németalföldi államélet és protestántismus alapvetésének háromszázados ünnepe. A világtörténelem lapjain a legszebb események közé tartozik ama 80 éves küzdelem, melyet e kis ország az akkor oly hatalmas spanyol-uralom, s egyszersmind a catholicismus ellen foly-

tatott. A küzdelem legfényesebb pontjai a mostani évekre esnek; de mégis, mindenek felett áll Briellenek bevétele a watergeuzók (vizi koldusok) által 1572 ápril 1-én. Ismeretes az elnyomás, mit ez ország II. Filép kormánya alatt szenvedett; ismeretes az inquisitio vérlázító működése, s a gúny, mivel kérelmeiket fogadták. Örökre emlékezetes lesz a gőz-(goux=koldus)név, melylyel Berlaymont a helytartónó pármái Margaretha, előtt őket nevezé. A gúnynev, mint oly sokszor, dicsnévvé változott, s midőn Alba herceg kegyetlensége az elkeseredés poharát megtölté, a már előbb menekült gőzök visszatérve, Brielle elfoglalása által egy szilárd támaszpontot nyertek, honnan a hős órániai Vilmos fáradozásaival a haza és lelkiismeretszabadság győzelemre emelésére sikeresen munkálhattak. Ápril 1-jét nagy ünnepélyességgel ülik meg az egész országban; de főleg Brielle lesz az ünnepély központja.*) A reformált egyház is érdekelve érzi magát, s már az egyházi lapok szerint, több egyháztanács is intézkedett a megünneplésről. A briellei ünnepély mindenestre csak is nemzeti ünnep lesz, és mi furcsa! az ultramontánok — mint mindenütt történni szokott — nem késték a szegénységi bizonyítványt honfui szeretetökről kiállítani. Különösen két egyén tette magát nevezetessé. Alberdink Thijm és Nuyens. Először Thijm lépett fel, kinyilatkoztatván, hogy ők minden forradalmat elvileg kárhóztatnak, s így nem vehetnek részt a briellei ünnepélyen sem, mert az is a törvényes felsőség ellen intézett lázadás ünnepe. Felhozták továbbá, hogy mint katolikusok, ugy sem vehetnek részt, mert a 80 éves szabadságharc a katholicismus ellen is folyt, s így tehát magok ellen is ünnepelelnének. Igaz ugyan, hogy a keresztyén történelmi párt, élén Groen van Prinstererrel, nem akarja a vallásos és nemzet ünnepet elválasztani; de az ünnepélyt rendező bizottmány a felekezeteken kívül áll. Hogy azonban menyinyire kegyeletesek az ultramontánok, bizonyítja az, miszerint ők is akarnának ez évben egy napot nemzetileg megünnepeletetni. Nuyens indítványozta, hogy augustus 24-ikét ünnepelje meg a nemzet. Alig hinné el az ember, hogy ez így van! És mivel indokolja! Az órániai háznak — úgymond — mind a nemzet, mind a katholicismus sokat köszönhet; s ezért illő, hogy I. Vilmos király születésének százados évfordulója megünnepeletessék! A kegyelet kifejezésére vonatkozólag nincs ugyan az országban senki-nek észrevétele; de annál több aztán az ultramontánok történelmi következetességére. Előttük ama küzdelem és személy, a mely és ki által az órániai ház trónra jutása lehetséges lett, kegyeletes emlékezésre nem méltó; hanem azért egy két századdal később történt esemény, a mire a mult emléke méltatása nélkül semmi ok sem lehet, kegyeletes emlékezés tárgya lehet. Ki ne venné észre legott a lólabákat? 1572 augustus 24-én Párisban a szent Bertalanéj!... A 19-ik században akadna még számtalan tanult keresztyén, ama semmi által sem igazolható kegyetlenség emlékére, szent lelkesedés hangján még egyszer elénekelni, a mindeneket szerető atya előtt a „Te Deum laudamus“-t! Nő de, a feleletet ők is megkapták! Ez esemény egy kis irodalmat ébresztett föl. Az ultramontánok eljárása teljesebb jellemzésére még megjegyzem, hogy

*) Az ünnepélyek meleg részvét mellett már megtörténtek. Szerk.

a briellei bizottság egy emléket akar állítani, s e végre az adakozásokat gyűjti is; ezzel szemben azonban Utrechtben egy más bizottság alakult, mely jótékony célú emléket akarván létesíteni, egy tengerész-menház alapítására gyűjt adományokat. A király mind a két bizottmánynak nagy összeget ajándékozott; és most — a királyi adomány után — más hangon beszélnek. Pár nappal ezelőtt akadt kezembe Nuyens utolsó röpirata, melyben kijelenti, hogy miután „minden ember“ csatlakozhatik, *) ő is csalódott; s miután a király adománya után az ünnepély nemzetinek tekinthető, ő a törvényes felsőség tekintélye előtt meghajlik. Következetességek némi védeése végett inkább az utrechti bizottság működése felé hajlanak, s abban találják fel az általános nemzeti vonást.

Nagy Béla.

VIDÉKI ÉLET.

Nagy-Kend, 1872. márczius 6.

Az „Erd. Prot. Közlöny 61—9. számában egy közlemény jelent meg Kutyalváról az ugrai egyházat, legfőképp pedig a marosi járási bizottság dióhéjba szorított működését érdeklőleg. A közlemény ötödik bekezdésénél a közlő t. N. D. úr, mint elnök, ezeket írja: „Végre, iskolajárásgyűlésünk egyhangulag oda nyilatkozott, hogy e testület többé nem vándor-iskolarendőri hatóság. Az idő tulszárnyalt, és az egyházi életben megszokott nehézkes mozgásból ki kell bontakoznunk.“ Sic!

E nyilatkozathól kettő tűnik ki; először: hogy a tisztelt marosi bizottság a „rendszabályok“ teljesítését meguntta; s egyszerűen, saját szakállára felmondja; másodszor: hogy ama rendszabályokat az idő tulszárnyalta.

Szabadjon a t. bizottság fennebbi egyhangu nyilatkozatára észrevételeimet megtenni. Menjünk hátra a multba.

Az ötvenes években az iskolai ügy, az úgy nevezett, körlelkészekre bízott; hogy minő eredményt hozott az intézmény, mindnyájunk éber emlékezetében él, s eléggé illusztrálja a következő tény. 1860. tavaszán beállit hozzám egy szomszéd lelkész-társam e szavakkal: „barátom! én körlelkész vagyok, a te iskolád is körlelkészetembe tartozik; add át az iskoládban tanított tantárgyak és tanulók névsorát.“ Ezt a körlelkészt — mint ilyent — akkor láttam először; a más évben el sem jött; hanem csak berendelte magához a kívántakat.

Az 1862-ik évben a körlelkészlet úgy alakítottatott át, hogy a körlelkész mellé két világi, és egy tanító adatott, mint tanácsos. Azonban, ez intézmény működése megbénított már kezdetben az által, hogy 10 egyház iskolája felügyelete bízott rájuk; másfelől, olyan világi tanácsosok válogattattak ki, kikről mindenki tudta, hogy a látogatás terhét hízamosan magukra nem vállalják. Csikorgott tehát ezen intézmény is egy évig; s ekkor úgy meglanyhult, hogy hírlapi megrovást érdemelt ki magának — méltó díjúl.

Az 1868—70 közti időköz is megjött; ez időköz tanügyünkre nézve a küllői tractusban a legszomorubb em-

*) Megjegyzendő, hogy szerintök a pápa csatlakozhatlan. N. B.

lékü; mivel a papok, a kinevezendő tanfelügyelők nyakába vetvén az iskolai felvigyázatot, mint már államügyet, feléje se mentek iskolájuknak; a tanítók pedig tanfelügyelők-től várván utbaigazitást, vártak, míg megjön, mi meg nem jöhetett soha; így a sok bába közt elveszett a gyermek.

1870 tavaszi közgyűlésén mltgos. Horváth Gyula, küllőmegyei iskolatanácsos ur, egy munkát ad be, mely módosítás mellett ugyanazon év sept. 7-én tartott k-gyűlésen „Iskolaügyi rendszabályok“ címe alatt elfogadtatott, s azonnal törvényerőre emeltetett; kinyomatván, minden egyháznak megküldetett. Ezen rendszabályok — bár csak részben vételett teljesedésbe — valóságos epochát alkottak egyházmegyénkben; mint egy varázsütésre, mozgás és tevékenység életjele fejlett ki egyházaink nagyobb részében. A t. lelkész urak átsétáltak iskoláikba és — kezdetek tanítani; a tanítók átlátták, hogy állomásuk nem lehet többé sine cura; a tanulók nagyobb, néhol teljes számban gyűltek fel; a törvényszabta tantárgyak, tananyagul vétettek be; iskolák szereltettek fel; tőkék keletkeztek; új építések tervezettek sat. sőt el lehet mondani, hogy valódi iskolai élet — mely e nevet megérdemelve — csak 1870-en innen kezdődik a küllői tractusban rendszeres alapon. S mindezek, a rendszabályok eredményei; s hogy ez állítás nemcsak enyim, mutatja iskolai statisticánk; elismeri maga N. D. elnök ur is, midőn egész enthusiasmmal írja az ugrai iskoláról: „látszott a jó pásztor és buzgó tanító fáradozása, látszott egy szebb jövő derengő hajnala!“ melyek pedig egészen másképen voltak az ugrai iskolában is a rendszabályok születése előtt.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Emlékezhetnek olvasóink, hogy kolozsvári egyházunk a múlt évben néptanítóinak fizetését emelte föl 600 forintra; ez idén pedig, és legközelebről egyhangulag elhatározta, hogy az elavult, nedves, kényelmetlen papi szállásokat fogja átalakíttatni, egyet pedig egészen újból felépít; sőt, olynemű építkezéseket tervez helytt levő telkein, melyek míg egyfelől a városnak díszül fognak szolgálni, másfelől jövedelmeit fogja tetemesen szaporítani. Mindezek oly jótékony mozgalmak, melyek kellő buzgóság mellett az utókor háliját fogják kiérdemelni; a jelenben pedig tiszteletre méltóvá teszik!

= Kolozs-kalotai egyházmegyénk a superintendentalis közgyűlésre a következőket választá meg képviselőivé: Gyarmathy Miklós, Lészay Gyula, Hankovics György, Gilyén János és Bodola Dénez. Az egyházmegye néptanítói pedig a kolozsvári állami tanító-képezde igazgató tanárát, Paal Ferencet tisztelték meg bizalmukkal. Óhajtjuk, megvárjuk, hogy a megválasztottak ne csupán a megiszteltetéssel érjék be, hanem érezzék is azt a felelősséget, melyet magukra vállaltak. Nagy, fontos az, a minek elejébe megyünk; itt válik el: érettek vagyunk-e a haladásra; vagy csak szóval győzzük, a tettekben

pedig hátramaradunk. Ez első öszszgyűlésünk már jel lesz, hogy mit várhatunk az új intézménytől, s mit remélhetünk a jövőndől. Kivánunk minden jót; a megválasztott képviselőknek buzgóságot és munkaszeretetet.

* Ujfalvi Zsuzsanna asszony, kit a napokban kísérték örök nyugalomra M.-Palatkán, egy ottan állítandó takarékpénztár alapjára 1000; a ref. templom fedelének kijavitására 500 s a román egyháznak szintén 500 frtót hagyományozott végrendeletileg. Ezeken kívül több hagyományt tön jótékony célokra. A végrendelet végrehajtóit M. Turi Elek és id. Szigeti György urakat nevezte ki. Áldás a nemes hagyományozó emlékének!

= Da liegt was begraben! Lapunk szerkesztőjét azon rendkívüli szerencse (!) érte, hogy a „15-ik paragraphus“ feliratu cikkének nagy részét a fehervári kath. „egyházi és isk. lap“ szó szerint, és minden megjegyzés nélkül átvette. Nem tagadjuk el e feletti örömrünk egyfelől; de másfelől, el kell rontanunk jó kedvét, mert ama cikknek intenciója bizony nem a felekezeti iskolák mellett szól, s ha a tanfelügyelőket ostromoljuk, az csak azért van, mert a mi felfogásunk szerint, ferde helyzetbe szorítják magukat az adott körülmények közt, s paralysálják azt a hatáskört, melyet pedig mindenek felett gyümölcsözőleg kellene betölteniök. Sehogy sem állunk hát egy terrenumon; és cikkünknek netalán rosszul felfogott értelmettesét magunkról elhárítani kötelességünk.

= Pápa ő szentsége (!) vagy nem ismeri el a magyar korona területét, mint államot; vagy nincs mit leimádkozzék a magyar katolikusokra; — tertium non datur! Egy különböző országokból öszszealakult és 400-ra növekedett küldöttséget fogadott el közelebről s mert azt kívánták, hogy mindenfelé szórja áldását: imádkozott Portugálért mely a legvadabb zsarnokság alatt áll; Spanyol-, Francia-, Olasz-, Németországért, a német püspökökért, az osztrák császárságért, Belgiumért; megáldotta az irlandi, lengyel, holland, Amerika és kelet katolikusait; imádkozott azon hóbortosokért (?), kik magukat ó-knak nevezik sat; szóval, mindenért és mindenkiért, csak Magyarország neve nem fordul elő. Ez a ti jutalmatok, szegény Apponyi, Lonkai, Ciráki, Simor...!

303—1872.

KÖRÖZTETIK.

Szilágy-Szolnoki egyházmegyénkben az ardói kántor-tanítói és organistai állomás. Évi fizetése:

- 92 véka gabona.
- Minden kepefizetőtől egy veder must; a kinek szőlője nincs, mustváltásban fizet 12 krt. o. é.
- Faváltság 8 frt. o. é.
- Öt köblös szántóföldből évenként 3 köből férőjü, miből egy köblös földet öszívetés alá az egyháztagok megszántanak és a tanító magvával bevetnek.
- Temetésért 20 kr., bucsuztatóval 33 kr.
- Tandij: kezdőktől 20 kr., olvasni-tudóktól 40 kr., e kívül minden gyermektől egy csirke, vagy 10 kr.

Pályázati határnap május vége.

A folyamodványok szil.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, ápril 13-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Kivonat.

a nagyszebeni ev. ref. hitközség presbyteriumának 1871-ik év mártius hó 4-én tartott üléséről vezetett jegyzőkönyvéből.

8.) Egerpataki Kis Károly főgondnokunk aa. az egyház tőke vagyónállása, számbavétele és történt rendezésére vonatkozólag előterjeszti, mint következik:

Mindenek előtt óhajtja előrebocsátani, miszerént előadása folyamában csakis az egyház tanácskozási jegyzőkönyve, pénztári számadásai és tőke pénzei állásáról vezetett évenkénti kimutatásokból merített és időrend szerént felsorolandó adatokra fektetett száraz tények és számeredményekkel kíván szolgálni. —

Az egyházi ügyek vezetését ezelőtti algondnoki minőségében 1868-ki február 2-án vette át (1868 választott jk. 1. sz.) még ugyan ezen év december 13-án mint megválasztott, illetőleg a választás alapján mlgs. egyház főtanács által kinevezett főgondnok (1868. dec. 13-án j. k. 27 sz.) lépett egyházunk kormányzata élére. —

E megtisztelő minőségében egyházunk viszonyait, körülményeit és ügyeit komolyan és béhatóan tanulmányozván, legelőbb is főfigyelmét arra kelle irányoznia, hogy a meglevő kebli igazgató testületek helyébe anyaszentegyházunk által 1861-ben életbe léptetett alapszabályok értelmében s a jelenkor kívánalmainak megfelelő modern alaku presbyterium szervezetessen és ennek segélyével a 1823. 162 sz. a. kibocsátott jelenben is érvényes egyházfőtanácsi normativum szigorú követése mellett szabályos vagyon és pénztári kezelés állittassék elő.

Ez irány szemmel tartásával az érintett alapszabályok szerént meghívott egyházi közgyűlés 1870 február 6-án megalakulván, 14. presbyter választatott s azután fel is eskettetett (1870. j. k. 5. és 14. sz.)

Ugyanezen gyűlésben főgondnok aa. által egybeállította 1868. és 1869. beli egyházunk költségvetése, valamint szintén 5 folyamban levő per alatti és 2 kétes az örökösök eddigi ki nem puhatolhatása miatt be nem peresített adósságos követelésekről jelentése jegyzőkönyvbe béigtattaték (1870. j. k. 7. sz.)

Előterjesztette költségvetéséből kitűnt, hogy az egyháznak tőkevagyonállása volt:

I. 1868. január 1-én.

a) adósságos kötlevelben	3,410 frt 56 ⁵ / ₁₀ kr.
b) úrb. kötelezvényben	1350 pfrt. avagy
	1,417 frt 50 — kr.
Összesen	9,828 frt 6 ⁵ / ₁₀ kr.

1868 augustus 11-én a 1866. béfizetett Csuzi Regina féle 197 frt és 1867-ben béfizetett Harró Mihály féle 154. frt. 49 kr. adósság-tőkével ugy 11 frt 26 kr. pénztári pótlással összesen 362 frt 75 krral névértékű obligatio vásároltatott. 500 pfrt.

1868. december 12-én vásároltatott

Máli József béfizetett	1,050 frt.
adósságtőke és 42 frt 98 kr. pénztári pótlással összesen	1092 frt 98 krral 1,500 pfrt.

Összesen 2,000 pfrt.

II. 1869. január 1-én.

a) adósságos kötlevelben	7,009 frt 7 ¹ / ₁₀ kr.
b) úrbéri kötvényben	3,350 pfrt avagy
	3,517 frt 50 kr.

Összesen 10,526 frt 57 ¹/₁₀ kr.

1869 január 31-én vásároltatott Donáth Sándor féle béfizetett tőke 262 frt 50 kr. és kamathátraléka 39 frt 12 krral összesen 301 frt 62 krral úrbéri kötvény

400 pfrt.

1869. febr. 3-án vásároltatott özv. Galli Jánosné féle béfizetett 315 forintból 301 frt 62 krral úrbéri kötvény

400 pfrt.

september 1-én vásároltatott, Kraft Vilmos féle béfizetett 420 frt tőkéből 404 frt 20 krral. úrbéri kötvény

500 pfrt.

Összesen 1,300 pfrt.

III. 1870. január 1-én.

a) adósságos kötlevelekben	6,011 frt 57 ¹ / ₁₀ kr.
b) úrbéri kötvényekben	4,882 frt 50 kr.

Összesen 10,894 frt 7 ¹/₁₀ kr.

1870. február 12-én vásároltatott n. Szalánczi László féle béfizetett 105 frt tőke 8 frt 40 kr. kamat és 2 frt. 40 kr. pénztári pótlással összesen 116 frttal úrbéri kötvény

150 pfrt.

1870. september 7-én vásároltatott özv. Galli Jánosné féle béfizetett 300 frt tőke és 7 frt 60 kr. pénztári pótlással összesen 307 frt 60 krral úrbéri kötvény

400 pfrt.

1870. november 10-én n. Szalánczi László 105 frt és n. Szalánczi István 210 frt tőkék helyébe 36 frt 49 kr. pénztárbóli visszatérítés úgy 37 frt betudásával együttesen befizetett úrbéri kötvény

500 pfrt.

1870. november 30-án vásároltatott özv. Galli Jánosné féle befizetett 209 frt 69 ⁵/₁₀ kr. tőke és 42 frt 30 ⁵/₁₀ kr. pénztári pótlással összesen 352 frttal úrbéri kötvény

300 pfrt.

Összesen 1,350 pfrt.

IV. 1870. szeptember 21-én történt új bérendezéssel:

a) adósságos kötlevelekben	5,492 frt	57 ¹ / ₁₀ kr.
b) úrbéri kötvényben	6,100 frt	—
avagy	6,405 frt	—
Összesen	11,897	57 ¹ / ₁₀ kr.

Évi kamatjövedelem befolyt:

1867 1) Maga idejében rendesen 6460 frt 50 kr. tőke után	377 frt 73 kr.
2) Szerfeletti késedelemmel 6 adóstól többnyire több évek múlva tőke után.	2,661 f. 68 ¹ / ₁₀ kr. 150 frt 44
3) Számlig, minthogy több tizedektől fogva 3 adós által semmi sem fizettetett bé tőke után	705 f. 88 kr. 42 frt 36 ⁶ / ₁₀ „
Összesen	9,828 f. 6 ¹ / ₁₀ kr.
tőke után	570 frt 53 ⁶ / ₁₀ kr.

1870. 1) Maga idejében rendesen:

4,800 frt obligatio után egy évre	234 frt 36 kr.
1,200 frt obligatio után fél évre	29 28
3,976 frt után 3 adóstól	238 56 502 frt 20
2) több adós által késedelmesen	44 20
3) Számlig minthogy több tizedektől fogva 3 adós mit sem fizetett	85 „ 19 ³ / ₁₀ „
Összesen	631 frt 59 ³ / ₁₀ kr.

E kamat összeg 4,667 frt 88 kr. készpénz és 7,300 frt úrbéri kötvény után járult. —

E szerint ájtott tőke vagyonállás tett:

V. 1871. január 1-én.

a) adósságos kötlevelekben	4,667 frt 88 kr.
b) úrbéri kötvényben	7,300
pfrtot avagy	7,665 „ — „
Összesen	12,332 frt 88 kr.

Ehez hozzáadva:

1871. február 21-én bejött n. Kiss József féle adósságbóli törlesztés 640 pfrt A. betűs és 350 frt szelvényes összesen 990 frt úrbéri kötvény kamata és más járulékaiból 613 frt 61 kr. és 2 frt 5 kr. pénztári pótlékkal 615 frt 66 krral vásárolt úrbéri 1871 január 1-től 5%-kot ka-

matozó kötvényt 800 frtot.

1871 július hó elején 1870 december 31-én kisorsolt Ivánits Bartha Thereséféle alapítványi 1,000 pfrtos 12,428 számú kötvényért nyerendő 1,050 frttal 1,400 pfrt újabb úrbéri kötvényből többletet 1871 július 1-től 5% kamatozandó úrbéri kötvényt 400 frtot.
egybevéve tesz 1,200 vagy 1260 frt.

Folyó 1871 július havában tőkevagyonállásunk:

a) adósságos kötlevelekben:	4,667 frt 88 kr.
b) úrbéri kötvényben	8,500 f. 8,925 „
Összesen	13,592 f. 88 kr.

Ezen tőke évi kamatbevétele következő:

a) Pénztárban lévő 8,190 frt úrbéri obligationak 5% kamata a 7%-kos jövedelmi kamat levonás után és a hasonlólag 3 adóstól	399 f. 88 kr.
tőke után	244 f. 56 „
tehát pontosan befolyandó	644 f. 44 kr.
b) Rendetlenül befizetendő 400 frt tőke után	24 f. —
c) Számlig, minthogy több tizedek alatt semmi kamat sem fizetették 591 frt 88 kr. 3 rendbéli tőke után	31 f. 21 ³ / ₁₀ kr.

folyó 1871-re eső kamatösszeg tehát 699 f. 65³/₁₀ kr.

Ha fennebbi összegek 1868 jan. 1-től július haváig mérlegeltettek és

a) az 1871-ik évi tőkeösszegekből	13,592 frt. 88 — kr.
az 1868-ik évi tőkeösszeg	9,828 „ 6 ⁶ / ₁₀ „
levonatik, a tőkevagyonállás nevedés	3,764 frt 81 ⁵ / ₁₀ kr.
b) az 1871-ik évi kamatjövedelemből	699 frt 65 ³ / ₁₀ kr.
az 1868-ik évi kamatjövedelem	570 „ 53 ⁷ / ₁₀ „

levonatik, a kamatjövedelem nevedés 129 frt 11⁶/₁₀ kr.

Jegyzőkönyvbe igtatott 1868 és 1869-ki költségvetéshez (1870. j. k. 7. sz.) az 1870 és 1871-ki költségvetés hozzá jön egymásból folyólag sorolva, hogy minden egyháztág az egyháztőkevagyonnak 1868 — 1871-ki időszaka alatt mikénti kezeléséről teljes egyképet és vagyon — mérleget nyerjen. —

Az irt időszak alatti vagyon mérlegelés számokkal csalhatlanul bizonyítja azon igen örvendetes eredményt, mi-

szerént az egyháztőke vagyona három és fél év alatt 3,764 frt $81\frac{5}{10}$ kr. tőkével s évi jövedelme 129. frt $11\frac{6}{10}$ krral emelkedett; — melynek indokoló felvilágosításul szolgáljon tisztelt közgyűlésünk ez iránybani intézkedése, illetőleg ennek folytán történt eljárásról:

Jelentés

1870. február 6-án tartott közgyűlésből (1870 j. k. 9. sz.) főgondnok elnöklete alatt bizottság küldetett ki Baráth Sigmond algondnok, Győrbíró Samu, Noëh Imre presbyter és Jecs Mihály egyházi aai, személyükben tiszteletes lelkész aa. is a jelenlételeire felkérve, miszerint:

a) az egyházi vagyont vagyis pénztárt Gáál Ferenc pénztárnok aának átadja;

b) az egyházi vagyronról leltárt vegyen fel és

c) az egyházi levéltárt rendezze —

Ezen bizottság mult év mártius elején egybegyűlvén elnökül főgondnok, jegyzőül pedig Győrbíró Samu aait megválasztván alakult s miután legelső teendőül az egyházi levéltár rendezését, ennek alapján azután az alapok kitisztázását és úgy a vagyonfelvételi leltár elkészítését tűzte ki; kebléből az utóbb nevezettekől és Gáál Ferenc pénztárnok aából álló albizottságot küldött ki irt teendők foganatosítása végett, egyúttal t. lelkész aát is, minthogy addig a levelek közvetlen gondozása alatt állottak, szükséges felvilágosítás adásra kérvén fel, mit menynyibe teheti, szives is volt megigérni.

Az albizottság ezután feladatához híven, munkához láta. — Miután azonban az egyházi levéltár és alapok a megtalált adatok szerént utóljára, még 1825 mártius hó közepén szedettek volt rendbe akkori főgondnok b. e. Br. Radák István akkori egyházi jegyző és pénztárnok tek. nagybacsoni Incze József úr (jelenleg Kolozsvárt nyug. cs. kir. adótárnok) és akkori lelkész b. e. egerpataki Kis Sigmond, főgondnokunk aa. édes atyja által, mely munkájuk két egész hetet vett volt szakadatlanul igénybe, s mely által utódaik kegyeletes hálájukat érdemelték ki, — és miután irt idő óta 48 év alatt teménytelen levéllel szaporodott, melyek lehető legnagyobb rendtelenségben összehalmozva találtattak; albizottsági elnök s főgondnok és bizottsági jegyző aa, ki mult évben újabb állomásra innen eltávoza, s kinek előbbi kitartó fáradságos buzgalmaért e helyen meleg köszönetet nyilvánítani igen kedves kötelemének tekinti, az egyházi leveleket egyenként 1785-től egyházunk alapításán kezdve a jelenig, időrendszerént sorozván, és szerfölött gondosan átkutatván, főbizottságtól nyert útasítás nyomán a sok haszonvehetlent megsemmisítve osztályozta s külön nyalábokba megfelelő címlapokkal ellátta. — Az így rendbeszedett levelek nyomán azután az alapokat tisztázta ki, szemelött tartván 1823. 162 számu egyházfőtanácsai normativumát, melynek III. R. 1. pontja szerént minden alapítvány az alapító célja szerént kezelendő, s ennél fogva, — miután utóbbi időben az évenkénti tőke kimutatásokban nem az alapítványozók, hanem az időnként változó adósok nevei jelöltettek ki, s az alapok ez által idővel részint összcsovasztattak, részint ösz-

szaviszsza cseréltettek, e kezelés által pedig egyházunk felvirágzását sziveken hordott legtöbb nagykegyü alapítók a feledékenység tengerébe merültek, az eredeti alapítvány levelek és ezek útján az azután jelen ideig vezetett évi egyházi számadások, ugy lejárt perekből gondosan, lelkiismeretesen kipuhította egyházunkat megalapító főtételt, ugy a kegyes alapítványozók neveit, alapítványok egyes öszszegeit, célját, s megállította jelenben tényleg meglévő számilagos tételeit hová fordítási céljával! Albizottsági elnök és jegyző aainak e nehéz ernyedetlen munkájukra szakadatlanul csak nem négy egész héti napontai 3 — 4 óra igényeltették. —

A levelek megtötrént rendezése és az alapok kitisztázása után tiszt. lelkész aa. albizottságnak egyházunk minden eredeti adósságos leveleit és az egyházi számadások szerénti hitelpapirokat illetőleg földtehermentesítési kötvényeket minden legkisebb hiány nélkül kézbesítvén; ezek is, mint a többi egyházi levelek, alapok szerént besosztattak, s mindenik külön címszallaggal, melyre az alapító neve, tőkeösszeg, elnevezése és az alapítvány célja feljegyezvék, láttatott el, és az egyház e célra szolgáló kettős kulcsos záru ládjába helyezettvén el, pénztárnok aa. felelős számadására és tiszt. lelkész aának hivatalából kifolyó s magában érthetőleg ellenőrzése alá bizattak. —

Minthogy az egyház levéltárát — jegyzőkönyveit s néhány a lelkészi működéshez folytonosan igényelt darabokat kivéve, — ezúttal megis becsültetett clenodiumai és értékpapirai ugyanazon ládjában őriztetnek, a leltár és tőkevagyonállásnak ugyanazon egy okmányba kelletvén felvételniök, s így készíté meg albizottság az átadási okiratot, mely terjedelmes műnek ugy hozzá tartozó szabályos és jelen idő kívánalmainak is, megfelelő pénztárnoki útasításnak három példánybani kiállításuk megint huzamosb időt szükségelt, ugy hogy albizottság azt főbizottságnak csakis 1870 évi szeptember hó 21-én terjesztheté elő. — Ez alkalommal főbizottság albizottság eljárását mindenben és egészben helyeselvén, az ez alaponi átadást pénztárnok aának még az nap eszközölte, az egyházláda egyik kulcsa pénztárnok aa. másika tiszteletes lelkész aa. kezében maradt; az átadási okirat jelen volt bizottsági tagok által aláíratott és az egyház pecsétjével ellátatott, — mi által kiküldött bizottság áldásteljes feladatát bevégezte. —

Az egyházi tőkevagyon gyarapodása indokakép felmenti még főgondnok aa. miszerént az érintetteken felül arra még hathatóan befolyt:

a) 1868-ki február 2-án kelt és előbbi közgyűlési határozat (1868 j. k. 9. sz.) hogy a befizetendő adósságok földtehermentesítési kötvényekbe fektessenek, s számos későbbi azon határozatai, hogy a késedelmes kamatfizetőknel és néhol veszélyben lévő tőkék felmondassanak, de sőt per útján is mielőbb felhajtassanak. Ennek következtében a fennebbiekből láthatólag 1868 elejétől fogva barátságos úton két adóstól 1,470 frt és per útján öt adóstól 2,846 frt $69\frac{1}{2}$ kr. együttesen 4,316 frt $69\frac{1}{2}$ kr. tőkeösszeg hajtattott fel; még pedig oly intézkedéssel, hogy ez idő alatt egyházi pénztárunkat egy fillér perkölt-

ség kiadás sem terhelt; mert főgondnokunk, mint ügyvéd is, perbeli kiadásokat sajátjából előlegezván, a némelyikben bíróságilag megítélt költségek részleges fedezésével megelégedett. — Cselekedte ezt egyházunk érdekében, ha mindjárt igaz szigorú eljárásért több makacs adóssal szemben sok méltatlan személyes megtámadásoknak is volt kitéve, mi fájta azért, hogy ezen egyesegyedül egyházunk javát célzó eljárásban kötelesség hű erélyes fellépése félre magyaráztatván, zsibasztatni szándékoltaték; de fátyolt vett, mert az eredmény tekintve azt, hogy irt idő alatt, fájdalom senki adományja nem nevelé az alapot, annál kedvezőbb; — tekintve továbbá azt, hogy egyházunknak minden átvett perét eredményesen bevégezté, mi által az egyház folyó tőke kamatai helybe öszpontosítva szedethetnek bé, a számadási és pénztári kezelés végzetlenül egyszerűsítették és biztosították s ebből kifolyólag tekintve azt, hogy a már 1868 elejétől követett eljárás fényes helyeslést szentesíti 1870-ki magyarói közssinati 51 pont alatti rendelet, illetőleg egyházi törvényünk, mely mai ülésben az elébb lön kihirdetve, s mely az egyházak tőke vagyonát csupán közpénztárba avagy értékpapirokba fektetni rendeli. —

b) Azon szerencse, hogy egy úrbéri kötvény, mint említették, kisorsoltatván; tőkevagyonni állásunk 420 frt tőke összeggel gyarapodik. —

Felemlíti még főgondnok aa. végül, hogy előterjesztette átadási okiratban, melynek első példányja az egyház ládájába helyezteték el, második pénztárnok aának adaték ki, előterjesztette, harmadika pedig a mlgs egyházfőtanácsnak felküldendő, az egyháznak minden névvel nevezhető fekvő — ingó és tőke vagyona rendszeresen és részletesen körül irottan felvétetett, és miután az alapítványok tőke összegei nevedtek, önkényt érthetőleg a lelkeszi, rectori és harangozói fizetések is aránylag nevedvén, az átadási okiratban ezek aránylagos fizetésük nevedéséről szolló kimutatások is felvétetvék. —

Mínt hogy azonban főleg a n. Kiss József féle adósságból befolyt 990 frt tőke és 615 frt 66 kr. kamathátralékkal még nagyobbra nevedett a tőkevagyon, az egyházalapítók céljának megfelelő fizetés nevelési javaslatát önálló indítványkép kívánja még mai ülésen tárgyalás alá bocsátani. —

Végül főgondnok aa. a közgyűlésileg kirendelt rendező és átadó bizottság nevében atyafiságosan felkéri a presbyteriumot, hogy a bizottság előadta eljárását jegyzőkönyvileg is tudomásul véve, és helyeselve, a következő közgyűlés általi elfogadásra felajánlását határozatilag kimondani szives legyen. —

Határozat: Ezen jelentést a presbyterium köztetszés és közmegelégedéssel egészben helyeselve magává teszi, egész terjedelmében jegyzőkönyvbe igtatása mellett az előterjesztett átadási okirat és pénztárnoki útasítással közlelbbi egyházi közgyűlés helyeslésébe legmelegbben ajánlja s a szükséges további intézkedésre atyafiságosan felkéri. — Szalánci Kristóf presbyter aa. indítványozása folytán, egyúttal kiküldött bizottságnak sikeres

közreműködéséért; főként pedig ennek elnöke főgondnoka Kis Károly aának egyházunk ügyében több rendbeli páratlan önfeláldozással egybekötött működéséért, úgy vallásos buzgalmaért, levéltár és pénztár-rendbehozataláért, valamint szintén minden peresügyeinek költséges, erélyes és fényes nagy eredményü és eddigelő a pénztár terhelése nélküli befejezéséért, nem különben ezen jelentésnek valóságos szakavatottság és kitartó fáradsággal történt és sok időbe került öszszerkesztéséért, a presbyterium részéről jegyzőkönyvileg legbensőbb hálás elismerés nyilvánítottatik. —

9) Főgondnok aa. elébb érintett belső személyeink fizetése rendezésére vonatkozó javaslatát írásban adja bé, mely következőleg hangzik:

Fizetési javaslat.

Miután tisztelt presbyterium 1870 február 6-án közgyűlésileg kirendelt bizottság mai napon tett jelentéséből egyházunk vagyona jeleni állásáról részletesen és biztosan lön értesülve és tájékozva; e fizetési javaslati indokolásomban belső személyeink fizetésük lényegesb történelmi mozzanatait óhajtom lehető legrövidebbre szorítva előrebocsátani. —

Mint imént tiszteltem bizottságnak is elnöki minőségemben egyik szerény munkása sokszerü más rendes hivatalos foglalatosságaimtól szabad időmet és semmi fáradságot nem kimélve, figyelmemet egyszersmind arra is kiterjesztém, hogy egyházunk 1785-ben történt alakulása óta maig biztos adatokat szolgáltatassak tisztelt presbyteriumnak belső személyei fizetését illetőleg, s úgy találtam:

Hogy említettem időben helytt székellő kir. Gubernium számos egyházfőtanácsunk főúri, ugy más rendü egyházunk tagjai által alapított hitközségünknek egyedü l egyházfőtanácsfi főpátronusi jogból kifolyólag és azután egyházi közjogunk szerént is egész erdélyi anyaszentegyházunkban kivételesen mlgs egyház főtanácsunk által kinevezett világi főgondnok az elnöke.

Ez intézménynek, engemet illetőleg pedig főleg az önkényt hozzám fordult egyházunk közbizalmának, — melyet soha eléggé meg nem hálálható egyik legboldogitóbb polgári jutalmamnak tekintek, — köszönhetem szives felajánlása nyománi ez egyház főgondnokjává történt kineveztetésemet. — Ez állásban legnagyobb készséggel átvállaltam e részbeni kötelmemnek is, csekély eröm, úgy szerény szellemi és anyagi tehetségemtől kitelhetőleg hiven teljesítése által mi eredményesebben megfelelni, mint eddig ugy ezután is nem csak tántoríthatlan akaratom, de kitűzött szent czéloom! Erre azonban gyenge vállaim nem valának képesek, ha keblü igazgató testületek öszintén és önzetlenül nem támogatának, és a mindnyájunk érdekében kedves terhek hordozásában nem osztozának! — E helyzet, mely fényes főúri és polgári rendü dicső elődeink magas, tős művét folytatni örökösödési osztályrésznükbe juta, tevé lehetővé, hogy magunkat fennálló újabb egyházi törvé;

nyeink szerént szervezhetők, s így belügyeinket lehető legkedvezőbb eredménnyel rendezhetvén is, egyházi vagyónunk alapját akként gyarapítók, hogy belszemélyeinknek az alapító buzgó elődök és hagyományozók immár tisztába hozott örökből a mindenható segedelmével céljának és jelenkorunk kívánalmainak megfelelő biztosított fizetéseket nyújthatunk.

E helyen, azonban legyen szabad, mert tájékoztatás szempontjából felvéve, ezzel nem vélek szerénytelenséget elkövetni, felemlítenem, miszerént befolyt alapító- és hagyománytöklék, úgy kamathátralékuknak megrendelt céljukra fordítását egyháztagjaink bőkezű áldozatkészsége nagyban előmozdítá! — Szolgáljanak buzditó bizonyíték és követendő például alábbi hiteles adatok; adakoztak ugyanis:

1.) 1857. jkvi. 9. és 23. sz. papifizetés javítás s minthogy akkor mlts Dr. Salamon József úr volt első pap, jeleni lelkész aa. számára szállásbér-kárpótlás és jelen állomásra való utazása költségeinek megtérítésére összesen 583 frt 90 kr.

2.) 1858. jkvi 24. sz. ev. ref. főtanodáink számára 33 60

1858. jkvi 33. sz Baráth Sigmond akkori pénztárnok aa. befolyt Dimény György féle 2,002 frt 94 kr. hagyományt mai kerek 2,200 frtra kiegészítvén, mint teljes biztosítékot nyújtott hitelező utóbbi összegtől az óta az évi 6%-ot pontosan fizeti; s így adott 197 6

3.) 1859. jkvi 39. sz. az új orgona megszerzésére 975 frt 96 kr. úgy a papi lak és templom közt épült kőfalra pedig 110 frt 75 kr. Előbbihez az időbeli főgondnokunk mltsgs Barcsay László ur 50 frttal, mlgs dr. Salamon József ur 50 frttal és b. e. n. Barcsay Sigmond presbyter, azután főgondnok aa. 100 pftos urb. kötvény és utóbbi célra 50 pftos urbéri kötvénnyel járult. — E két adakozási összeg két elébb tisztelt lelkész és mltsgs Forray Ferencz akkori presbyter aai buzgósága által gyűjtetett össze, egészen 1,086 71

4.) 1860. jkvi 19. és 24. sz. ugyanczen utóbbi célra 33 90

5.) 1861. jkvi 39. sz. különféle egyházi szükségek fedezésére. 87 60

6.) 1862. jkvi 61. sz. hasonló célra. 64 80

7.) 1863. 1864. jkvi 5. sz. hasonló célra 152 60

8.) 1864. 1865. jkvi 7. és 10. sz.

sz. hasonló célra 341 34

9.) 1865. jkvi 10. sz. helyi lutheran temető oratoriumára, azt mindkét protestans testvér hitfelekezettel közösen használván 60 —

10.) 1866. jkvi 17. sz. b. e. Boda Sámuel ev. ref. püspök emlékére 10 frt, helyi lutherán temetői oratoriumra további 40 frt ev. ref. püspöki kolozsvári házra 85 frt és egyházi szükségek fedezésére 78 frt 75 kr. összesen 213 75

11.) 1867. jkvi 12. sz. különféle egyházi szükségek fedezésére 36 85

12.) 1868. jkvi 32 sz. hasonló célra 45 65

13.) 1869-ki számadás szerént templomtorony, rectori és harangozó lakra 3 nagy és 3 kisebb ablakredőnyre 99 —

14.) 1870-ki számadás szerént — helyben megkezdett vasúti munkálat és mostoha évi termés miatt adakozóiv nem köröztetvén, 5 adomány folyt bé (mai jkv.) 74 —

15.) Végül ha elébbi összeghez 1857—1870-ig 14 éven keresztül rector aának évenként legelső mértékben középszámmal felszámított s a hívek adakozásából legatusi díj címen fizetett mintegy 30 frt segély hozzáadatik 420 " — "

mindössze 3,530 frt 76 kr. ¹⁾)

Elsőbb években gyűlt nagyobb összegek, azután időközben 1861-iki előállott új államrendszer következtében számos hitfelekezetünkbeli államhivatalnok inneni eltávoztával apadtak le kisebb összegekre.

Szerfelett szerencsésnek érzem magamat egyházunk iránt ily nagy mérvben áldozatkész és buzgó egyháztag-társaim támogatásával mindnyájunk közérdekekben fajunk s egyházunk örvendetes gyarapodása s ez által mi szebb felvirágoztatására más ajku testvéreink közé a gondviselés által helyezett ez óázunkon közremunkálni; megnyugvásunkat tanálván a nagyhirű amerikai protestans hit-szónok Channing eme szavaiban: „a hiven teljesített kötelesség megnyitja a lelket az igazság előtt!”

¹⁾ Ez összeghez jegyzőkönyvi feljegyzések és számadások szerént főgondnok aa. maga részéről 275 frt 50 krral járult. — Ezen felül ugyancsak 1857-től fogva Kiss József-féle és 1867-től fogva többi lefolytatta perekre eddigelő sajátjából előlegezvéen ügyvédi fáradsága mellett kész pénz kiadást s több rendbeli első perben tett utazási költségeit az egyházi pénztár legkisebb megterhelhetése nélkül; mely eljárással, ha e tetemes perköltiségek fennebbi összeghez készpénzben betudatnak, az összes adakozás tulajdonkép jóval meghaladja a 4,000 frtot. Béküldő...

Kedves kötelmemet vélém teljesíteni, az előrebocsátottak felemlítésével egyházunk alapítói, hagyományozói és jelenben élő áldozatkész fenntartóinak kegyelet oltárát ékíteni, de sőt mulhatlannak is találtam egyházvagyonunk mondhatni rövid idő alatt valóban meglepő növekedése iránt egyházunk minden tisztelt tagját mi jobban felvilágosítani.

Mi már magát belső személyeink fizetése történetét illeti, kikutattam, főbb adataim im ezek:

1.) 1790. febr. 7 én mltsgs főconsistorium helyi pap fizetését 500 mfrt, énekvezetőét 250 mfrt és harangozóét 50 mfrtba határozta volt meg. Ez első nyoma rendes fizetéseiknek. — (Egyház alakulásával megkezdett jegyzőkönyv 60 lap. 68. §. 7. bekezdés).

2.) 1825. január 30-án állított elemi iskolánk fel, midőn Bardocz Dániel rector aa. gyermek tanítással egybekapcsolt énekvezetői állomását elfoglalta. (1825. január 30-ki jkvi 3. sz.).

3.) 1829. oct. 26-ki jkvi 1. sz. szerint belső személyek sok esztendőkön át semmi fizetést nem kaptak; akkori lelkésznek még a főconsistoriális pénztárból járó javadalma sem adatván ki, s mindez, mert a követelések pereltettek.

4.) 1837. ezelőtti lelkész n. Izsák Elek papi szegődvényébe papi fizetés 500 rhfrtra váltópénzben lön szabályozva. (1837-ki oct. 5-ki jkvi 1. sz.).

5.) 1841. Dimény György-féle 5412 vfrt 30 vkr. befolyt hagyománytőke kamatából papi fizetési javításra 100 frt és a rectorira is 100 frt váltóban rendeltetett.

6.) 1856. tiszt. Bodrogi Sámuel lelkész aa. szegődvényébe évi fizetése megállapított:

a) Egyházi alaptőke kamataiból	500 frt — kr.
b) 1837. országgyűlési 1,000 vfrt alapítvány kamata	60 —
c) Dimény György-féle hagyomány kamatából	100 —
d) Városi majorsági pénztárból failletmény	142 30
e) Gyujtó István-féle 580 vfrt hagyománytőke kamata	30 48
f) Ivánics Bartha Theresé' 3,124 vfrt 59 kr. hagyománytőke évi kamata	187 " 30 "
összesen	1,020 vfrt 48 vkr.

vagyis 428 frt 73 kr o. é. (1856. december 7-iki jkvi 40. szám).

7.) 1867-ben közzsinati rendelkezésre kimutattaték:

A) papi fizetés:

a) Egyház pénztárból rendes fizetés	252 frt — kr.
b) 1837. országgyűlési 420 frt tőke kamata	26 20
c) Dimény György-féle hagyomány kamatából	42 " —
d) Gyujtó István-féle 215 frt 50 kr. alapítvány kamata	12 93 "

e) Ivánics — Bartha Theresé-féle 1312 frt 50 kr. hagyomány kamata	78 75
f) Városi majorsági pénztárból failletmény	59 84
g) Országos tébolydai papi fizetés	50 —
h) Négy darab föld haszonbere	40 —
i) Házbérből	85 " — "
összesen	645 frt 72 kr.

Jegyzés:

A Dimény György hagyomány-féle	42 frt — kr.
mely a számadások szerint a 252 frt fizetésbe be lévén tudva, külön nem fizettetvén, az összeg tévedésből lön fennebbi kimutatásba felvéve, levonatván, illetőleg	603 frt 72 kr.

B) rectori fizetés:

a) Egyházi pénztárból rendes fizetés	105 frt — kr.
b) Városi majorsági pénztárból rendes tanítói fizetés	120 —
c) Egyházi pénztárból 3 innepi legatusi díj	8 82
d) Ignátz Márton-féle 200 pfrt hagyománytőke kamata	9 76
e) Gyujtó István-féle 107 frt 75 kr. hagyománytőke kamata	6 47
f) Hegedüs Sámuel-féle hagyománytőke kamata	1 " 49 "
összesen	251 frt 54 kr.

Jegyzés:

a) Az innepi legatusi díj fizetésének pedig eredete az, hogy 1825-ik évig nagy-enyedi főtanodánkból ide is, mint jelenben is más egyházainkhoz négy főtanodánkból a 3 sátoros innepeken, legatus jelenvén meg, irt időn kezdve, hogy a csekély tanítói fizetés valamivel gyarpittassék, legatus innepek alatt ide nem jár, hanem ennek kötelességét rector aa. végzi, melyből az egyháztól fennebbi évi 8 frt 82 kr. o. é. és a hallgatóktól kiosztatni szokott innepet üdvözlő levél kézbesítése mellett középszámitással biztos évi jövedelmi 30 frtra tehető.

b) Miután értesültem, hogy a városi majorsági pénztárból a helyi lutherán tanítók mintegy 13,000 frt és rom. kath. iskolák népszámuk arányához mérve, mintegy 600 frt évi segélyben részesülnek kezdeményezésem folytán egyházunk nevében szükséges folyamodást elkészítvén és előmozdítván, közbejárásommal helybeli nemes városi közönség a helybeli h. h. tanító részére is fennebbi évi 120 frt segélyt felajánlván; Ő cs. és kir. apost. Felsőge 1862. sept. 18-án 3493. sz. a. kelt legkegyelmesebb udvari rendeletével ez éven kezdve állandóan leendő kiadását elrendelni méltóztatott; mely a tanítónak városi majorsági pénztárból havi részletekben szolgáltatik ki. — (1862. dec. 7-iki jkvi 58. sz.).

c) Tandij fejében fizet 12—14, együtt tanuló fiu 68 leánygyermek évenként mintegy 40 frotot.

C) Harangozói fizetés:
(egyházi számadások szerint)

Egész évre 25 frt 20 kr.

E kimutatás szerint tehát belső személyeinknek fizetése 1868-ik évről elejéig tényállás szerint egyházunk pénztárából alap- és hagyománytőkék befolyt kamatából következőleg szolgáltatott ki évenként:

a) lelkesi fizetés rendes címen
252 frt és hagyományi nevezet alatt
116 frt 88 kr. együttesen: 368 frt 88 kr.

b) rectori fizetés rendes címen
105 frt, hagyomány nevezet alatt 17
frt 72 kr. és mint innepi legatusnak
3 sátoros innepnapon 8 frt 82 kr.
együttesen 131 54

c) harangozói fizetés rendes
címen 25 „ 20 „
összesen 525 frt 62 kr.

Egyházunk belső személyei fizetésének eredetét és mennyiben ide tartozónak véletem, időrendszerinti fejlődését jelenig megtanáltam adatok alapján előadván, bátorodom előterjeszteni:

Folyó 1871-ik évre szóló bevételünk előirány-
zatát

A) Bizonyosan befolyó kamatok:

1.) 7,790 pfrt urbéri
kötvény 5%-os kamata
egész évre 7%-os adó-
levonása után 380 frt 35 kr.
2.) 400 pfrt urbéri kötvény
hasonló kamatozás-
sal félévre 9 76
3.) 3,776 frt o. é. tőke
pénz 6% évi kamata 226 56
4.) 600 frt tőkepénz
7% évi kamata 42 —
5.) Egyházfőtanácsi
pénztárból befolyó évi
Daniel Imre-féle papi fi-
zetési segély 42 „ — = 700 frt 67 kr.

B) Vegyes bevétel:

6.) Harangozásból utóbi
öt évi jövedelem közép-
számítása szerint körül-
belől 18 frt — kr.
7.) Templom perzsely-
ből utóbbi öt évi jövede-
lem középzsámítása sze-
rint mintegy 20 „ — „ = 38 —

C) Bé nem folyó kamatok:

8.) Néhai Kiss József
örököse Komáromi István-
féle 346 pfrt 45 kr. hát-
raléktőke 5% évi kamata 16 frt — kr.
9.) Gróf Tholdy Samu-
féle 172 frt 41 kr. tőke
évi 6% -os kamata 10 34⁶/₁₀ „
10.) Kovátsi Lőrincz-
féle 80 frt 88 1/2 kr.
tőke évi 6% kamata 4 „ 86⁷/₁₀ „ = 31 frt 21³/₁₀ kr.
összesen 769 frt 88³/₁₀ kr.

Okozatos előadásom nyomán tisztelt presbyteriumnak legmelegebben szívökre kötöm megérdemlett tekintetbe vételre ezen tervjavaslatomat, melynek alapján atyafiságosan felkérem jegyzőkönyvileg legközelebb tartandó közgyűlésünknek elhatározás illetőleg elfogadásában ajánlani következő indítványt:

tekintve azt, hogy nem csak kegyeletes kötelemünk de törvény parancsolta szigorú köteletségünk is, az alapítók és hagyományozók által tett alapítványokat céljukra fordítani;

tekintve azt, hogy belső személyeink rendes fizetése 1790. szabályoztatott volt s az akkori aránytól eltérnünk nem szabad;

tekintve azt, hogy az idő hosszú folyama alatt egyházi tőkevagyon az 1811-beli devalvatio, mulasztásos kezelés és az adósok kamat nem fizetése miatti perlekedésekkel több éveken át belső személyeknek fizetés nem adathatott, ebből kifolyólag;

tekintve azt, hogy a kezdetleges alap, és azután hagyománytőkék összevissza cseréltetvén, az alapítók és hagyományozók fényes nevei nagyobb részt eltűntek és helyükbe a változó adósoké lépett;

tekintve továbbá azt, hogy az utolsó négy évtized alatti költséges hosszas perelés által buzgó és erélyes elődeink, mint nevezetesen n. b. e. b. Radák István, Gyujtó István és Debreczeni Márton főgondnokok alatt s azután lassan lassan egyházunk vagyona, ha néha nem kis veszteséggel is befolyt, és az időközbeni jóltevő különösen Dimény György és Ivánits Bartha Therese-féle hagyományokkal, s legfőképp az 1831-től óta 40 éven feljül per alatt álló Kiss József-féle alapítókénkhez tartozó követelésünk legnagyobb részének befizetésével gyarapodott;

tekintve azt, hogy ez által és a mult évben végbevitt vagyonunk rendezése szabályos kezelés alávételével és bizonyos befolyása biztosításával belső személyeink rendes- és alapítványi fizetésüket a kegyes alapítók és hagyományozók célja szerint helyre állítva, ezután pontosan kiadhassuk;

tekintve azt, hogy ha tiszt. lelkes aa., helybeli ev. luth. főgymnásiumi magyarnyelv tanárságáért évi 460 frt fizetéssel nem lenne ellátva, bizony eddigi csekélyebb papi fizetésével, mely rendetlenül folya bé, nem tudhatni, hogy tarthatta volna itten fenn magát s a jövőre gondolva, vajjon a jövendő lelkesek is a magyarnyelv tanári állást szerencsések leendnek-é elnyerhetni; és végül

tekintve azt, hogy mennél jobban fizetvék belső személyeink, annál gondtalanabban élhetnek hivatásunknak, mindnyájuk vallásos lelki épülésére, a presbyterium egyik legmegnyugtatóbb kötelességét véli teljesíteni, midőn indítványozza:

Méltóztat tisztelt egyházi közgyűlés hatásköréből kifolyólag belső személyeink fizetéseit immár hála az egek urának érette, a nagykegyű alapítók célja szerint kiegészíteni, illetőleg folyó 1871-ik év elejétől meghatározni, és egyházi pénztárunkból utalványozni: még pedig évenként, mint következik:

I. Papi fizetés:

A) Rendes fizetés cím alatt:

1.) Egyházfőtanácsi
pénztárból minden évben
bészolgáltatni szokott b.
Bánffy Farkas-féle 1176
frt tőke (1788.) 6% ka-
mata 70 frt 56 kr és
Daniel Imre-féle papi fi-
zetési évi segélypénz 42
frt, együttesen 112 frt 56 kr.

2.) Egyházi kezdetleges
alapítókéből 97 „ 44 „ = 210 frt — kr.

B) Hagományok címén:

5% -os urbéri kötvények és o. é. készpénzben:

3.) Gróf Székely Ádám
(1789.) 500 pfrtos kamata 24 frt 41 kr.

4.) Gr. Kendeffi Elekné sz. gr. Bethlen Krisztina (1799.) 500 pfrt kamata $\frac{2}{3}$ része	16	24	
5.) Dimény György (1823.) 2200 frt készpénz és 100 pfrt urbéri kötvény kamatából	42	--	
6.) 1837-ki országgyűlés adakozása 500 pfrt kamata	24	41	
7.) Gyujtó István (1841) 550 pfrt kamatából	17	90	
8.) Ivanits — Bartha Therése (1852.) 2400 pfrt kamata	117	" 17 "	= 242 frt 13 kr.
összesen			452 frt 13 kr.

II. Rectori fizetés:

A) Rendes fizetési címen:

1.) Egyházi kezdetleges alap-
tőkéből 105 frt — kr.

B) Hagyományok címén:

5°/_o urbéri kötvény tőkék:

2.) Gr. Kendeffi Elekné sz. gr. Bethlen Krisztina (1799.) 500 pfrt kamata $\frac{1}{3}$ része	8	frt 14 kr.	
3.) Dimény György (1823.) 2200 frt készpénz és 100 pfrt urbéri kötvény kamatából	42	--	
4.) Hegedüs Sámuel (1835.) 50 pfrt kamata	2	44	
5.) Gyujtó István (1841.) 550 pfrt kamatából	8	95	
6.) Ignác Márton (1856.) 200 pfrt kamatából	9	76	= 71 frt 29 kr.

C) Legatusi címen:

7.) Három sátoros innepen együttesen 8 " 82 "
összesen 185 frt 11 kr.

III. Harangozói fizetés:

Egyházi kezdetleges alap-
tőkéből 50 frt — kr.

Egyházi pénztárunk tényleges bevételéből		738 frt 67 kr.
a) lelkészi fizetés	452 frt 13 kr.	
b) rectori fizetés	185 11	
c) harangozói fizetés	50 " -- "	
összes kiadásokat		687 frt 24 kr.
levonván, fennmaradt apró kiadásra előirányozva		51 frt 43 kr.

E fizetés szabályozás eredménye, hogy lelkészi fizetés ez uttal 83 frt 25 kr., rectori 58 frt 57 kr. és harangozói 24 frt 80 krral emeltetett összesen: 161 frt 62 krral, mely összeg az egyházi pénztárból fedeztetik.

E szabályozás folytán még beigtattatik belső személyeink mindenünnen befolyó jövedelmeiknek

Kimutatása.

A) Papi évi fizetés:

1.) rendes fizetés az egyházi pénztárból	210 frt	-- kr.
2.) hagyományok kamatai az egyházi pénztárból	242	13
3.) városi majorsági pénztárból failletmény	59	84
4.) Országos tébolydábani papi szolgálatért	50	--
5.) négy darab föld hasznobére	40	" -- "
összesen	601 frt	97 kr.

Ehez járul még a szokott keresztelési, esketési és temetési díj; szép szabad szállás és pinczék, melyekből rendszeren minden lelkész néhány darabot bérbe szokott adni s jelenben is mintegy 100 frtot jövedelmez.

B) Rectori évi fizetés:

1.) rendes fizetés	} egyházi	105 frt	-- kr.
2.) hagyományok kamatai		pénz-	71 29
3.) innepi legatusi díj	} tárból	8	82
4.) városi majorsági pénztárból		120	--
5.) három sátoros innepnapon a hallgatóktól legatusi díj		30	--
6.) tandíj évenként mintegy		40	" -- "
összesen		375 frt	11 kr.

Ehez járul szabad szállás pincével. ¹⁾

C) Harangozói évi fizetés:

Egyházi pénztárból 50 frt — kr.

Ehez járul szabad szállás pincével.

Jegyzés:

Mind három belső személy lakása és oskola a város egyik főutcájára mézáros-utcában a templom közvetlen szomszédságában 111. ház szám alatti ugyanazon emeletes házban van. — A terjedelmes öt szép szobát, konyhát és éléskamarát sat. magában foglaló emelet egészen lelkészi; — földszint pedig rectori és harangozói lakosztály.

Határozat: Ez irásban benyújtott és okadatolt belső személyeink fizetésük kiegészítését célzó indítványt is a presbyterium megnyugtató örömmel fogadván, teljesen helyeslően és jegyzőkönyvbe igatni rendelvén, egyház közgyűlésnek elfogadásába hasonlóan legmelegebben ajánlja, hatásköréből kifolyólag határozottá emelni, és ennek alapján belső személyeink kiegészített fizetéseit egyházi pénztárból folyósítani, szóval e részben intézkedni atyafiságoosan felkéri.

Főgondnok aa.-nak nagy gondnal és buzgó lelkiismerettel egyházunk további gyarapodását és felvirágzását megállapító és biztosító e fizetési javaslata előállítására is, mely a kiküldött bizottság közreműködésével rendezett tőke — vagyon állás nyomán kidolgozott javaslat egyházunk tőkepénzeit főgondnok aa. határt nem ismerő áldozat készséggel párosult fáradsága folytán nem csak eredeti állásukba visszahelyezte, de nagyobb részt megnevelve jövedelmezőbbé változtatta, mintha azok az egyház alapítása óta maig semmi veszély és csökkenésnek nem lettek volna kitéve, megelőzőleg nyilvánított újabb legbensőbb hálás elismeréssel fogadtatott.

(Béküldő)

¹⁾ Néhány évtől fogva rector aa. egyházi tanácsai pénztár vagy államszolgálatból évi 40 frt jutalékban részesült. Béküldő.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, ÁPRILIS 25, 1872.

69—17. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy ivon. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A baj és gyógyszere.

(Vége.)

III. Befolyt és pedig nagy mértékben, a vallás-erkölcsi élet hanyatlására, a nép buzgósága meglankadására s így a közöny és lágymelegség nyavalyájának elharapódzására:

a kepe s annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatása.

Mint tudva van, az egyházi szolgák fizetésének legközönségesebb neme egyházunkban, az ugy nevezett, kepe; vagyis, a hivektől járó szalmás-terménybeli fizetés.

Beszolgáltatásának módja pedig abban áll, hogy a hivek évi terményeikből — ágy, vagy kapu-szám szerint, mint azt a szokásos díjlevél megszabja — fizetni szoktak, és pedig közvetlenül a papnak két, vagy három kalangya búzát s ugyanannyi zabot — néhől zab helyet 2 véka szemes, másutt 2 véka csős-törökbuzát; — a mesternek mindezeknek felét. Továbbá, a hivek $\frac{2}{3}$ -a a papnak, $\frac{1}{3}$ -a a mesternek egy-egy szekér fát, legtöbb helyen ágat. És ezt ezen mértékben köteles fizetni az is, ki csak 12 kalangyát termel, s nem tartozik ennél többel, ki 2—300 kalangya felett rendelkezik is.

Vannak, kik az egyházi szolgák szalmás-terménnyel való javadalmaztatását a legjobb és legcélszerűbb intézkedésnek tartják, mind a hivekre, mind az egyházi szolgákra nézve. A hivekre nézve azért, mert könnyen fizethető; ugy szólva, meg sem érzik, legfőbb olybá veszik, mintha 3—4 kalangyával kevesebb termelt volna. Az egyházi szolgákra nézve azért, mert ez által biztosítottatik — mi legszükségesebb — évi kenyerök; sőt szalmáján egy-két darab marhát is növelhetnek, mi pénzforrásul szolgálhat. Sőt, nem mulasztják el magasztalni e javadalomnak a hivek által való közvetlen beszolgáltatási módját is, mint olyat, mely — szerintök — legalkalmasabb arra, hogy a régi jó patriárchális viszony a hivek és egyházi

szolgák közt fentartassék. A fizetés mértékét pedig plane igazságosnak hirdetik, miután egyházi szolgára mindenkinek egyformán van szüksége.

Azok, kik így vélekednek — a mi véleményünk szerint — a dolognak csak elméleti oldalát tekintik; gyakorlati oldalát vagy nem ismerik, vagy ismerni nem akarják s következőképp figyelmen kívül hagyják; erkölcsi oldalára pedig nem is gondolnak.

Mi azonban, kik a szalmás-terménnyel való fizetést és annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatását, gyakorlati oldaláról is közelről ismerjük; erkölcsi oldalát pedig figyelmen kívül éppen nem hagyhatjuk: egészen más véleményben vagyunk.

Mi a szalmás terménnyel való fizetést, nemhogy legjobb és legcélszerűbb intézkedésnek nem tartjuk, sem annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatását a régi, jó patriárchális viszony fentartására legalkalmasabb módnak nem ismerjük; sőt ellenkezőleg, azt a hivekre nézve demoralisálónak; az egyházi szolgákra nézve lealázónak és károsnak; a patriárchális jó viszonyra, és vallás-erkölcsi életre nézve veszélyesnek tekintjük. A fizetés egyenlő mértékét pedig, a képesség aránytalanságánál fogva, a legkiáltóbb igazságtalanságnak tartjuk.

Szerintünk, ez a lapis offensionis egyházunkban a hivek és egyházi szolgák között; ez azon titkos féreg, mely egyházunk fáján rágódik s azt zöldbe, virágba borulni nem engedi; mely elmérgesíti, meglazítja az egyházi szolgák és hivek közötti jó viszonyt, mely nélkül pedig a vallás-erkölcsi életnek, és az egyháznak virágzására gondolni sem lehet; mely szárnyát szegi buzgóságuknak, és munka-kedvének; elidegeníti a hiveket a templomtól, iskolától, egyházi ügyektől s szüli azon közönyt, lágymelegséget és stagnatiót, mely oly elszomorítólag leverő egyházunkban.

Igen, mi a szalmás terménnyel való fizetést, a népre nézve demoralisáló eszköznek tartjuk, mint a mely szabad tért, szabad utat nyit a visszaélésre; vagy ha jobban tetszik, a csalásra.

Mi köti meg ugyanis a tág lelkiismeretű hallgató kezét, hogy tartozását az egyházi szolgák megrövidítésével ne rója le; hogy képét leggyengébb gabonájából s legsúgárabb kévékből ne állítsa ki; midőn egyedül tetszésétől függ, onnan és olyan gabonát fizetni, a honnan és a minőt akar.

S hogy e szabadságot a visszaélésre igen sokan fel is használják, avagy kell-e mondanunk? Ki kételkednék, meggyőződést szerezhet magának erről, ha képélés alkalmával a hely színén megjelenve, mind a képét, mind a hivek által saját csüreikbe betakarított gabonát megfigyeli.

Tapasztalni fogná ugyanis a nagy különbséget; tapasztalni fogná, hogy az egyházi szolgák képéje többnyire kopár és dombos helyekről kerül ki — mint illik hozzájuk, kik maguk is rendesen dombra telepítettnek — oly gabonából, mely édes testvére a Faraó által látott ösztövr gabona-fejeknek. Tapasztalni fogná, hogy konkoly, borsó, vadlencse s más ily hasznos növények s a madár-vertte buza, mind az egyházi szolga képéjébe kerül bele; hogy midőn a rozs eresztős, a búza nem: akkor búzát; ellenkező esetben rozsot, kap; egy szóval, tapasztalni fogná, hogy a szalmás-terménnyel való fizetés: privilégisált út a csalásra, a nép demoralisatiójára.

Hogy az ily fizetés mellett, az egyházi szolgák jövedelme nem kis mértékben megrövidítették, azt alig szükség mondanunk; azért csak azt említjük meg, a mi az egyházi szolgák személyére vonatkozik, hogy ez által tekintélyök lealáztatik, menyinyiben szolgálatauk: szalma, konkoly, s borsós gabonával is megfizethetőnek tekintetik.

A szalmás terménnyel való fizetés mellett, soha sem lehet tisztába az egyházi szolga jövedelmével; soha sem teheti azt, mit rendes gazda tenni szokott, hogy kiadásait jövedelméhez szabhassa, miután az a hallgatók kedélyhangulatának s mindenféle csapásoknak, mint üszög, aszály, ragya, jég és madárverés kivan téve.

Az egyházi szolgáknak a hivek által való közvetlen javadalmaztatása — a vallás-erkölcsi élet hátrányára — megfosztja bizonyos mértékben az egyházi szolgát függetlenségétől, erélyétől a visszaélések ellen bátran fellépneti; mert könnyen szemibe robbantják s azzal sujtják le: hallgasson az úr, mert mi tartjuk! s könnyen meg is éreztethetik vele képézés-kor. Igaz, hogy gyengeség ettől félni, mindőn inkább Istennek, mint embereknek kell engedelmessékedni; de

höl van az ember, kiben gyengeség ne volna; s az egyházi szolga is nem ember-e?

A szalmás terménnyel való fizetés s annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatása, igen sok kellemetlen és keserű surlódásra szolgáltat alkalmat az egyházi szolgák és hiveik között, a vallás-erkölcsi élet hátrányára, kárára. Midőn ugyanis az egyházi szolga jövedelmének sokszor szembetűnő elvonását látja, két út áll előtte: vagy az, hogy látatlanná tegye és hallgasson; vagy az, hogy felszólalván rendre veszekedjék az ily hallgatókkal.

Ha nem szól, a szerencsés siker a szerényebbeket is fölbátorítja, s bizonyos lehet az iránt, hogy a következő évben már két anynyi fog gyenge képével kedveskedni; ha szól, mert jézusi béketűrés mellett is, lehetlen sokszor, nem szólani; miután a presbiteretek — nem akarván senkit magukra haragítani — nem szólnak; ha mondom, szól, már akkor vége a patriarchális jó viszonynak; már akkor nincs vége-hossza a haragnak és boszuságnak. De ezzel még nincs vége mindennek. A hallgatóság egy része nem fizet, hátrálékba marad évről-évre. Az egyházi szolgák, mert rá vannak szorulva, sürgetik; de még sem fizetnek. Kénytelenek panaszt emelni hallgatóik ellen. Jön az executió. Itt éri el legmagasabb fokát a patriarchális jó viszony! Hallhatni ekkor szitkot, mocskot a szivtelen egyházi szolgák ellen. És mi az eredmény? Az, hogy meggyűlölik az egyházi szolgát, ki őket exequatálja. Megutálják az egyházi szolgában a vallást, elkerülik a templomot, veszni hagyják az egyház ügyeit. Ime, ily dicső patriarchális viszonyt szül a szalmás-terménnyel való fizetés s annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatása hivek és egyházi szolgák közt. És mi lelkünk meggyőződésével állítjuk, miszerint azon viszálynak, mely a hivek és egyházi szolgák között oly gyakran és oly sok helyen felmerülni szokott, legalább kilenc-tized részben a fizetés szolgál alapul.

Lehet-e aztán csodálkozni, ha a vallás-erkölcsi élet haldoklik; ha az egyházas buzgóság hamvadoz; ha egyházunk életfája nem virul, midőn attól a közöny és lágymelegség burjánai a szükséges tápnedvet elszivják?

E bajon segíteni kell; ezt kívánja az egyház érdeke és méltósága. Meg kell változtatni a szalmás terménnyel való fizetést s annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatását, mint a mely demoralizálja a népet, lealázza az egyházi

szolgát, ingadozóvá teszi jövedelmét; felbontja a hivek és egyházi szolgák közti jó viszonyt; aláás a vallás-erkölcsi életnek s megöli a buzgóságot; s ez leszen a harmadik gileádi balzsamcsepp, mely népünket a közöny és lágymelegség nyavalyájából kigyógyítja, benne a hamvadó buzgóságot felébreszti; a hivek és egyházi szolgák között meglazult viszonyt helyreállítja s a vallásos és erkölcsös élet az egyház virágzását eszközöndi.

Felemlítettük azon főbb okokat, melyek véleményünk szerint, a vallás-erkölcsi élet, az egyházas buzgóság hanyatlására befolytak. Ugyszintén megmondottuk azt is: hogy népnevelésünk ügyének lelkes felkarolása; az egyházi szolgák fizetésének javítása, a szalmás terménnyel való fizetésnek s annak a hivek által való közvetlen beszolgáltatása módjának megváltoztatása lenne a gileádi balzsam, mely népünket a közöny és lágymelegség nyavalyájából meggyógyítaná, s a szunyadó buzgóság felébresztése által, a vallás erkölcsi életet s egyházunkat virágzó állapotra emelhetné. Azonban, nyílt kérdés gyanánt maradt fenn: honnan és mennyire emeltesék az egyházi szolgák fizetése? A szalmás terménnyel való fizetés helyett, minő fizetés lenne czélszerű s azt honnan kapják az egyházi szolgák? Erre vonatkozó nézetünket azonban egy más alkalommal fogjuk elmondani. *)

Kelemen János,
galambfalvi pap.

A vallástánításról.

Utrecht, március 19. 1872.
(Folytatás.)

Mit kellene tehát tanítanunk?

Véleményem szerint, a vallástánításnak az egész emberiség vallásos fejlődését szem előtt kellene tartania. Föl kellene vennie keretébe, az úgy nevezett, pogány-vallásokat is. Meg kellene ismertetnie a növendéket mindazon alakokkal, melyeket a vallásos igazság különböző időben, különböző nemzeteknél fölvet; rá kellene mutatnia az isteni gondviselés utjaira a történelem s főleg a vallásos népek történelmében; meg kellene barátkoztatnia azon úttal, melyeken az emberiség a tökéletes valláshoz emelkedett föl. Szóval, tanítanunk kellene vallástörténelmet. Ez elbeszelné azt, hogy mi volt a vallás Jézus előtt; mi volt a Jézus vallása; minő küzdelmek közt lett e vallás a keresztyénség sajátja s hogy minő alakokban nyilvánult ennek keblében a jelen időig. Enynyit a multból.

*) Ez a fontos; ezt várjuk igazán.

És ha már a letűnt nemzedékek vallásos élete tükörként áll az ifju előtt, bátran vezethetjük az élet mezejére, a jelenbe, melyben a jövőről is gondoskodnunk kell. Itt meg kellene mutatnunk azt, hogy az evangyeliumi igazság ereje mikép nyilvánul a társadalomban, a ker. életben; s meg kellene mutatnunk azt, hogy a Jézus elveit hol s mikép lehet és kell alkalmaznunk. Tananyag, az ember vallásos élete. Dús forrás. A hit, szeretet és remény életét kell felölelnünk egész gazdagságában.

Világosság okáért közlöm e terv vázlatát.

A. Vallástörténelem.

a.) A vallás általánossága és különböző alakjai. b.) A régi nevezetesb vallások. A chinaiak; egyiptomiak; indiaiak; persák; görögök; rómaiak; kelták; germánok; skandinávok vallása. Mindezeket főbb vonásaikban, mintegy bevezetésül.

c.) A séminépek s főleg Israel vallása. Forrásai s azok természete. d.) A történelmet megelőző elbeszélések. Teremtésről szólók; paradicsom története; Kain, Ábel; özönvíz; torony-építés.

e.) Történelem kezdete. Ábrahamtól Mózesig bezárólag. f.) Israel, Joszue, bírák, Saul, Dávid, Salamon. g.) A két királyság. Efraim. Juda. Fölbomlások. Samaritanok. h.) A zsidóság. Babiloni fogság; hazatérés; Esdrás Nehemiás működése; makkabeusok; farizeusok; sadduceusok; essenusok. Elszórodás. Az idő teljessége. i.) A keresztyénség. k.) Keresztelő János. l.) Jézus evangyelioma. m.) Istenországa. n.) Jézus működésének eredményei. o.) Életének vége. p.) Jézus barátai, halála után. q.) Jeruzsalmi község r.) Pál apostol. s.) A keresztyénség és pogányság küzdelme. t.) A katholika egyház. u.) A középkori egyház és Mahomed vallása. x.) A középkori egyház és rom. catholicismus. y.) A reformatio, a tridentinumig. z.) A protestáns egyház a jelen időig.

B. Keresztyénvallás.

a.) jelleme, b.) forrásai, c.) isten ismerete, d.) lénye és tulajdonságai, e) az ember, f.) a bűn, g.) Jézus Kristus. h.) Jézus tanítása, i.) élete. k.) a ker. hit, l.) szeretet, m.) remény, n.) ker. áhítatosság, o.) A ker. egyház, p.) a prot. egyházak. q.) a keresztyénség és társadalmi élet.

Meg kell jegyezmem azt, hogy én e pontokat csak könnyebb áttekintés végett emeltem ki, s így az anyag más alaku beosztását teljességgel nem zárom ki.

Az azonban határozott meggyőződéseim, hogy tanításunk mindaddig hiányos lesz, míg a pogány-vallások történelmét legalább fővonásokban nem tanítjuk. Israel érdemeit tagadnunk nem lehet. Azonban, nemcsak Israelben van igazság s a mi benne van, az nem mind igazság. Israelben az emberiség vallásos szelleme lépett napfényre s így annak méltó képviselője e tekintetben. Israelben az ember lekiismerete szól; az ember szíve dobog; az ember szelleme él. Israel az emberiség fajának legne-

mesebb ága, mely mind nemesebb meg nemesebb gyümölcsöt termelt; mignem Jézusban a legnemesebb gyümölcsöt adta a világnak.

Jézusban az Israel, Israelben az emberiség vallásos növelése isten által elvileg be van fejezve. Ezen helyet kell kimutatnunk az Israel és Jézus vallásának az emberiség tétében; a mit csak úgy eszközölhetünk, ha figyelmünket ama pogányokra is kiterjesztjük.

S ha már e tervet egybevetjük azzal, melyet eddig követtünk, azonnal szemünkbe fog tűnni a hasonlóság, a menyinyiben mindkettőben a vallásos igazság múltja, jelene és jövője van szem előtt tartva; csak hogy az egyikben minden közvetítés, vagy legalább emberi közvetítés nélkül; míg a másikban a maga természetes fejlődésében. Amott töredezett atomismus, igazolatlan önkény; itt szakadatlan kapcsolat és okozatosság.

Ezen lényeges eltérést kell még egy más oldalról is igazolnunk akkor, midőn ama kérdésre akarunk felelni: miképpen tanítsunk hát vallást?

Mondhatnám én is tiszt. Demeter Sámuel ural: „a felelet napnál világosabb, t. i. a vallás tanításnak természetnek, egészen megérthetőnek s mindenben igaznak kell

lennie. Természetfelettségnek, mystikus homályosságoknak s önkényüleg fölvevett megfoghatatlan állításoknak a népiskolai vallás tanításban helye nincsen.“ Még hozzá toldhatnám azt is, hogy semmiféle tautításban nincs az ilyesmiknek helye. Azonban, megvallom, hogy ha ezen kanont csak egyszerűen odavetném, sehogy sem tudnám magamról az önkény vádját elhárítani. Ugyanis, nézetem szerint, midőn az Israel és az első keresztyénség erkölcsi-vallásos gondolkodásmódját akarom megismertetni, nem az a céлом, hogy azt tanítsam, a mi előttem, hanem azt, a mi előttük természetes, érthető és igaz; a mi természetesen egyfelől épen az a természetfeletti, mystikus és megfoghatatlan! Csak is így lesz a biblia az illető egyének és idősorozatok gondolkodásmódjának hű képe; csakis így lesz valódi történelmi könyv. Azzal sem sokat világosítunk, ha azt mondjuk, hogy „a vallás tanításnak a modern theologia színvonalán kell állnia.“ Mi az a modern theologia? Vannak-e határozott elvei a vallás tanítás körül? Én úgy gondolom, hogy ezen elveket érinthette volna cikkiró, hogy a félreértést kikerülje.

Keresztes József.

(Folyt. következik.)

TÁRCA.

Strauss.

II.

1830-ban Strauss s egykori tanuló társa, Maerklin, vicariusi hivatalt viseltek; egyik egy faluban, másik Würtemberg egy kis városában. Rendes levelezésbe állva, nem mulaszták el egymással közölni nézeteiket, tapasztalataikat. Maerklin — ki, mikint Strauss, csak mintegy leltárképpen fogadta el a hagyományos tanokat, melyeket tanítani hivatása volt — nem egyszer jegyezte meg, hogy szenved kétegyei alatt. Barátja, Strauss igyekvék erőt önteni belé, elmondván neki: hogy nem kell a lelkiismerettel inkább viszszaélni, mint a világ egyéb javaival; s hogy az ember kimélheti a tévedéseket a nélkül, hogy sértené az igazságot.

Mindezek dacára Strauss, ki oly szépen értett beszélni, megragadta az alkalmat, s pásztor-botját eldobva, nyáját elhagyta. 1831-ben már a Maulbronn kis seminariumban professori széken látjuk; a következő évben pedig, hat hónapi berlini tartzkodása után, a tübingai egyetemnél mint repetens működik. Papi hivatala, beszédei, Schleiermacher, kit Berlinben hallgatott, mind csak arra szolgáltak, hogy megérleljék kétegyeit, gondolatját. Minden üres idejét fölhasználta, hogy élécsitse fegyvereit s derekát felővezze a nagy harcra. Terve volt, a természetfeletti keresztyénséget magánál a forrásnál levérni. „Ezen időben — mondja ő — Baur már megkezdte kijelölését első zárvonalainak egy rendes ostromhoz; sokkal merészebben Jézus életének szerzője, elhatározta azonnal megkezdni a támadást, egy maroknyi választott csapattal.“ Mihelyt elvégezte kémszemléjét Sion falai körül, s biztos volt, hogy a réstörés kivihető: semmi sem volt képes, őt feltartóztatni; zsáknyára rohant s a szörnyű könyv 1835-ben megje-

lent. Németország evangelicus egyháza a fájdalom és megindulás kiáltásában tört ki. Első rémületében úgy tetszett neki, hogy szíven van találva; és az ember, ki rá e nagy csapást mérte, még nem volt harminc éves.

Hogy helyes fogalmat szerezhessünk Strauss „Jezus élete“ hatásáról, tartunk egy fűtőlagos szemlélet Németország helyzetén azon időben. A heves és elkeseredett küzdelem után, bölcseszett és vallás csak imént léptek békére. A békekötésben egyik részről Schleiermacher, a másról Hegel — Németország e két szellemi uralkodója — játszódták a főszerepet. Schleiermacher theologus, író, hatásos predikátor, nagy moralista, feladatául tűzte ki maga elé: kibékíteni a századot a vallással; vagy jobban mondva, elfogadhatóvá tenni a vallást a századdal, eldobván mindazon tanokat, melyeket az ész megvet a nélkül, hogy valamit elvonna ama nagyságból, a mely által az a képzelethez szól, vagy ama gyöngéd kenetteljességből, mely biztosítja hatását a szívek felett. A keresztyénség — mondja Schleiermacher — mindazok lelkében és lelkiismeretében, kik azt vallják, oly hatást gyakorol, mi semmi mással össze nem hasonlítható: a szeretet és igazság józü gyümölcseit, békét önmagunkkal s a dolgok állandó rendjével, örömet, isteni vidámságot, természetfeletti megszabadulást, s a hitnek győzelmét a halál és a bűn felett. A hatásból az okra; a megváltott lélek állapotából a megváltóra; a megszabadításból a szabaddítóra; az egyházból arra, a ki alapította: méltán lehet következtetni. Így alkotá Schleiermacher újra a Kristust a következtetés alapján, egy ön maga szerinti Kristuszt; egy minden tekintetben myticus nagyságu és fenségu alakot, a kinek a végre, hogy a hivatól imádtassék, épen nem szükséges, a vizet borrá változtatni, vagy sirját szétörtöni; ki

egy szóval, a maga természetfelettségéből csak annyit tartott meg, a menyinyi szükséges ama belső csodák kimagyarázására, melyeket a lelkiismeretben hajt végre. Schleiermacher e mysticismusára igen szellemdúsan jegyzi meg Strauss: „istennek, a maga helyreállítására árába, Schleiermacher kezeibe hivatalos lemondást kellett letenni személyére nézve; és a Krisztus, hogy általa ismét tronusára helyeztessék, elnézte, ha némi természetfeletti előjogaitól megfosztatik.“

Mig Schleiermacher a gondolkozókat a theológiával igyekvék kibékíteni; az alatt Hegel, hírneves vetély-társa, minden erejét felhasználta, hogy a theológiát a bölcsészettel kiegyeztesse. A keresztyénség és bölcsészet — mondja Hegel — bár két különböző nyelven, de ugyanazon egy igazságot tanítják. A vallás a symbolum és képzelem nyelvén szól; a bölcsészet az eszme nyelvén; — az alap ugyanaz, csak az alak különböző. Ime, így kívánta Hegel kiegyeztetni a vitás kérdést. Mikor Jézus élete megjelent, Hegel és Schleiermacher már halva voltak; de az általuk jelzett békét a tanítványok tovább plántálták. A bölcsészet, e büszke pogánynő — mondja Strauss — alázattal hajtá fejét a keresztség alá; a theologia engedte feje és koble körül játszadoni a kétkezdés viperáit. Egy új aranykor kezdődött, a párdue békében lakott a kecskével, a farkas együtt legelt a báránnyal. Szerencsétlenségre, volt egy, ki megunta a füvet enni; s minden veszve volt.

Strauss teljességgel nem tudott a theologiai és bölcsészeti pártok közt keletkezett békéhez járulni; és nem tudta osztani amaz előítéleteket sem, melyekkel a sz. irás orthodox és rationalista magyarázó eljáratok. Egyik meghagyta szó szerint az evangéliomban elbeszélte csodákat, legfőlebb enyhítve bizonyos részleteket oly magyarázat által, mely éppen nem vala tudományos; a másik állítá, hogy az evangéliomi elbeszélésekben a csodák az elbeszélők naivsága s a magyarázók előítéletéből kimagyarázhatók, s hogy mindazok nem egyebek természetes eseményeknél, hol az ész semmi elvetni valót nem találhat. Strauss mindkét vélemény ellen sikra szállt; állítva, hogy az evangelisták tanubizonyossága teljességgel nem bír a szemtanu jellegével; ellentmondásaik kiegyezhetlenek; mindenekfelett, a rationalisták ellen kelt ki; elmondva, hogy elveszett fáradság, ha azt akarják, hogy az evangéliomból a csodákat kiküszöböljék; mert ezek amannak alapját és lényegét teszik, miként egykor Montaigne bizonyos korabeli magyarázókhöz, ő is úgy szólott most: „önök, ítélőtehetségük szerint, felállították az igazság és hazugság közti határt: és mégis, úgy látszik, hogy nekünk szükségképpen oly dolgokat kell elhinni, melyek jóval idegenszerűbbek, mint azok, melyeket tagadnak.“ Mik hát e csudálatos történetek, melyek a botránkozás köveit képezik? Egyszerű legendák; vagy jobban mondva, mythosok. A mythos nem egyéb, mint egy meszterkéletlen, vagy kigondolt költemény, mely mindig egy eszme kifejezésére szolgál; úgy szólván: egy eszme, munkásságra hiva.

Az eszme, mely az evangélium lelkét alkotja a messiasban vetett várakozás, mely már hosszu idő óta munkált

a zsidó nép és a profeták képzeletében. Mihelyt elismerték, hogy Jézus az ígért és várt messias, azonual elhitették magokkal, hogy minden jóslat, s az ó-testamentom minden képe benne beteljesedett: s legendák legendákra születtek.

E messias tételek által okozott hatást nagy mértékben fokozta egyfelől: a vitakozás ritka hatalma, melyet szerző tanusított; másfelől és mindenek felett, a határozott hang és a szilárd nyugodtság. Soha ily nyelven még tagadólagos critica nem szólott. A tréfa, vagy harag legkisebb szinezete nélkül, valóságos bírói vizsgálat volt ez, melyben csak itt-ott tűnt ki a maró humor élénksége. A fiatal közönyös szemmel nézte a romokat, melyekkel utját borítá, s a legkevésbé sem látszék kétkedni ama düh felől, melyet földézett maga ellen. S valóban, egész Németország megmozdult; északon és délen keresztes hadjárat lön hirdetve a szentségtörő kéz és száj ellen; minden től mintegy kiólesített látszék, hogy átszurja az új Iscariotest. Orthodoxok, pietisták, rationalisták és mysticosok, Israel, Juda, Schleiermacher és Hegel tanítványai, s mindazok, a kik hittek, vagy hívőknek tették magukat, mind-mind tólat ragadtak. A kik okkal nem tudtak harcolni, jajgattak, sohajtottak és átkozódtak. Hengstenberg vádolta, hogy kebliben Leviathau-szivet hordoz; mások antikrisztusnak neveztek; kik úgy gondolkodtak, mint ő, mostoha gyermeknek, ki fölfedvén a ház titkát, mindent compromittal; a tudósok keserűen veték szemére, hogy mért nem irt legalább latinul.

Strauss mind e megtámadásokat nyugodt bátorsággal fogadta a nélkül, hogy hátramaradt volna a sértésekben azoktól, kik őt ilyenekkel elhalmozták. 1840-ben, hogy megmutassa, mikép mit sem kíván engedni, egy második könyvet bocsátott közre, az elsőnek teljesen megfelelőt, egy dogmatikát, vagyis a dogma történeti bírálatát; melyet azonban jobban lehetett volna így címezni „A keresztyén dogma nagysága és bukása. E könyvben miután minden egyes dogmaticai tételt a critica és philosophia retortáján lejáratott, élesen kél ki a hegeliánusok ellen, s tagadja, hogy egy igazság két nyelven kifejezhető legyen; a képek és symbolumok, melyek a vallást körül veszik, abba sok ellenmondást vegyitettek, mely azt elhomályosítja. Miután ezeket felolvasztotta s füstnek eresztette, e theologiai chemicus megfordítá olvasztótégelyét, s ennek fenekén némi hegeli nyelven szerkesztett formula maradt leülepedve melynek summája ez: a valóságos ember-isten az emberiség; az leánya egy látható anyának s egy láthatatlan atyának, a természetnek és a szellemnek. Ez nagy csodatevő, mely századokról századokra hatalommal uralja az anyagot, és felhasználja céljaira; ez ment minden vétectől; mert minden hiba és minden véték az egyénnek számitatik be s nem viheto a fajra. Ő az, ki meghal, ki föltámad és a ki égbe száll; mert ez meghalván az érzékeknek és a természetnek, belépik a szellemi örömek birtokába. A Krisztusban vetett munkás hit által, az ember megigazul isten előtt, mivel így lemond saját énjéről, s részesse lesz a faj isteni életének.

Azt hinné az ember, hogy az, ki ily nyilatkozatokat dobott a világba, elhatározta, örökre szakítani a hívők gyü-

lekezetével, hogy elzárkozzék gondolatjának büszke magányába. Strauss azonban nem így gondolkozott, tovább folytatta polemisálását, fölhasználta mindazt, mivel ellenségeit boszszantani tudta; e mellett azonban, theologus sem szünt meg lenni, 1839 ily cím alatt: „A mi veszendő és maradandó a keresztyénségben“ egy személyes védíratot bocsátott közre kimutatására annak, hogy Jézus élete szerzője épen nem kívánta az igaz keresztyénséget bántani; hogy ő a szent ércet a rozsdától tisztította meg; de a szobor még áll. Bizonyítása ide megy ki: semmi sincs csodálatra méltóbb, ezen a világon, mint a lángész, s a lángeszek között legnagyobbak azok, kiket a vallás szül; a vallás alapítók közül egy sem hasonlítható össze Jézussal, s egy sem fogja jövendőben is felülmulni. A kiegyenlítés emez első kísérleténél azonban nem állott meg Strauss; 1864-ben kiadta Jézus új élete című művét, melynek előszavába fenhangon mondja el mit hiszen ő magáról, t. i. hogy ő nem forradalmár, nem hitetlen, hanem reformátor, Luther törvényes örököse.

Nem arról van szó, hogy használjunk a tudománynak, hanem, hogy terjeszszük és folytassuk az ujitást. Egy része a keresztyénségnek ránk nézve elviselhetetlen; más része elengedhetetlen; meg kell tehát szigorúan különböztetni azt, a mi a keresztyénségben örökké való; attól, a mi mulandó ki kell választani ama hallhatatlan igazságokat, melyek üdvösségünket eszközlik, azon dogmáktól, melyeket a tudatlanság vegyített közjük.

Strauss könyve azonban, bárha előnyére szolgál is az, hogy egyetlen lényeges nézetét sem változtatta s ebben már következői, a tübingai theologusok munkáit is fölhasználta; de mégis sokat vesztett következetességben, tisztaságban és színezésben. Bizonyos boszszus hangulat, és rossz kedély nyilatkozik e könyvben. Látszik, hogy Strauss többé nem szerelmes tárgyába. Első könyve, szellemének csodálatos kora érettségét tanusítja, s a korán érett szellemek rendszeresen nem képesek megújulni. Strauss azon eszmékben él, melyekben élt huszónhét éves korában. Mindamellet, van e könyvben új dolog is, s ez az, hogy nem a theologusok, hanem a laikusok s a néphez van intézve. Kibontani a legenda-szerű Jézusból (kiben ő nem hiszen) a történetit, (kiben hiszen): ez feladata e könyvnek. E munka azonban aligjárult valamivel írni hirnévéhez. Isten hiányában, egy embert kíván fölmutatni, s mi csak csalképet látunk, megszólva aggodó lelkiismerete s a vágy között, bebizonyítani azt, hogy a critica romjai közt még elég márványt talál egy oltár építésére; munkája össze nem függő kételyek, bizonytalanságok s erőszakos következtetések közt hajótörést szenved.

Deesi Gyula.

(Folytatása következik.)

VIDÉKI ÉLET.

Nagy-Kend, március 6, 1872.

(Vége.)

Mind ezek mellett, a marosi j. bizottság nem átálja egyhangulag kimondani, hogy az egyházmegye által hozott törvényt nem tartja meg. Nem írja t. közlő ur, minő erős

okok alapján tette ez egyhangu nyilatkozatot a t. bizottság; de anynyi világos, hogy valamely intézmény hasznosságát elismerni, sőt ezt praegnanter kifejezni, s annak mégis ellent mondani: következetlenség, hogy ne mondjam — logikátlanságra mutat. Most adtuk életképességünk némi kis jelét, biztos eredményre bukkantunk: az ut elején kiállani — erkölcsi gyengeség csálhatlan bizonyítéka lenne Elismerem, hogy a kérdéses rendszabály teljesítése fáradsággal van összekötve. De [mekkora ez a fáradság? Egy kerek évben 6 napot a közügynek áldozni! S aztán, ez a fáradság is nem egyet terhel, hanem mindnyájunkat; nem egy felelős, hanem mindenikünk. Igen jól tudja a t. bizottság, hogy a közügy terén, egyesek tevékenysége, mint csepp a tengerben, elvész; csupán egyletek, bizottságok, társulatok vihatnak ki azon maradandó jó eredményt; a tanügy kezelése, előbbretele egyházmegyénkben a „rendszabályok“ szellemében ily társulati, bizottsági alakra van fektetve, hogy sikert arathasson. Jól tudja a t. marosi bizottság, hogy nálunk a népnevelés sokkal hátrább maradt, mint más egyházmegyékben; s tehát megtöbbszörözött tevékenység kívánatik, hogy azon tér, mely csak sok évi mulasztás gyászos képét hordja magán, virágzóvá tétethessék. S a t. bizottság mégis — fel nem hozott okok alapján — szükségesnek látta kimondani a járási gyűlések feletti nem tetszését, s annak lehetlenségét. Miért? Talán vissza akar térni a közelmúlt tétlenségének húsos fazakához; vagy ellenmondási viszketeg vezérelte csak? Az elsőből származó örömet nem óhajtom; az utolsóból eredendő dicsőségét nem irigylem.

De ha iskola-ügyi törvényünk a legrosszabb lenne, s kedvezőtlen eredményt idézne is elő; mindamellet, azt tartom, s úgy is van: egyházmegyénk egy járása sem áll annyira izolálva az egyházmegyétől, hogy annak k.-gyűlése által hozott törvényét magára nézve hatályon kívül helyezze. Joga van a törvényt megtartani, s magatartását követelni; de nincs joga, azt nem teljesíteni. Ha a „rendszabályok“ hiányosok: azt azon törvényes uton, melyek keletkeztek, kell javítani, vagy eltörölni.

Másodsor, azt mondja ki a t. bizottság, elnöke által, hogy az idő tulszárnyalt, s az egyházi nehézkes mozgásból ki kell bontakozni. Feleljünk erre is.

Elismert igazság, hogy a haladásnak fokozatai vannak; s ha a kör, melyben a haladás történik egy ideig, szűkké vált, ki kell azt terjeszteni; különben a haladás megakad. Hogy a m. járás a tanügy terén akkora ugrást tett volna, nem éppen 2 év alatt, hogy reá nézt a „rendszabályok“ szűk keretté vált volna; engedje meg, kimondanom, hogy kétkedem benne! Nincs tudomásom ugyan róla, mert közlő ur nem írja, minő nagyszerű népnevelési vívmányoknak örvend a m. járás; de annyit tudok, hogy a t. marosi j. bizottság a rendszabályok kívánalmának, még csak kezdetlegesen sem tett eleget, — nem hogy tulszárnyalta volna. Bocsásson meg, ha fönnbbi csattanós frázisát érzékeny tényekkel vagyok kénytelen valódi értékére szállítani. Ha vasútos járásukban annyira haladtak, hogy tulszárnyalva hiszik igénytelen törvényünket, mely önkök szerint lom-

tárba való miért esett járásukon az az infamia, hogy a nagy-bogáti egyházban, hol 6—12 évig legalább 120 tan-köteleles van, az 187°/1. dik tanévben egyetlen órai tanítás sem történt? Miért nem fogta kereset alá azt az érdekes gyümölcsészeti előadást tartó Pásztor Sándor bogáti tanító urat hanyagságáért? (IV. cikk 9. §.) Miért van a csapói egyházban a tanítás avatlan kezek közt, holott ott jobb kezek közt lehetne? sat.

Hogy szerény iskolai rendszabályainkat nem szárnyalta túl az idő, bizonyítja a prot. egyletek keletkezése, melynek egyik sarkalatos, tán legfőbb teendője: a népnevelés elővitele: s ha nem volnának e szabályok megalkotva, most meg kellene alkotni, hogy tartsunk lépést a haladó idővel, s annál könnyebben olvadhassunk át prot. egyletté.

Nem állíthatni továbbá, hogy az egyházi mozgás nem nehézkes, nem oly gyors, mint az absolutismusé; de ezen körülmény authonomiai állásunkból foly; hol több kezeken kell keresztül menni minden indítványnak; úgy szólva, az egész testületnek kell átéreznie minden mozzanatot; a szabadságért azonban egy kis nehézséget örömet elszenvedünk. Vagy, talán az vette el kedvét a t. bizottságnak, hogy egy rövid másfél év alatt fényes eredményt nem mutathat föl? Önmegnyugtatósaúl gondolja meg, hogy a magas kormány tanfelügyelői, hatalmában álló roppant eszközök mellett is, kevesbet tudtak tenni, mint mi, nagy szegénységünkben.

Inkább óhajtottuk volna, N. D. ur tóla alól kikerülve — a járási bizottság jegyzőkönyvei kivonatát — mint működése híj képét, olvasni; ebből jobban meggyőződött volna a kérdéses intézmény életrealóságáról, vagy hiányairól minden olvasó.

Végre, bátor vagyok, a bizottsághoz egy kérést intézni: tömörítsük tevékenységünket a meglevő, és hasznosnak bizonyult isk. törvényünk pontos betöltésében; az örökös hiba-keresés által csak a munka alól kibújni szeretők feje alatt igazítjuk meg a párnát.

Béke velünk!

Sámuel József.

u.-kendi ref. lelkész.

Bölon, áprilisben.

Az erdővidéki egyházmegye tavaszi közgyűlése április 3-án tartatott meg Baróthon, az egyházmegye tanácskozási termében; melyet megelőzőleg, az isteni tiszteletet végezte bodosi lelkész, Borbáth Márton, afia., egy buzgó ima után, 1. Kor. 3: 21. — 22-ik verseiből kiindulva, fejtegetvén, miben áll: először a felemelő hit; másodsor: az öszszekötő szeretet.

Ez után, minthogy szeretve tisztelt esperesünk gyengélkedő egészsége miatt meg nem jelenhetett; a gyűlést, mint helyettes elnök megnyitotta, jegyző Szász József afia. az ezen évi egyház-vizsgálat eredményének előterjesztésével; mely előterjesztésből örömmel értesült közgyűlésünk egyfelől arról, hogy minden egyházban rend, béke és egyetértés van, és így nemcsak szellemileg, hanem anyagilag is előhaladás észlelhető mindenütt; másfelől arról, hogy az iskolai tanítás eredményét tekintve, kielégítő; kivéve a magyar-hermányi egyházat, hol az iskolatanító huzamosan tar-

tott terhes betegsége miatt, a várható eredmény hiányzott; a nagy-ajtai és bölöni iskolákat, melyek az azon községekben uralkodott torok-lob miatt, tiszti rendelet folytán, be sem voltak rendesen állíthatók.

Örömmel értesültünk továbbá a ftdő. püspök urnak a mult évi vizsgálati jegyzőkönyre tett meleg elismeréséről, melylyel ezen egyházmegyét általánosan kiemeli s dicsérettel emeli ki a közép-ajtai, fülei, olaszteleki, magyarhermányi, száraz ajtai és nagy baconi iskolatanítókat a tanítás terén tanusított szorgalmukért és buzgóságukért.

Olvastatott a nagyméltóságú vallásügyi miniszteriumnak már nem örvendetes leirata, melyben 15 egyházunk közül — az ajtai, bölöni és szárdobosi egyházak iskoláinak kivételével, a többieket első foku megintéssel illeti, s talán az említett három egyház is csak azért maradt ki a tanfelügyelőség becses figyelméből ezuttal, hogy legyen még a jövő évre is a mit örvendeztethessen a megintés kedvességében.

A fentebbiek tudomásul való vétele után, felnyittatván és számbavétetvén az egyház kerületi gyűlésre megválasztott képviselők névjegyzékét szabályszerűen beterjesztő egyházközségi hivatalos levelek, kitünt, hogy a bardóci választó kerületben egyhangulag megválasztott olaszteleki földbirtokos t. Nagy Lajos ur, a miklósvári kerületben, pedig hasonlóan egyhangulag bölöni földbirtokos t. Bartha János ur.

Hiszszük és reméljük, hogy elválasztott egyház-kerületi képviselőink, kik nemcsak szellemileg, hanem anyagilag is meg vannak áldva istentől, a bennök helyzett közbizodalomnak valóban meg kívánnak teljes odaadással felelni és buzgalommal párosítandó közreműködésük által is arrahatnak egész kitartással, hogy nemcsak az erdővidéki egyházmegye, hanem az egész anyaszentegyház hajója biztosan vezettség az átalakulás nehéz és darabos útján óhajtott révpartra!

Sebestyén Károly,
bölöni ref. pap.

Értesítés.

Rikán belöli papi, tanítói, özvegy-árvai gyámintézetünk minden tisztelt tagját sietek értesíteni arról, miszerint alapszabályaink 9. pontja értelmében, május hó 1-ső napján egyetemes közgyűlésünk leszen K.-Vásárhelyt.

E gyűlés főbb tárgyai: 1-ör, évi kezelés és számadások megvizsgálása; 2-or, az özvegyek, árvák illetékének, ugyszintén, a pénztárnoki illetékeknek megerősítése; 3-or, indítványok; 4-er, a 4-ik pont értelmében, a gyámintézet igazgató választmányja 3 éves hivataloskodási ideje letelvé, állásáról leköszön, s így elnök, jegyző, és bizottmányi tagok választása.

Tisztelettel kérem az intézet minden egyes tagját, sziveskedjék, megjelenni e közgyűlésre, hogy melegen ápolót gyámintézeti ügyünket részvétünk által előbbre vinni segítsük.

Kézdí-Vásárhelyt, április 15, 1872.

Székely János,
gyámintézeti elnök.

KÜLÖNFÉLÉK.

= (Felhívás pályázatra.) Romania, Práhova megye, Ploest városában, az ev. ref. egyház községben a lelkészi állomás üresedésbe jövén, ezennel pályázat hirdettetik. Évi-

fizetés: 1-ör. 70 darab cs. k. arany, mely négy részletben, mindenkor előre fizettetik. 2-ör. Tiszteességes lakás a parochialis épületben. 3-ör. A parochialis kertnek fele része. A megválasztandó lelkésznek kötelessége lesz: naponként két órán, az iskola növendékeit a vallás és német-nyelvben tanítani, melyért külön díjazásban nem részesül. A rendesen felszerelt folyamodványok folyó év június 1-éig az egyház előjáróságához nyújtandók be; az állomás június 15-én lesz elfoglalandó. A pályázótól megkívántatik a magyar és német nyelvben való jártasság. Kelt Ploesten, az ev. ref. egyház előjáróinak 1872. ápril 14-én tartott gyűlésében. Balogh Ferenc, ploesti ev. ref. egyház főgondnoka. Szócs József, jegyző. Csomafáy Dénes, pénztárnok. Virág György, ellenőr. Tóth János, ülnök.

= A kolozs-dobokamegyei tanító-egylet nevelésügyi bizottsága apr. 10- és 17-én tartott ülésében. 1.) Szabó E. által indítványba hozatik, hogy már más iskolába járt gyermeknek évközben való felfvétele s ez által az iskolai rend megzavarása, és némely szülők indokolatlan önkénykedésének meggátlása tekintetéből: a bizottság a választmány elé terjeszse azon javaslatot, hogy ez keresné meg a helybeli iskolai előjáróságot s illetőleg tanítókat, hogy olyan gyermeket, ki a helybeli iskolák valamelyikéből vétetett ki, a gyermek volt tanítója írásbeli beleegyezése nélkül évközben fel ne vétessék. Ezen indítvány elfogadtatván, a bizottság ennek értelmében indítványt terjesztend be. 2.) Tóth T. indítványba hozza, hogy a közeledő országgyűlési képviselő-választás alkalmával a tanítók a választásokba korteskedési minőségben befolyástól tartózkodásra szólítsanak fel, nehogy ily minőségben való működésök által ugy önmaguknak, valamint a népnevelés ügyének ártalmára legyenek. Ezen indítvány hosszabb vita után akkint fogadtatik el, hogy a bizottság indítványt teend a választmány elé az iránt, hogy az egylet sorába tartozó tanítókat a képviselő választásokban korteskedő minőségben résztvétel káros következményeire figyelmeztesse s e tekintben tartózkodásra szólítsa fel. 3. Szentgyörgyi L. indítványozza, hogy a tanterv vitatása befejezéseig, időnyerés tekintetéből, a bizottság hetenkint kétszer, hétfőn és csütörtökön tartana üléseket. Ezen indítványok elfogadása után a gyűlés napi rendre térvén, megvitattatott a tantervből a földrajz-tanításra vonatkozó rész. Tóth Tamás, id. jegyző.

= Beküldetett szerkesztőségünkhez a „Kereszttyén magvető“ VII. kötetének első füzeté. E derék vállalat, mely unitárius atyánkfianak munkaképességéről s fentartásában meleg buzgóságukról tesz tanubizonytságot, mindnyájunk részéről megérdemli a pártolást. E füzetben némi felelet is van Szász Domokosnak Ferenc József részéről; a válasz nem fog elmaradni. Ajánljuk e vállalatot olvasóink figyelmébe.

= Megjelent a Kovács Albert által szerkesztett „Egyházi reform“ 3—4 füzeté, melynek tartalmát a szerkesztő által irtt „A prot. egylet és a debreceni Figyelmező“ feliratu cikk képezi. Nem fogunk késni, hogy olvasóinkkal megismertessük az érdekes irodalmi harcot, mely ez idő szerint foly Debrecen és Pest közt az egyházi álláspontot illetőleg. Annyit előre jelezhetünk, hogy a szenvedélyes hangok közt, jól esett Kovács Albert barátunk higgadt, és a tárgy fontosságához szabott dolgozatát olvasnunk annyival inkább, mert eléggé sajnálni nem tudjuk, hogy azon férfiak közt, kik hivatalos volnának a magyar prot. irodalmat megteremteni, oly ellentét fejlődött ki, mely

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

által — félünk — többet veszünk, mint nyerhetünk. Quod deus avertat!

= **Nóhát, nemcsak nálunk van baj a népnevelés ügye körül!** A londoni iskola-szék elé a következő jelentés terjesztetett: Londonban különféle okokból 176,000 gyermek nem látogatja az iskolát, kiknek fele betegség vagy egyéb akadályok miatt van hátráltatva; de másik felére semmi helyes ok nem létezik. Az összes tanulók száma az elemi iskolákban 400,000. Ujabb iskolák építése tervezetik; de egy iskola-törvény keresztülvitele elháríthatatlan akadályokra talál ép azoknál, kiknek kötelessége volna, jó példával elől menni.

436—1872.

KÖRÖZTETNEK.

Sepsii egyházmegyénkben a szacsvai harmadosztályu félfizetéses lelkészi állomás.

Pályázati hatánap május vége.

A folyamodványok sepsii esperes t. t. Csiszér Gábor aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, április 23, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

453—1872.

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben az inaktelki kántori-tanítói állomás; fizetése a nyugalmazott öreg tanító életében 150 o. é. frtra megy.

A megválasztandónak orgonálni is kell tudnia.

Pályázati hatánap május vége.

A folyamodványok kolozs kalotai esperes t. t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, ápril 23-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

448—1872

Tudás és megtartás végett!

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur ö nagyméltósága f. hó 7-ről 7565 sz. a. a csász. kir. közös hadügy-miniszter átirata folytán, méltóztatott elrendelni, hogy azok a katonai egyének, a kik csak biztosíték (cautio) lefizetése mellett házasodhatnak, csakis a cs. k. általános hadi letéti ügyviselőség (k. k. universal Militár Depositen Administration) által kiadott letéti bizonyítvány — nem pedig az államadóssági pénztár részéről kiállított letéti okmány — elmutatása mellett eskethetők össze. Mely rendeletnek, felelet terhe alatti, pontos megtartására t. lelkésztársaimat ezenel hivatalosan felkérem.

Kolozsvártt, április 23, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyiltposta.

16. Hangyasi urnak. Az eléggé nem sajnálható ügy nem aközönység elé való. Hogy főhatóságunk mindent elkövet jóvá-tételére; arról ugy hisszük, meg van ön győződve; s legyen megnyugodva.

17. Nagyfaluba. A „Nyiltlevél“ írójának. Ilyen hangon, uram, a mi lapunkban nem szoktunk írni; tisztességet adunk, és azt várunk. Ön felfogása lehet igen loyális; de nem helyes. Nem fogjuk közölni; habár hazafiságunkra történt apelláció.

18. Muzsnai Sándor urat kérjük: tudósítson minket, hogy mi volt tartalma a febr. 14-én hozzánk intézett levelének!!

19. T. G. urnak. Hallotta ön azt az anekdotát? Egy fiatal szeleburdi ember elcserélte Déák Ferenc kalapját s midőn erre figyelmeztetve lett, azt mondá: fejünk körül—belül egyforma! Az öreg ur aztán ezt jegyző meg: körül—igen; de belül—nem! Fiat applikatio.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.